T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

DEMİR ÇAĞLAR'DA YUKARI MENDERES HAVZASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

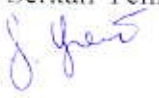
SERKAN YENİ
92-06-2811

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Eşref ABAY

İZMİR-2010

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunduğum "Demir Çağlar'da Yukarı Menderes Havzası" adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

İsim-Soyadı
İmza
Serkan Yeni

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 25.08.2010 tarih ve 29/12 sayılı kararı ile oluşturulan jüri Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi 02.06.2011 ...'in Serkan Yeni'nin aşağıda (Türkçe / İngilizce) belirtilen tezini incelemiş ve adayı 23.09.2010 günü saat 10'da 1 Saat süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/başarısız/düzeltilmesi gerekli olduğuna oybirliğiyle / oyçokluğuyla karar vermiştir.

BAŞKAN
Doç. Dr. Eşref Abay

Başarılı [X]

Başarısız [ ]

Düzeltme (Üç ay süreli) [ ]

ÜYE
Prof. Dr. Süleyman ÖZUAN

Başarılı [X]

Başarısız [ ]

Düzeltme (Üç ay süreli) [ ]

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Zafer Derin

Başarılı [X]

Başarısız [ ]

Düzeltme (Üç ay süreli) [ ]

Tezin Türkçe Başlığı : Demir Çağlarda Yukarı Menderes Havzası

Tezin İngilizce Başlığı : Iron Ages in Upper Meander Basin

---

* 1. Yüksek Lisans Tezi savunma süresi asgari 45 azami 90 dakikadır.
2. Tutanak (jürinin karar ve imzaları haricinde) bilgisayarda doldurulmalıdır.
3. Tez başlığı (İngilizce ve Türkçe) mutlaka belirtilmelidir.
4. Yüksek Lisans Tez savunmasında üyelerden en az birinin E.Ü.Lisansüstü eğitim öğretim yönetmeliğinin 17(2) maddesi gereğince anabilim dışından olması zorunludur.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

GİRİŞ…….....1

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BÖLGESİNİN FİZİKİ COĞRAFYASI VE UYGULANAN ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

I.1. Araştırma Bölgesinin Yeri ve Sınırları…….....4

I.2. Uygulanan Araştırma Yöntemi…….....11

II. BÖLÜM

BATI ANADOLU'DA DEMİR ÇAĞLAR

II.1. Tarihsel Arka Plan…….....13

II.2. MÖ. 2. Binyılda Batı Anadolu'nun Siyası Yapısına Kısa Bir Bakış.....13

II.3. Ege Göçleri ve Yakın Doğu'nun Değişen Çehresi…….....18

II.4. Erken Demir Çağ ve "Karanlık Çağ"ın Aydınlığı İçin Arkeolojik Kanıtlar…….....21

II.4.1. Batı Anadolu…….....25

II.4.1.1. Smyrna (Bayraklı Höyük).....26

II.4.1.2. Miletos.....27

II.4.1.3. Troia.....28

II.4.1.4. Sardis.....30

II.4.2. Orta Anadolu.....31

II.4.2.1. Boğazköy.....32

II.4.2.2. Kaman-Kalehöyük.....33

II.4.2.3. Gordion.....33

II.5. Orta Demir Çağ.....35

II.5.1. Batı Anadolu.....35

II.5.1.1. Smyrna (Bayraklı Höyük).....35

II.5.1.2. Miletos.....36

II.5.1.3. Troia.....36

II.5.1.4. Sardis.....38

II.5.2. Orta Anadolu.....38

II.5.2.1. Boğazköy.....38

II.5.2.2. Kaman-Kalehöyük.....40
II.5.2.3. Gordion.....40
II.6. Geç Demir Çağ.....41
II.6.1. Batı Anadolu.....41
II.6.1.1. Smyrna (Bayraklı Höyük).....41
II.6.1.2. Miletos.....42
II.6.1.3. Troia.....43
II.6.1.4. Sardis.....45
II.6.2. Orta Anadolu.....46
II.6.2.1. Boğazköy.....46
II.6.2.2. Kaman-Kalehöyük.....47
II.6.2.3. Gordion.....48

III. BÖLÜM

YUKARI MENDERES HAVZASI'NDA TESPİT EDİLEN DEMİR ÇAĞ YERLEŞİMLERİ

III.1. Beycesultan.....52
III.2. Dedemköyü Höyük.....53
III.3. Deniz Höyük.....54
III.4. Emirhisar-Yassı Höyük.....54
III.5. Kesilmiş Höyük.....55
III.6. İnceköy Höyük.....55
III.7. Işıklı Höyük.....56
III.8. Pınar Höyük.....57
III.9. Özdemirciler Höyük.....57
III.10. Ömer Höyük.....58
III.11. Domuz Höyük.....58
III.12. Çingenören Höyük.....59
III.13. Kocainüstü Tepe Yerleşimi.....59
III.14. Gürpınar Höyük.....60
III.15. Toptepe Höyük.....60
III.16. Kepir Höyük.....61
III.17. Baklan Höyük.....61
III.18. Sürmeli Höyük.....62
III.19. Kocatepe Yerleşimi.....62

III.20. Hüyük Yerleşimi.....63
III.21. Yassıgeçit Yerleşimi.....63
III.22. Hacı Ali Bükü Yerleşimi.....63
III.23. Kalfa Bükü 1 ve Kalfa Bükü 2.....64
III.24. Taşlısıfat Yerleşimi.....64
IV. BÖLÜM
YUKARI MENDERES HAVZASI'NDA TESPİT EDİLEN DEMİR ÇAĞ DÖNEMİ ÇANAK ÇÖMLEKLERİ
IV.1. Yukarı Menderes Havzası Demir Çağı Çanak Çömleğinin Genel Tanımı.....65
IV.2. Mal Grupları ve Teknik Özellikleri.....66
IV.2.1. Kırmızı Üzeri Siyah (Black on Red) Mal Grubu.....67
IV.2.2. Gri Mal Grubu.....70
IV.2.3. Kahve Mal Grubu.....72
IV.2.4. Damarlı-Sırlı (Streaked Ware) Keramik.....72
IV.2.5. Tekli Örnek.....73
SONUÇ.....77
KAYNAKÇA
RESİM ve LEVHALARIN LİSTESİ
RESİMLER
KATALOG
LEVHALAR

ÖNSÖZ

Çalışmalarına 2003 yılında başlanan "Yukarı Menderes Havzası Yüzey Araştırması Projesi", bölgenin şimdiye kadar çok fazla bilinmeyen prehistorik dokusuna ait güncel veriler sağlamıştır. Bu tez çalışmasında, bölgenin Demir Çağlarına ait elde edilen verileri yorumlanmıştır.

Çalışmamda beni bu konuda çalışmaya teşvik eden ve tez çalışması boyunca bana yol gösteren Sayın Hocam Doç. Dr. Eşref Abay'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Kişisel görüşmelerle bilgisinden yararlandığım Sayın Dr. Kimiyoshi Matsumura'ya, ihtiyacım olduğu her zaman bana vakit ayıran arkadaşım Arş. Gör. Fulya Dedeoğlu'na ve çalışmalarım boyunca benden yardımlarını ve sabrını esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Atila Türker'e çok teşekkür ederim. Bana vakit ayırıp kişisel görüşlerini benimle paylaşan Sayın Doç. Dr. Şevket Dönmez'e ve Prof. Dr. Nicholas Postgate'e ayrıca teşekkür ederim.

Yüzey araştırmasında birlikte çalıştığımız ekip arkadaşlarımdan Mehmet Yurtseven ve Muhip Çarkı'ya ve ismini burada sıralayamadığım ekipteki tüm diğer arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Keramiklerin fotoğraflarını sabırla çeken Mehmet Yurtseven'e bir kez daha teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Her zaman yanımda olan arkadaşlarım Derya Yazıcı, Aydoğan Bozkurt, Çiler Çilingiroğlu ve Canan Karataş'a ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak sadece bu çalışma süresince değil yaşamım boyunca benden desteklerini hiç esirgemeyen sevgili aileme sonsuz teşekkürler.

Serkan Yeni

Ağustos-2010

İzmir

GİRİŞ

Arkeolojik yerleşmelerin veya dikkat çeken yapıların Ephesus ya da Stonehenge gibi çok azı, kazılmadan önce yüzeyde dikkat çekmektedir. İnsanın geçmişiyle ilgili çoğu önemli bilgi, genellikle ilk bakışta daha az göze çarpan ya da görünmeyen yerlerden gelmektedir. Bu nedenle herhangi bir bölgede arkeolojik kazı yapmadan önce yapılması gereken ilk iş "Yüzey Araştırması"dır. Arkeolojik araştırma yöntemlerinden bir olan "Yüzey Araştırması", bölgesel anlamda bilgi toplamak için kullanılan en temel araştırma yöntemidir ve bu sayede arkeologlar, sadece bir ya da bir kaç kazıdan elde edemeyecekleri araştırma sorularını hazırlarlar.[1] Kazısı yapılmasına karar verilen yerin etrafındaki bölgelere dağılmış olan höyükleri, kısa kullanımlı yerleşmeleri, mezarlık alanlarını kısacası insan geçmişine dair bilgi veren ne kadar yer varsa önceden bilmek çok önemlidir.[2] Yüzey araştırması olmaksızın, merkezi yerleşme olduğunu düşündüğümüz yerin geçmişinin canlandırılması yani onun ekonomik, politik ve siyasal rollerini geniş bir perspektifte anlamamız oldukça zordur.

İşte bu nedenle, Beycesultan kazısına başlamadan 4 yıl önce başlattığımız "Yukarı Menderes Havzası Yüzey Araştırması" çalışması bize şimdiye kadar oldukça önemli bilgiler sağlamıştır. Bu çalışma sayesinde bölgenin prehistorik dokusu ve belli dönemlerde yerleşimlerin kendi aralarındaki hiyerarşik düzen hakkında ön bilgi elde edilmiş ve bu bilgiler ileriki yıllarda Beycesultan kazısından gelecek sonuçlara göre daha anlaşılır bir hale gelecektir.

Yukarı Menderes Havzası arkeolojik açıdan uzun yıllar ihmal edilmiş bir bölgedir. Çok aşamalı karmaşık yerleşim sistemlerinin görüldüğü Mezopotamya ile coğrafi açıdan karşılaştırılabilecek Anadolu'daki ender coğrafi koşullara sahip olan Yukarı Menderes Havzası'nda yapılan daha önceki birkaç çalışma doyurucu bilgiler sağlamamıştır. Bölgede ilk olarak 1951-1954 yılları arasında J. Mellaart[3] ve 1959-1960 yılları arasında D. French[4] tarafından yürütülen yüzey araştırmaları bölgenin prehistorik dönemleri hakkındaki ilk bilgileri vermiştir. Daha sonra 1954-1959 yılları

[1] Ammerman, 1981, s. 64.
[2] Renfrew ve Bahn, 2005, s. 186
[3] Mellaart, 1954, s. 175-240 .
[4] French, 1965, s. 15 vd.

arasında Lloyd ve Mellaart tarafından başlatılan Beycesultan kazıları, bölgede bugüne kadar yapılan ilk ve tek kazı çalışmasını oluşturmaktadır.

"Yukarı Menderes Havzası Yüzey Araştırması" projesinin başlangıçta beş temel amacı vardı[5]:

a) Arkeolojik çalışmalar açısından ihmal edilmiş bölgede çalışmaların tekrar başlatılması.
b) Bölgenin kültürel ve tarihsel gelişiminin tespit edilmesi.
c) Bölgedeki Prehistorik Döneme ait yerleşim şablonlarının tespit edilmesi.
d) Bölgede birbirine yakın mesafede oldukça büyük yerleşimlerin bulunması nedeniyle, bölgedeki yerleşim yerlerinin alan seçiminde ve buradaki sürekliliklerinde göz önünde tutulmuş olan etkilerin saptanması ve bölgenin antik dönemlerdeki ekonomik potansiyelinin araştırılması.
e) Bölgede, daha önceki çalışmalardan bilinen ve çalışmalarımız sırasında bulacağımız yeni yerleşimlerin kayıtlandırılması ve olası tahribatların tespit edilmesi

Bu amaçlara ulaşabilmek için ekip olarak yürüttüğümüz çalışma, 2010 yılında da devam edecektir. 2004 yılından şimdiye kadar geçen sürede bölgede, Neolitik dönemden Selçuklu dönemine kadar olan zaman dilimine ait maddi eserler bulunmuştur.

Bu çalışma kapsamında bölgede tespit edilen yerlerden sadece Demir Çağ' ait keramik örneklerinin bulunduğu yerleşimler incelenmiştir. Tespit ettiğimiz Demir Çağ yerleşimlerinden elde ettiğimiz keramikler bu tezin ana kaynağını oluşturmaktadır. Yukarı Menderes Havzası Demir Çağ Kültürleri'ne ait keramikler, yakın bölgelerdeki kazı ve yüzey araştırmalarından gelen paralellerine göre incelenmiş ve bunun sonucunda bölgenin Demir Çağlar'daki durumu hakkında bilgiler elde edilmiştir.

Bu çalışmada Erken Demir Çağ, Protegeometrik ve Geometrik keramik örneklerin bulunduğu Batı Anadolu kıyısındaki kazılardan sadece Miletos, Troia ve Smyrna örnek teşkil etmeleri açısından çalışma kapsamına alınmıştır. Bunun nedeni Miletos'un MÖ. 2. binyıla ait Hitit yazılı metinlerinde adı geçen önemli bir kent olması ve İon yerleşimini temsil etmesi, Troia'nın yine 2. binyıl Hitit yazılı

[5] Abay ve Dedeoğlu, 2005, s. 42.

kaynaklarında geçmesi ve Aiol yerleşimini temsil etmesi ve son olarak Smyrna'nın önce Aiol sonra İon kentinlerinden birini temsil etmesi açısından bu çalışma kapsamına alınması uygun görülmüştür. Batı Anadolu'da protogeometrik dönemi temsil eden kazılar; adalarda Kos, Rhodos, Samos ve Anadolu kıyısında Miletos, Ephesus, Klazomenai, Smyrna, Asarlık, Dirmil'dir. Geometrik dönem ise yine adalarda Rhodos, Khios, Samos ve Anadolu kıyısında Miletos, Ephesus, Smyrna ve Klazomenai'de temsil edilmektedir.[6]

Çalışma kapsamına alınan ve anahtar yerleşimlerden biri olan Sardis, Lidya başkenti olması ve Batı Anadolu kıyılarındaki kültürleri İç Batı Anadolu'ya taşıyan bir köprü olması nedeniyle çalışma kapsamında incelenmiştir. Bunun bir başka önemli nedeni ise sonraki bölümde anlatılacağı gibi çalışmamızda Sardis kontekstinde bulunan keramiklerin paralelleri bulunmasıdır.

Orta Anadolu'daki kazılardan ise özellikle Erken Demir Çağ'ın varlığına dair kanıtlar sunan ve iyi stratigrafi veren kazılar seçilmiştir. Bu kazılardan Gordion, Kaman-Kalehöyük ve Boğazköy hem Erken Demir Çağ'a ait mekânsal kanıtlar sunması açısından hem de Orta ve Geç Demir Çağlar'a tarihlenen ve bizim çalışmamızda da yer alan keramikleri kontekstlerinde barındırmaları dolayısıyla oldukça önemli yerleşimlerdir.

[6] Protogeometrik ve geometrik keramik örneklerinin bulunduğu tüm bu yerleşimler ile ilgili geniş kapsamlı bir çalışma için bkz. J. N. Coldstream (1977), *Geometric Greece,* London: Methuen.

I.BÖLÜM

ARAŞTIRMA BÖLGESİNİN FİZİKİ COĞRAFYASI ve UYGULANAN ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

I.1. Araştırma Bölgesinin Yeri ve Sınırları

Araştırma bölgesini oluşturan Yukarı Menderes Havzası, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu bölümünde yer almaktadır. Büyük Menderes Nehri'nin yukarı çığırına da rastlayan havza, yaklaşık 29° 15' - 30° 10' doğu boylamı ile 37° 45' - 38° 30' kuzey enlemi arasında yer almaktadır.

Araştırma bölgesinin yüzölçümü yaklaşık olarak 2311.6 km²'dir. Bu alanın 815.6 km² (%35.3)'sini havza tabanı, 70 km²'sini göller (Işıklı Gölü 61.9 km², Gökgöl

9.0 km²) ve 1426 km²'sini de havza çerçevesi meydana getirmektedir.[7] Araştırma bölgesi bir bütün olarak ele alındığında, yükseltisi 800-850 m. arasında değişen oldukça geniş bir havza tabanı ile azami yükseltisi 2446 m.'ye ulaşan ve havza tabanını çevreleyen dağ, plato ve tepe özelliğindeki alanlardan meydana gelmektedir. Bu alanların yanında, havza tabanını komşu havzalara bağlayan önemli boğazlar da yer almaktadır.[8]

Yukarı Menderes Havzası, doğuda Akdağ, batıda Büyük Çökelez Dağı, güneyde Beşparmak Dağı ve Bozdağ, kuzeydoğuda Burgaz Dağı ve kuzeyde ise plato ve tepelerle çevrilidir. Bu yüksek alanlar, havza tabanının uzun eksenine paraleldir.

Havzanın doğusunda yer alan Akdağ, güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanmaktadır. Bu dağlık alanda bulunan Kıraç Tepe (2446 m.) yüksekliğiyle Honaz Dağı (2528 m.)'ndan sonra Ege Bölgesinin ikinci, Yukarı Menderes Havzası'nın ise en yüksek zirvesidir.[9] Akdağ kütlesinde bulunan tepeler araştırma bölgesinin doğu sınırlarını belirleyen önemli yükseltiler konumundadırlar. Bunlar kuzeybatıdan güneybatıya doğru; Işıkyurdu Tepe (1514 m.), Yıldızdağı Tepe, Kocakarakaya Tepe (1704 m.), Hacıümet Tepe (2132 m.), Dalyeri Tepe (1797 m.), Göğebakan Tepe (1616 m.) ve Kavak Tepe (1680 m.)'dir.[10]

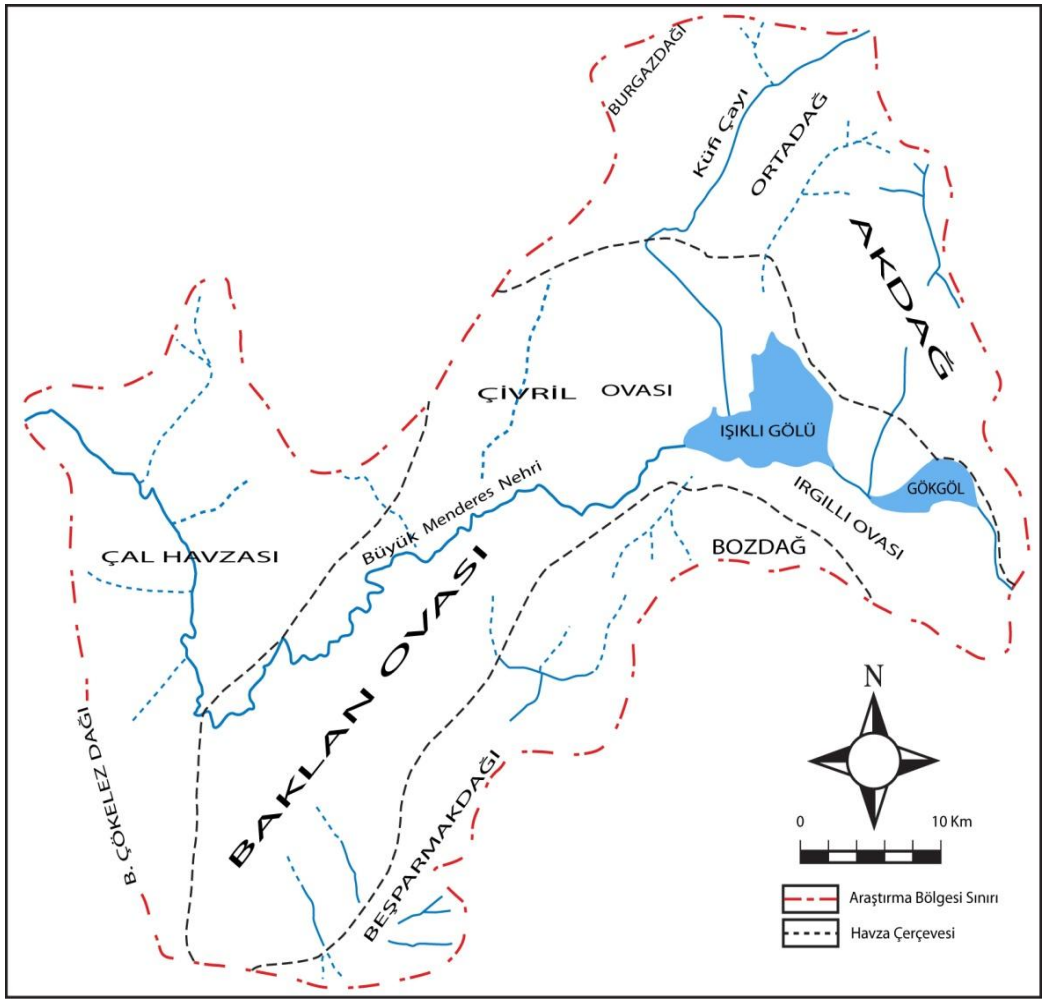
Havzanın batı sınırını oluşturan Büyük Çökelez Dağı (1841 m.) kuzey-güney uzanımlıdır. Büyük Çökelez Dağı'nın devamı niteliğinde olan tepeler kuzeydoğu yönünde uzanarak Yukarı Menderes Havzasını kuzeyden çevrelemektedir. Büyük Çökelez Dağı'nın önemli yükseltileri, kuzeyden güneye doğru; Damlalıburun Tepe (1100 m.), Tuğlu Tepe (935 m.), Karadağ Tepe (1060 m.), Boz Tepe (1015 m.), Keçi Tepe (1109 m.), Kumdede Tepe (1573 m.), Türkmen Tepe (1236 m.), Akkırma Tepe (1158 m.) ve Pınarlık Tepe (1064 m.)'leridir.[11]

Denizli'nin Çardak, Çal, Çivril ilçeleri ile Afyon ve Denizli il sınırını birbirlerinden ayıran güneybatı-kuzeydoğu uzanımlı Beşparmak Dağı (1307 m.) havzanın güney sınırını oluşturmaktadır. Beşparmak Dağı kalkerlerden oluşan tepeler

[7] Ceylan 1998: 2.
[8] Ceylan 1998: 60.
[9] Ceylan 1998: 63.
[10] Ceylan 1998: 3.
[11] Ceylan 1998: 4-5.

dizisiyle dikkat çekmektedir. Bu tepeler kuzeydoğudan güneybatıya doğru, Direktaşı, İnkaya, Sivrikaya, Çatal ve Arapmandal'dır. Sözü edilen bu tepeler dizisi, Beşparmak Dağı'nı iki kısma ayırmıştır. Havzanın güneyinde yer alan diğer bir yükselti ise Bozdağ (1329 m.)'dır. Bu dağlık kütle, batıda Büyük Harıl Havzası ve boğazı tarafından Beşparmak Dağı'ndan ayrılır. Doğuda Irgıllı Ovası'na, kuzeyde ise Çivril Ovası'na dik yamaçlı bir yüzey halinde inmektedir.[12]

Havzanın taban uzunluğu 55 km., genişliği 12-15 km. ve yüksekliği 800-850 m. arasındadır. Havzada Çivril, Gümüşsu, Irgıllı ve Baklan Ovaları yer almaktadır.

Harita 2: Yukarı Menderes Havzası ve Jeomorfolojik Ünitelerin Sınırları

[12] Ceylan 1998: 119.

Nispeten yüksek bir rölyefle çevrelenen havza tabanı, jeomorfolojik özellikleri bakımından bütünlük arz eden ve alüvyonlardan oluşan ovalık bir sahadır. Havza tabanı, güneydoğuda alçak bir eşikle Dinar Ovası'ndan ayrılır. Kuzeybatı'da ise, Seyitler Boğazı vasıtasıyla Çal Havzası'na bağlanmaktadır.

Havzanın kuzeydoğusunda yer alan Çivril Ovası, doğudan Akdağ, kuzeydoğudan Ortadağ, kuzeyden Burgaz Dağı, güneyden Işıklı Gölü ve Büyük Menderes, güneybatıdan ise Baklan Ovası ile çevrelenmektedir. Ova, Küfi Çayı'nın taşıdığı erozyon malzemesinin biriktirdiği bir birikim sahası özelliğindedir. Bu nedenle, Çivril Ovası'ndaki alüvyon kalınlığı, havza tabanının diğer kesimlerine oranla (Baklan Ovası) daha fazladır. Graben özelliğindeki ova tabanı tipik bir alçalma sahasıdır. Ovanın genel eğimi güneye doğrudur. Yüzölçümü 303.1 km², yüksekliği ise 810-850 m. arasındadır.[13]

Yukarı Menderes Havzası'nın kuzeydoğusunda yer alan Gümüşsu Ovası, doğudan Akdağ ve Gökgöl, batıdan Işıklı Gölü, kuzeyden Akdağ ve güneyden Gökgöl ve Büyük Menderes Nehri ile sınırlanmaktadır. 30.2 km²'lik bir alanı kaplayan ovanın doğu-batı doğrultusundaki uzunluğu 7 km., genişliği ise 5.5 km.'dir.Gümüşsuyu Ovası'nın denizden yüksekliği 817 m.'dir. Ova oval bir görünümdedir.

Işıklı Gölü ve Gökgöl'ün güneyi ile Bozdağ arasında yer alan Irgıllı Ovası'nın denizden yüksekliği 818-838 m. arasındadır. Irgıllı Ovası yaklaşık olarak 88.7 km²'lik bir alanı kaplar. Ovanın en alçak kesimlerini Işıklı Gölü kıyıları oluşturur.

Yukarı Menderes Havzası'nın güneybatısında yer alan Baklan Ovası, 393.7 km²'lik alanıyla araştırma alanın en geniş düzlüğünü oluşturmaktadır. Denizden yüksekliği 810-850 m. arasında olan ovanın uzunluğu 35 km. genişliği ise 15 km.'dir. Ova batıdan Büyük Çökelez Dağı, doğudan ve güneyden Beşparmak Dağı ve onun devamı olan tepeler ile kuzeyden ise Büyük Menderes Nehri ile çevrelenmektedir. Baklan Ovası, yer altı ve yer üstü suları bakımından bölgenin en fakir kesimidir. Ovanın kuzeyinden geçen Büyük Menderes Nehri dışında önemli bir akarsu mevcut değildir. Çivril Ovası ile Baklan Ovası arasındaki sınırı Büyük Menderes Nehri belirlemektedir.[14]

[13] Ceylan 1998: 151-154.
[14] Ceylan 1998: 149.

Araştırma alanımızı oluşturan havzalardan bir diğeri ise Yukarı Menderes Havzası'nın batısında yer alan Çal (Erenler) Havzası'dır. Yukarı Menderes Havzası bir eşikle Çal (Erenler) Havzası'ndan ayrılmaktadır. Yaklaşık olarak 342.9 km²'lik bir alanı kaplayan Çal Havzası'nın çerçevesini Büyük Çökelez Dağı ve devamı olan yükseltiler oluşturur. Bu yükseltilerin başlıcaları, Çalca Tepe (899 m.), Kavakdağı Tepe (1334 m.), Poyrazlı Tepe (1131 m.), Damlalıburun Tepe (1100 m.), Karadağ Tepe (1060 m.), Boz Tepe (1015 m.) ve Keçi Tepe (1109 m.)'dir.

Çal (Erenler) Havzası'nın tabanı yaklaşık 17 km. uzunluğunda (Bekilli-Çal) ve 9-10 km. genişliğindedir (Akkent-Süller).[15] Bekilli'nin güneyinde yer alan Asar Tepe, havza tabanında bulunan bir ada görünümündedir. Asar Tepe konumu bakımından, Bekilli ve çevresini kısmen havza tabanından ayırmakta ve yöreyi stratejik açıdan kontrol etmektedir.

Araştırma bölgesinde yer alan bu havzaları, komşu havzalara bağlayan önemli geçitler ve boğazlar yer almaktadır. Bölgenin kuzeydoğusunda Sandıklı-Afyon eski kervan yolu, kuzeyinde Uşak'a ve buradan Smyrna'ya, doğuda ise göller yöresine uzanan yollar bu havzalardan geçmektedir. Bu bağlamda, Yukarı Menderes Havzası, iç bölgelerle kıyı arasında yer alan geçiş noktaları üzerinde yer almaktadır.

Ortadağ ve Burgaz Dağı'nı ayıran Küfi Çayı Boğazı, kabaca kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan bir vadidir. Küfi Çayı'nın yer yer boğaz karakterinde bir vadi kazarak yerleşmiş olduğu bu çukurluğun uzunluğu 36 km., azami genişliği de 1-1.5 km kadardır.[16] Işıklı'da başlayan ve hemen yanında Küfi Çayı'nın aktığı, yer yer kanyon durumunda olan uzun ve etrafı geçişsiz olan vadi, Çevrepınar Köyü'nde Banaz-Sandıklı yoluna ve sonra Sandıklı, Şuhut üzerinden Afyon-Konya yoluna çıkmak için en kestirme yoldur.

Akdağ kütlesi üzerinde yer alan Düzbel geçidi ise kuzeydoğuda Sandıklı Ovası'na, güneybatıda ise Gümüşsu Ovası'na geçişi sağlamaktadır. Yaklaşık 15 km.

[15] Ceylan 1998: 135.

[16] Küfi Çayı Boğazı tarihi bir öneme sahiptir. Büyük Selçuklu Sultanı 2. Kılıç Arslan ile Bizans İmparatoru Manuel Komnenos arasında 17 Eylül 1176 tarihinde yapılan ve Selçukluların zaferiyle sonuçlanan Miryokefalon Savaşı'nın burada ya da Düzbel'de yapıldığına dair bazı tarihçilerin iddiaları vardır. Bilge Umar bu savaşın Küfi Çayı Boğazı'nda yapıldığını ileri sürer. (Bkz. Umar, 2008, s. 126-130.)

uzunluğunda olan Düzbel Boğazı'nın 6 km.'si inceleme bölgesinde, 9 km.'si de Sandıklı Havzası sınırları içerisindedir.

Büyük Menderes Nehri Baklan Ovası'nı geçtikten sonra dar ve derin bir boğaza girer. Buraya Seyitler Boğazı denildiği gibi çok sayıda değirmen olmasından dolayı Değirmendere Boğazı da denilmektedir. Seyitler Boğazı, Çal'ın 5 km. kadar güneydoğusunda, Yukarıseyit ve Aşağıseyit köyleri arasındadır. Bu boğaz Yukarı Menderes Havzası'nı, Çal (Erenler) Havzası'na bağlamaktadır. Boğazın uzunluğu yaklaşık 2 km., genişliği ise 40-50 m. arasındadır.[17]

Havzaya adını veren Büyük Menderes Nehri araştırma bölgesinin ve Ege Bölgesi'nin en büyük akarsuyudur. Büyük Menderes Nehri, 584 km. uzunluğundadır. Akarsuyun uzunluğuna ait bu değer, Küfi Çayı'nın yukarı mecralarının başlangıç noktasıyla Ege Denizi'ne ulaştığı nokta arasındaki mesafedir.

Küfi Çayı ve Dinarsuyu, araştırma bölgesinde yer alan Işıklı Gölü'ne boşalmakta ve bu göl çıkışından itibaren de Büyük Menderes adını almaktadır. Büyük Menderes Nehri, Baklan-Çivril Havzası'nın tabanında genellikle kuzeydoğu-güneybatı yönünde akışını sürdürür. Ancak bu akış yönünde meander hareketler yaparak akış yönünü sık sık değiştirir. Nehir Çal'ın güneydoğusunda bir dirsek teşkil ederek kabaca kuzey istikametine yönelir. Bekilli'nin güneyinde ise güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda akar. Bu kesimde Karapınar'ın sularını da alır. Yeşilova kesiminde yine bir dirsek yaparak güneybatıya döner ve araştırma bölgesinden çıkar. Büyük Menderes Nehri'nin buradan sonra hızı kesilir, yayılır ve denize kadar akışı bu şekilde devam ederek akar. Daha sonra Bozdoğan ve Çine Çayları ile birleşerek Söke yakınlarında Ege Denizi'ne dökülür.

Büyük Menderes Nehri'nin yukarı çığırında yer alan ve nehre sularını boşaltan önemli kollardan biri Küfi Çayı 'dır. Bu çay, Küçük Sincanlı (Mahmat Dere) ve Sandıklı Havzaları'nın (Karadirek Çayı ve Hamam Çayı) sularını, Yukarı Menderes Havzası'na taşımaktadır. Araştırma bölgemize girdikten sonra Küfi adını alan çayın uzunluğu 98.1 km.'dir. Akarsuyun yatak uzunluğunun yaklaşık 24 km.'si (%24.5)

[17] Ceylan 1998: 236.

Küçük Sincanlı, 28.5 km.'si (%29.0) Sandıklı Havzası ve 45.6 km. (%46.5)'si de araştırma bölgemizde yer almaktadır.[18]

Akarsu ve derelerin yanında araştırma bölgesinde dört adet göl yer almaktadır. Bunlardan ikisi günümüzde kurumuş olup (Kanlıgöl, Dayılargölü), ikisi bölgenin kuzeydoğusunda yer almaktadır (Işıklı Gölü ve Gökgöl).

Işıklı Gölü, Çivril'in 12 km. kadar güneydoğusundadır. Akdağ ile Bozdağ kütleleri arasında, güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda uzanan tektonik kökenli bir göldür. 61.7 km² yüzölçümüyle Ege Bölgesi'nin büyük göllerinden biridir. Işıklı Gölü'nün bölgenin hidrografik şebekesi içinde ayrı bir önemi vardır. Çünkü burası, Dinarsuyu, Küfi Çayı ve yüksek debili kaynak (Işıklı, Yuva, Gökgöl ve Bektaş Pınarı) sularının toplandığı önemli bir kavşak sahasıdır. Göl suları büyük ölçüde Büyük Menderes Nehri tarafından tahliye edilmektedir.

Işıklı Gölü ve çevresi 1949'da başlanan ve 1963'te bitirilen hidrolojik düzenleme yapılmadan önce bataklık özellikleri göstermekteydi. Bu nedenle 19. yüzyılın sonunda hazırlanan ve Büyük Menderes Nehri'ne ait olan bir harita ile 20. yüzyılın başlarında Philippson'un hazırladığı jeoloji haritası bu durumu ortaya koyan belgelerdir.[19]

Göl içinde üç tane ada vardır. Bunlar Gencelli Adası (825 m.), Evadası (820 m.) ve Kocaada (823 m.)'dır. Bu adalar gölün güneybatı kesiminde, kıyıdan yaklaşık 600-900 m. içeride yer alırlar. Gencelli Adası'nda, aynı isimle anılan eski bir köy yerleşimine ait harabeler vardır. Evadası'nda ise Erken Tunç Çağ'a tarihlenen bir yerleşimin olduğu saptanmıştır.

Araştırma bölgesinde bulunan önemli tatlı su kaynaklarından birini de Gökgöl oluşturmaktadır. Kocagöl adıyla da bilinen göl oluşumu bakımından Işıklı Gölü'ne benzemektedir. Göl çukurluğu doğuda ve kuzeyde Akdağ kütlesinin oluşturduğu yüksek bir rölyefle çevrelenmiştir. Batıda, Akçay'ın birikintisine (Gümüşsu Ovası) tekabül eden alüvyal bir setle Işıklı Gölü'nden ayrılmıştır.[20]

Bu iki göl dışında araştırma alanında yer alan iki adet kurumuş göl havzası yer almaktadır. Bunlardan ilki Çivril Ovası'nda, Beycesultan Höyüğü'nün 200 m.

[18] Ceylan 1998: 220.
[19] Ceylan 1998: 187.
[20] Ceylan 1998: 210.

doğusunda yer alan Kanlı Göl'dür.[21] Günümüzde tamamen kurutulmuş olan göl, 1959 yılında yürütülen Beycesultan kazıları sırasında çekilen fotoğrafta da görülebilmektedir.

Diğer kurumuş olan göl havzası ise Dayılar Gölü'dür. Bu göl Baklan Ovası'nda Dayılar Köyü'nün 1 km. kadar güneydoğusundadır. Yakın bir zamana kadar göl çukurluğunun Büyük Menderes Nehri'nin taşkınları sırasında dolduğu köylüler tarafından söylenmektedir. Gölün alanı yaklaşık 0.04 km² civarındadır. Yüzey sularıyla beslenen göl yaz aylarında kurur. Ayrıca küçük bir tahliye kanalıyla Büyük Menderes Nehri'ne bağlanmıştır.

Yukarıda detaylı olarak anlatılan Yukarı Menderes Havzası'nın jeomorfolojik özellikleri, bölgenin prehistorik dönemlerden günümüze kadar hem stratejik açıdan hem de doğal yaşam alanları açısından son derece önemli olduğunu göstermektedir.

I.2. Uygulanan Araştırma Yöntemi

Yukarı Menderes Havzası'nda, bölgenin prehistorik ve protohistorik dönemlere ait yerleşim şablonlarının tespit edilmesi ve o dönemlerdeki sosyo-ekonomik yapıyı anlamak amacıyla 2003 yılında Doç. Dr. Eşref Abay başkanlığında başlatılan kapsamlı yüzey araştırması 2009 yılı itibariyle halen devam etmektedir.

Yüzey araştırmasında, belli sorulara bulunabilecek cevaplar için en uygun yöntemi belirlemek gerekmektedir. Her ne kadar yüzey araştırmalarından elde edilen verilerin bilimsel değerlendirme için yeterli olup olmayacağı konusunda tartışmalar devam etse de[22], Yukarı Menderes Havzası'nda yaptığımız yüzey araştırması çalışmasında sorduğumuz sorulara en uygun cevabı alabileceğimiz yöntemi belirlediğimizi düşünüyoruz. Örneğin yerleşim yerinin büyüklüğünü hesaplarken, yerleşim üzerindeki materyalin dağılım alanı da hesaplanmıştır. Bunun için yerleşim üzerinde gezilirken belli alanlara bayraklar dikilerek "Seçili Alanlar" (SA) oluşturulmuştur. Her bir seçili alana bir rakam verilmiştir ve bu alandan toplanan malzeme, üzerine kendi SA numarasının yazılı olduğu kilitli torbalara konulmuştur. Bundan başka bu alanlar gerek kroki çizimlerinde gerekse topografik planlarda ölçekli

[21] Ceylan 1998: 155.

[22] Mehmet Özdoğan bu konuyla ilgili olarak bir kazı olmadan, sadece yüzey araştırmasıyla elde edilen verilerin hiçbir zaman güvenilir olamayacağını, bunun sadece bir ön saptama olabileceğini savunmaktadır. Bkz. Özdoğan, 2001, s. 127.

olarak gösterilmiştir. Böylelikle, hangi dönem malzemenin höyüğün hangi bölgesinden geldiği yani dönemsel boyutu, daha sonradan yapılan malzeme değerlendirme çalışmasında anlaşılmıştır. Bu alan çalışması sadece höyüğün üzerinde yapılmamış, malzemenin höyüğün etrafındaki yayılım alanını anlamak amacıyla buralardan da malzeme toplanmış, ancak bu malzeme ayrı olarak değerlendirilmiştir.

Araziye, uygun bir araçla ekip olarak çıkılmıştır. Yerleşim yeri tespitinden sonra yerleşim üzerinde SA'lar oluşturulmuş ve ekip üyelerinin bir kısmı bu alanlardan malzemeyi toplamıştır. Yerleşim yerlerinin koordinatları GPS ile alınmış ve bu koordinatlar her bir yerleşim yeri için ayrı olarak tuttuğumuz "Yüzey Araştırması Raporu"na kaydedilmiştir. Tüm yerleşimlerin boyutları, Total Station kullanılarak ölçülmüş ve topografik planları çıkarılmıştır. Hem yerleşimin üzeri hem de yerleşimin etrafı detaylı olarak krokilendirilmiştir. Örneğin, eğer varsa yerleşimin üzerindeki ve etrafındaki tarım alanlarında hangi ürünlerin ekili olduğu, ağaçlık olup olmadığı, ağaçlık ise ne tür ağaçların olduğu (meyve ağacı ise hangi meyve ağacı gibi), kısaca çevresel özellikleri bu krokilerde gösterilmiştir. Bu krokiler sonradan taranıp bilgisayar ortamına aktarılmış ve Illustrator programı kullanılarak çizimleri temize geçirilmiştir. Bunlardan başka yerleşimlerin -eğer çekilebiliyorsa- dört ana yönden fotoğrafları çekilmiştir.

Son olarak, toplanan malzeme değerlendirilmiştir. Dönemi tespit edilebilen malzemelerin her biri kendi SA numaraları içerisinde kaydedilmiş ve istatistikleri yapılmıştır. Amorf olanlar hariç tüm keramiklerin çizimleri yapılmış daha sonra bu çizimler taranarak bilgisayar ortamında Illustrator programı kullanılarak çizilmiştir. Kaydedilen tüm bu veriler hem ana bilgisayarda hem de sadece bu veriler için kullandığımız harici disklerde her bir höyük için ayrı klasörler altında depolanmıştır.

II. BÖLÜM

BATI ANADOLU'DA DEMİR ÇAĞ

II.1. Tarihsel Arka Plan

Arkeolojik verilerle kanıtlandığı üzere Anadolu'ya dışarıdan yapılan ilk göçler MÖ 3. binyılın son çeyreğinde yaklaşık olarak MÖ 2250-2200 yılları arasında gerçekleşmiştir. Avrupa'nın ve (belki de) Asya'nın kuzeyinde yaşayan Hint-Avrupa kökenli kavimler, bir kısmı Balkanlar'dan bir kısmı da Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya gelip yerleşmişlerdi. Bu halkların arasında sonradan Anadolu'nun en güçlü sosyo-politik güçleri olacak olan Troialılar ile Hititler'de vardı.[23]

Dilbilim araştırmaları MÖ 3. binyılın ikinci yarısından Ege Göçlerine kadar olan dönemde Anadolu'da kendi dilleri ve kültürleri olan üç büyük topluluğun varlığını ortaya çıkarmıştır. Bunların başında şüphesiz Anadolu'da en güçlü siyasi örgütlemeyi kurmuş olan Hititler gelmektedir. Hititlerin doğusundaki coğrafyada bir süre Mitanni devleti olarak varlıklarını sürdüren Hurriler-Mitanniler ve batısında küçük devletler, federasyonlar, yarı göçebe topluluklar ve paralı askerler düzeninde yaşamlarını sürdüren Luviler yer almaktaydı.[24]

II.2. MÖ 2. Binyılda Batı Anadolu'nun Siyasi Yapısına Kısa Bir Bakış

MÖ 1650'lerden başlayarak Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar geçen süre içinde, Anadolu'nun bilinen tarihi çoğunlukla Hitit kaynaklarından öğrenilmektedir. Hitit İmparatorluğu'nun diğer bölgelerle girdiği politik ve ekonomik ilişkileri Hitit yazılı kaynaklarında bahsedilmesine rağmen, bilgilerin yetersizliğinden dolayı bu ülkelerin ya da kavimlerin lokalizasyonları hakkındaki tartışmalar günümüzde hâlâ devam etmektedir. Özellikle Batı Anadolu'da varlığını sürdüren kavimler ya da ülkelerin lokalizasyonları konusundaki tartışmalar üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu dönemde Batı Anadolu'da Arzawa, Ahhiyawa, Assuwa, Seha, Walma, Karkisa, Wilusa, Happala, Mira, Masa ve Lukka ülkeleri söz konusu Hitit metinlerinde adları geçen ülkeler ya da konfederasyonlardır.[25] Bunların içerisinde Arzawa'nın bir

[23] Akurgal, 2007, s. 42.
[24] Aktüre, 2003, s. 74.
[25] Arzawa hakkında özetlenmiş bilgi için bkz: Umar, İlkçağda Türkiye Halkı, İnkılâp, İstanbul, 1999, s. 122-131; Ahhiyawa içinse sadece lokalizasyon değil aynı zamanda etnik köken tartışmaları da devam etmektedir. Bazı bilim insanları Ahhiyawalılar ile Akhalar'ın aynı topluluğu işaret ettiğini savunurken

devletler konfederasyonu olduğu kabul edilen bir görüştür ve Mira, Walma, Kuvaliya, Happala ve Seha bu konfederasyona bağlı ülkelerdir. Bu ülkelerin çoğunun yeri Batı ve İç-Batı Anadolu'da aşağı yukarı kesin bir biçimde lokalize edilebilmiştir.[26]

Walma Ülkesi'nin lokalizasyonu hakkında diğerlerinde olduğu gibi çok çeşitli öneriler ileri sürülmüştür. Son yapılan araştırmalarda Walma Ülkesinin Hitit ile Arzawa arasındaki tampon bir bölgede olduğu kabul edilmektedir. Mellaart Walma'nın lokalizasyonu için Emirdağ ve Sultandağ[27], Ünal ise Sandıklı ve Dinar civarında aranması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.[28]

Beycesultan'ın, dolayısıyla araştırma konumuzu oluşturan Yukarı Menderes Havzası'nın, Arzawa Ülkesi-Arzava Ülkeleri ve Mira Ülkesi'nin toprakları içinde olduğu düşünülmektedir.[29] Bu varsayım, son yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda Karabel Anıtı'ndaki hiyerogliflerin okunmasıyla da desteklenmiştir.[30] Son bilgiler değerlendirildiğinde Yukarı Menderes Havzası'nın, Arzawa Konfederasyonu'nun bir üyesi olan bu ülke sınırları içinde olması muhtemeldir.

Ahhiyawa'nın lokalizasyonu için yapılan son çalışmalarda, Ahhiyawa'nın güçlü Myken etkisinin görüldüğü Güneybatı Anadolu'daki topraklarda[31] ya da Kıta Yunanistan'da olduğu söylenmektedir.[32] Ahhiyawa Kıta Yunanistan'da da olsa, MÖ 2. binyılda Güneybatı Anadolu'daki etkinlikleri kesindir. Aynı zamanda Hitit metinlerinde adı zikredilen Millawanda'nın Miletos olduğu[33], Arzawa'nın başkenti olan Apaşa'nın Efes olduğu[34], Wiluşa ülkesinin ise Homeros'un epik şiiri W(İlios) (İlliada) şeklindeki adıyla aynı ismi taşıyan başkentin, yani Troia/İlios'un aynı yerler olduğu hakkında da bir kuşku kalmamıştır.[35]

---

diğerleri ise buna karşı çıkmaktadır. Bu konudaki tartışmaların bir özeti için bkz: Kale, "Anadolu'nun Kayıp Medeniyetleri 1: Ahhiyava", Bilim ve Ütopya, no. 58, 1999, s. 8-20.

[26] Dinçol, 2006, s. 2.

[27] Mellaart, 1993, s. 416.

[28] Ünal, 2003, s. 29. Ayrıca bkz.: Dinçol, 2006, s. 2, MÖ II. Binyıl Haritası.

[29] Mellaart ve Murray, 1995, s. 98.

[30] Hawkins, 1998, s. 1; Peschlow Bindokat, 2002, s. 211-215.

[31] Dickinson, 2006, s. 29.

[32] Dinçol, 2006, s. 1.

[33] Greaves, 2003, s. 94-97.

[34] Dinçol, 2006, s. 2.

[35] Dickinson, 2006, s. 34; Starke, 2001, s. 34; Hawkins, 1998.

II. Tudhaliya'nın yıllıklarında adı geçen Wilusiya ve Taruisa ülkeleri için yapılan lokalizasyon önerilerinde *Wilusiya* ve *Taruisa* ile *Ilion* ve *Troya* arasında isim benzerliğinden dolayı, bu konfederasyonun yeri Kuzeybatı Anadolu'da aranmıştır. Önerilen bölgeler Marmara Denizi'nin güneyi[36], Troad bölgesi[37], Balıkesir Bölgesi[38] ve klasik Lidya bölgesidir.[39] Bazı bilimadamları, Assuwa'nın "Asia" coğrafi teriminin kökeni olduğu görüşündedirler.[40] "Asia" terimi Yunan yazarları tarafından önceleri Lidya bölgesi için, daha sonra ise tüm Batı Anadolu ve hatta Asya kıtası için kullanılmıştır.

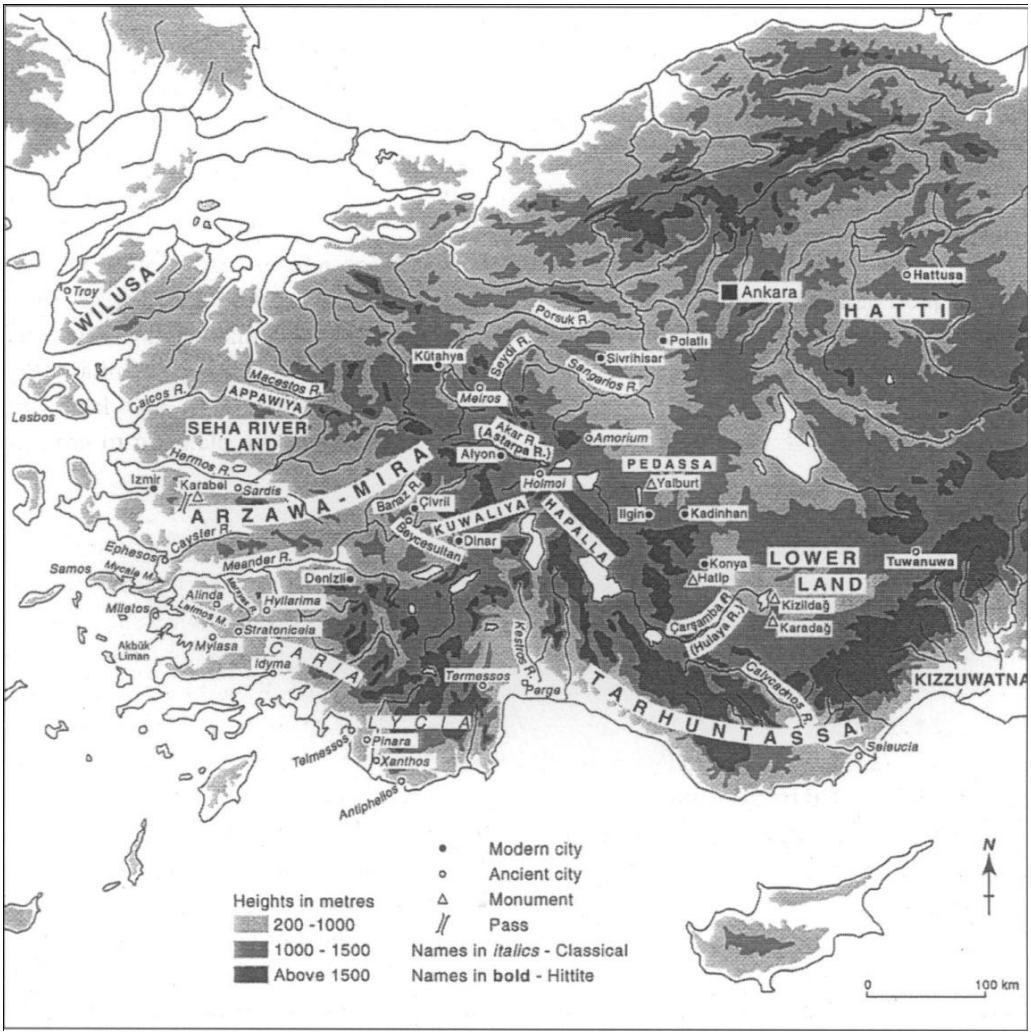
Lukka ülkesi ve dolayısıyla Lukka halkı ise daha sonraları karşımıza Likyalılar olarak çıkacak olan Luvi kökenli bir kavimdir[41] ve büyük bir olasılıkla MÖ 3. binyıldan beri Batı Anadolu'da varlıklarını sürdürmekteydiler.[42] Adlarına ilk kez MÖ 15. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen II. Tudhaliya'ya ait bir metinde rastlanılır. Bu metinde, II Tudhaliya 22 üyeden oluşan Assuwa Konfederasyonu'na karşı savaşır ve sonunda onları yenilgiye uğratır.[43] Lukkalar da bu savaşta yenilgiye uğrayan Hititlerin düşmanı Assuva Konfederasyonu'na bağlı ülkelerden biridir.

Bundan başka, yaklaşık olarak MÖ 1400 yıllarında Alaşiya Kralı tarafından Mısır Kralı III. Amenofis'e yazılmış olan bir mektuptan, Lukkaların denizlerde korsanlık yaptıklarını ve bu durumdan rahatsız olan Alaşiya Kralı'nın pek bir şey yapamadığını öğrenmekteyiz.[44] II. Ramses'e ait Mısır kaynaklarında ise, Kadeş Savaşı sırasında Lukkalar, Mısırlılara karşı Hititlerin müttefiki olarak karşımıza çıkar.[45] Homeros'un ünlü destanı *İlyada*'da ise Lukkalar Lykialılar adıyla MÖ 13. Yüzyılın ortalarında Troia'da Akhalara karşı savaşıyorlardı.[46]

---

[36] Macqueen, 1968, s. 178.
[37] Bossert, 1946, s. 1 vd.; Garstang-Gurney, 1959, s. 107.
[38] Ünal, 2002, s. 73.
[39] Mellaart, 1958, s. 22, dipnot 151.
[40] Forrer 1924: 1-23; Sommer 1932: 362; Bossert 1946: s. 1. Vd.
[41] Umar, 1999, s. 185.
[42] Akşit, 1967, s. 70-71.
[43] Bossert, 1946, s. 27; Garstang ve Gurney, 1959, s. 105.
[44] Akşit, 1967, s. 74.
[45] Bossert, 1946, s. 25; Kınal, 1991, s. 228; Memiş, 1989, s. 31.
[46] Homeros, 1998, İlyada, 2. Bölüm 876-877, 10 Bölüm 430, 12. Bölüm 315-438, 16. Bölüm 659-662.

Bu veriler doğrultusunda, Lukkalar, yani Lykialılar, en azından MÖ 2. binyılın ortalarından beri Likya bölgesinde oturan bir kavimdir.[47]

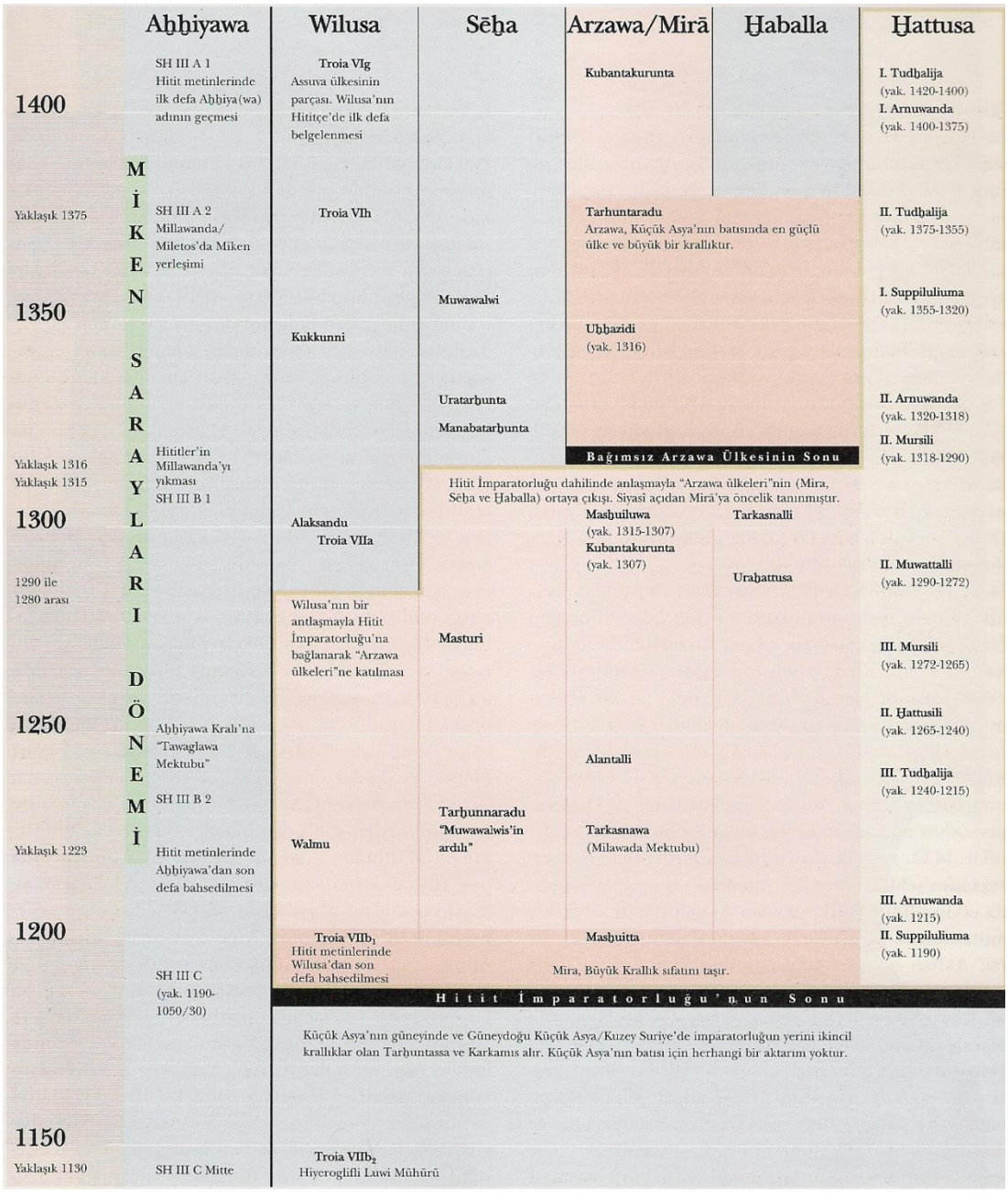
Harita 3: Geç Tunç Çağ'da Batı Anadolu

(Kaynak: J. D. Hawkins, "Tarkasnawa King of Mira 'Tarkondemos', Boğazköy Sealings and Karabel", *Anatolian Studies*, c. 48, s. 31, fig. 11.)

MÖ 2. binyılda her ne kadar Orta Anadolu merkezli Hitit İmparatorluğu Batı Anadolu'daki ülkelerle sürekli ilişki halinde olmuşsa da, kuruluşundan yıkılışına kadar hiç bir zaman Batı Anadolu'da tam olarak hâkimiyet sağlayamamıştır.[48] Batı Anadolu'nun MÖ 1400 yıllarına kadar güneybatıda Karia bölgesinde yerleşen Giritli

[47] Luvi konusundaki kapsamlı bir çalışma için bkz: Umar, İlkçağda Türkiye Halkı, İnkılâp, 1999, İstanbul.
[48] Singer, 1983, s. 215; Aktüre, 2003, s. 64.

kolonistlerin[49], bu tarihten Ege Göçlerine kadar olan süre zarfında da Myken etkisinin altında kaldığı arkeolojik verilerle kesinleşmiştir.[50]

Şekil 1: Batı Anadolu'nun MÖ İkinci Bin Yılın İkinci Yarısı İle İlgili Kronolojik Şema (Kaynak: F. Starke, "Milattan Önce İkinci Bin Yıl Güç Dengesi İçinde Troia", *Troia: Düş ve Gerçek,* çev. Selma Bulgurlu Gün, İstanbul: Homer Kitabevi)

[49] Melas, 1988, s. 116, Şekil. 3.
[50] Akurgal, 1993, s. 8.

Buraya kadar sıralanan bilgiler doğrultusunda MÖ 2. binyıl Batı Anadolu'sunun Hitit yazılı belgelerinde adı geçen ülke, kavim ve kent isimleri kullanılarak etnik profili çıkarıldığında, söz konusu bölgenin Demir Çağı'nın hemen öncesinde, sosyo-kültürel açıdan oldukça kozmopolit, siyasi açıdan ise parçalanmış bir yer olduğu anlaşılmaktadır (Harita 3).[51]

II.3. Ege Göçleri ve Yakın Doğu'nun Değişen Çehresi

Demir Çağı'nın başlangıcı sayılan MÖ 1200 yılları[52], Ege ve Anadolu'da kitlesel göç hareketinin büyük bir ivme kazandığı dönemlerden biridir. Bu tarihlerde başlayan demirin kullanımının yaygınlaşması süreci ile uygar olmayan, kır kökenli kalabalık insan topluluklarının, bulundukları yerlerden kalkıp uzak bölgelere doğru hareketlenmesi süreci birbiriyle çakışır.[53] Mısır yazılı kaynaklarına göre MÖ 13. yüzyıl sonları ile MÖ 12. yüzyıl başlarında Ege Havzasından Doğu Akdeniz kıyılarına doğru, kalabalıklar halinde göç eden kavimlere "Deniz Kavimleri" adı verilmiştir. Bu kitlesel göç hareketi, arkeoloji literatüründe "Deniz Kavimleri Göçü", "Ege Göçleri", "Ege Halkları Göçü" ya da "Kavimler Göçü" olarak adlandırılmıştır. "Sea People" (Deniz Halkları) terimi, ilk kez Mısır Tarihi ve dil uzmanı olan Fransız Gaston Maspero tarafından 1881 yılında "peuples de la mer" olarak kullanılmıştır.[54] Günümüz arkeoloji literatüründe ise bu göçlere "Ege Göçleri" denilmektedir.[55]

Bazı araştırmacılar, Ege Göçleri'nin birdenbire ortaya çıkmadığı, MÖ 14. yüzyılda başladığı ve 12. yüzyıl'da en şiddetli halini aldığını belirtirler.[56] Buradan yola çıkarak MÖ 1400 yıllarında Girit'te Knossos'u denetimi altına alan ve Ege ve Doğu Akdeniz ticaretinde söz sahibi olan Akhaların bu göçün öncüleri oldukları varsayılabilir.[57]

---

[51] Aktüre, 2003, s. 66.
[52] MÖ 2. binyılın ortalarından itibaren başlayan metalurji alanındaki gelişmelere rağmen, Demir Çağı'nın MÖ 1200 yıllarına kadar gerçek anlamda başlamadığına dair bilim çevrelerinde görüş birliği vardır. Bkz: Derry ve Williams, A Short History of Technology, Oxford, The Clarendon Press, 1960, s. 120. Ayrıca bkz.: Forbes, 1964, s.30; Bernal, 1976, s. 118.
[53] Bernal, 1976, s. 119; Aktüre, 2003, s. 48.
[54] Woudhuizen, 2006, s. 35
[55] Kınal, 1991, s. 227.
[56] Kınal, 1991, s. 230.
[57] Aktüre, 2003, s, 56.

Mısır belgelerine göre deniz kavimleri, Mısır'a ilki MÖ 1207'de[58], ikincisi ise MÖ 1192'de olmak üzere iki kez saldırmışlardı.[59] III. Ramses dönemine ait Medinet Habu Tapınağı'nın duvarlarında, deniz kavimleri tarafından yapılan ikinci saldırının anlatıldığı kabartmalarda, aralarında Lukkaların da bulunduğu kavimlerin iyi donanımlı teknelere ve savaş silahlarına sahip oldukları anlaşılmaktadır.[60] Karada ise iki tekerlekli ve dört öküz tarafından çekilen kağnı tipi arabalarda, aileleri ile birlikte seyahat ediyorlardı.[61] Burada Lukkalarla ilgili olarak, Troia Savaşı'nın Troas'ta aynı yüzyılın ortalarında yapıldığı düşünülürse, Lukkaların birbirinden oldukça uzak iki bölgede yakın tarihlerde savaştıkları ortaya çıkmaktadır.[62]

Deniz kavimleri ile ilgili bilgiler aynı zamanda Akkad çivi yazısı ile yazılmış olan Ugarit belgelerinden de elde edilmektedir.[63] Bu belgelerde deniz kavimleri halklarının kim oldukları konusunda detaylı bilgiler yoktur. Belgeler genellikle krallar arasında birbirlerine gönderilen uyarı mektupları niteliğindedir.

Deniz kavimlerini oluşturan halklara dönersek, bu konuyla ilgili bilgiler Mısır belgelerinden elde edilmektedir. Mısır Kralı Merneptah devrinde, Mısırlıların deniz kavimleri tarafından desteklenen büyük bir Libya ordusuna karşı kazandıkları savaşı İsrail Steli'nde anlatılmaktadır.[64] Yine Merneptah devrinde deniz kavimlerine karşı girişilen ve kazanılan bir başka savaşın ayrıntıları, Karnak Tapınağının duvarlarında anlatılmıştır. Bu yazıtta Ekweşler (Akhalar), Turşalar (Etrüskler), Rukkular (Lukkalar), Şerdanalar (Sardunyalılar) ve Şekeleşler (Sicilyalılar) saldırıyı yapan kavimlerin isimleriydi.[65] Medinet Habu'daki kitabelerde adı geçen halklar ise, Filistler, Şekeleşeler, Danunalar ve Vavaşlardır.

Ege Göçleri, sadece Anadolu'yu değil aynı zamanda bütün Akdeniz dünyasını etkilemiş bir göç hareketidir. MÖ 1200'lerde Dor istilası yüzünden Yunanistan da

[58] Singer, 1983, s. 217.
[59] Nixon, 1968, s.17-19.
[60] Breasted, 1944, s.316, Şekil 153.
[61] Nixon, 1968, s. 20; Breasted, 1944, s. 313, Şekil 152; Aktüre, 2003, s. 69.
[62] Aktüre, 2003, s. 68-69.
[63] Ugarit belgeleri, F. A. Claude Schaeffer tarafından UGARİTİCA V, Paris 1968 ve J. Nougayrol tarafından PRU II ve PRU V'te yayınlanmıştır.
[64] Bu stele İsrail Steli denmesinin nedeni, ilk defa olarak bu vesikada "İsrail" isminin geçmiş olmasından ileri gelmektedir. Bu stel Kahire Müze'sinde sergilenmektedir.
[65] Memiş, 1989, s, 68.

büyük bir yıkıma uğramıştır. Dorlar Kuzey Avrupa'nın uygar olmayan bölgelerinden göçen savaşçı bir kavimdi. MÖ 1150 yıllarında Girit'i işgal ederek oradaki Akha egemenliğine son verdikleri, orayı üs olarak kullanıp güneyden Yunanistan anakarasına girerek Akha kalelerinden Pylos'u ele geçirdikleri arkeolojik bulgulardan anlaşılıyor.[66] Böylece, Dorlar Ege'de MÖ 1400 yıllarından beri devam eden Akha egemenliğine son vermiş oldular.

Ege Göçleri'nin nedenleri tam olarak bilinmese de başlıca nedeninin ekonomik olduğu söylenebilir.[67] Çünkü Ege Göçleri ilk kez Yunanistan'dan başlamıştır. Yunanistan'ın dağlık oluşu ve dolayısıyla tarıma elverişli alanların yetersiz olması, bu göçün temel nedeni olabilir. Nedeni her ne olursa olsun, yakın doğunun çehresini değiştiren bu hareketin konumuz açısından belki de en önemli sonucu, MÖ 2. binyılın ortalarından sonra kurulan Ortadoğu'nun "büyük devletler sistemi'nin bu göçlerle ortadan kalkmasıdır.[68] Anadolu kentleşme tarihi açısından bu göçlerin önemi ise, MÖ 1800-1200 yılları arasında Anadolu'nun tartışmasız en büyük gücü olan Hitit İmparatorluğu'nun ortadan kalkmasıdır. Mısır, bu göçler karşısında güçlükle ayakta kalabilmiştir. Burada vurgulanması gereken önemli bir nokta, Hitit İmparatorluğu'nun dağıldığı tarih ile Mısır'ın deniz kavimleri tarafından işgal edildiği tarihinin birbiriyle çakışmasıdır. Buna Akhaların egemenliği altında bulunan Troia'nın onların düşmanı olan Dorlar tarafından işgalini de eklememiz gerekiyor.[69] Böylece MÖ 11. Yüzyılın ilk yarısından başlayarak Dorlar'da Anadolu kentleşme tarihindeki yerlerini almış oldular.[70]

II.4. Erken Demir Çağ ve "Karanlık Çağ"ın Aydınlığı İçin Arkeolojik Kanıtlar

Bir önceki alt bölümde MÖ 2. binyılın ortalarından başlayarak, MÖ 1200'lerde ivme kazanan bir kavimler hareketinden bahsedilmişti. Bu hareketin sonrasında Batı Anadolu'da ne gibi gelişmelerin yaşandığı ile ilgili yapılan önemli bir değerlendirme

[66] Nixon, 1968, s. 85 ve 119.
[67] Yıldırım, 1996, s. 87; Memiş, 1989, s. 68;
[68] Williams, 1993, s. 46 ve 49.
[69] Nixon, 1968, s. 28-29.
[70] Aktüre, 2003, s. 72.

dikkat çekmektedir. Bazı araştırmacıların Dorların Yunanistan'ı işgalinden sonra kitleler halinde göç eden Akhaların Batı Anadolu'ya geldiklerinden ve buraları iskân ettiklerinden söz etmektedirler.[71] MÖ 15. yüzyıldan itibaren Batı Anadolu ile ticari ilişkilerde bulundukları ve Hititlerle dostça ilişkiler kurdukları arkeolojik verilerle saptanan Akhaların, Ege Göçleri sonrasında yıkılan Troia VI Krallığı ve Hitit İmparatorluğunun dağılmasından sonra ortaya çıkan otorite boşluğundan faydalanıp, Batı Anadolu kıyılarına bu kez yerleşmek için gelmeleri oldukça olasıdır. Arkeolojik kanıtlar, Akhalar'ın Batı Anadolu'da oldukça geniş bir alanda etkinlikleri olduğunu göstermektedir.[72]

Uzun yıllar boyunca, Hitit İmparatorluğu'nun MÖ 1200 tarihinde yıkılışından sonra Anadolu'daki Geç Tunç Çağ yerleşmelerinin terk edildiği ve yaklaşık 400 yıl kadar da iskân edilmediği düşünülüyordu. Bu teori ilk kez Ekrem Akurgal tarafından ortaya atılmış ve bu 400 yıllık dönem "Karanlık Çağ" olarak adlandırılmıştır.[73] Bu noktada bir şeyi aydınlığa kavuşturmak gerekmektedir. "Karanlık Çağ"dan kasıt eğer mekânsal bir durgunluk ise, ileriki bölümde arkeolojik kanıtlarıyla detaylı olarak anlatılacağı gibi böyle bir durgunluktan ya da kesintinden söz etmek mümkün değildir. Ancak "Karanlık Çağ"dan kasıt yazının kullanılmamasıysa, bu noktada bir "Karanlık Çağ"dan bahsetmek doğru olacaktır. Çünkü yazı Anadolu'da Hitit İmparatorluğu yıkıldıktan sonra ilk kez Frig zamanında MÖ. 730 yılında tekrar kullanılmaya başlamıştır.[74] O halde yazının olmadığı MÖ. 1200/1100 yıllarından MÖ. 730'a kadar geçen süreye "Karanlık Çağ" denilmesinde bir sakınca yoktur. Ekrem Akurgal, *Phrygische Kunst*'ta mekânsal bir durgunluğa atfen 400 yıllık bir Karanlık Çağ olduğunu ileri sürmüştü:

> *"...,dass bis heute in Zentralanatolien nicht nur keine phrygischen sondern überhaupt keine Kulturreste irgend eines Volkes zutage getreten sind, die in die Zeit 1200-800 datiert werden können. Dies bedeutet, dass Zentralanatolien in dieser Zeit entweder überhaupt unbewohnt oder nur durch*

[71] Mansel, 1988, s.89-90.
[72] Aktüre, 2003, s. 75.
[73] Akurgal, 1955, s. 111 vd.
[74] Akurgal, 2007, s. 294.

Nommandenstämme besett war, deren materielle Reste selbstredend in den Whonhügeln nicht zu erwarten sind." (Akurgal, 1955, s. 112)

Birçok araştırmacı tarafından, Hitit'in yıkılmasından sonra Anadolu'daki yerleşmelerin tamamı yakılıp yıkıldı ve bu yerleşmelerin üzeri bir kül tabakası ile örtüldü, buralarda 400 yıl boyunca bir yerleşme olmadı denmesinin nedeni de bu mekânsal kesintiyi vurgulamak içindi. Ancak Akurgal'ın Phrygische Kunst'tan 33 yıl sonra kaleme aldığı *Anadolu Uygarlıkları* (ilk basımı 1988) eserinde şöyle bir ifade, *Phrygische Kunst*'taki ile çelişir:

"Orta Anadolu'da kazılan ve araştırılan düzinelerce örende MÖ 1200-750 tarihlerine girebilecek eserler saptanamamıştır. Hiç şüphe yok ki bu tarihler arasında da yerleşmeler mevcuttu. Ancak nüfus az ve uygarlık düzeyi düşük olduğundan kalıntılar da o oranda önemsizdir." (Akurgal, 2007,s. 134)

Eğer son söylediği gibi bu tarihler arasında önemsiz de olsa yerleşmeler var ise o zaman "Karanlık Çağ"ı yazı olmadığı için ileri sürmüş olmalıydı. Üçüncü olarak yine *Anadolu Uygarlıkları* kitabında Troia'dan bahsederken:

"Hitit ve Myken uygarlıkları ile çağdaş olan bu yerleşmede yazı bilinmemekle birlikte kültür çok yüksek bir düzeye ulaşmıştı" (Akurgal, 2007, s. 132)

Demek ki yazı, yüksek bir uygarlığı yaratmanın ölçütü değildi. Son olarak, yine *Anadolu Uygarlıkları* kitabında:

"Orta ve Güneydoğu Anadolu'da MÖ ikinci binden itibaren yazı kullanılmaya başladığı için bu dönemi Geç Tunç Çağı olarak adlandırmak doğru değildir. Buna karşılık yazı kullanma evresine henüz erişmemiş olan Troya VI Uygarlığı (MÖ 1800-1200) için bu deyim geçerlidir." (Akurgal, 2007, s. 28)

Şimdi Akurgal'ın tüm söylediklerini birleştirerek söylenecek şey, ya Troia VI a-h tabakaları "Karanlık Çağ"ı yaşıyorlardı ya da Orta Anadolu'da MÖ 1200'den sonrası "Karanlık Çağ" değildi. Ya da her ikisi birdendi veya hiçbiriydi. Özetle söylemek istediğim, yıllardır bilim çevrelerini meşgul eden "Karanlık Çağ" sorunu, bu öneriyi ileri süren Ekrem Akurgal'ın birbiriyle çelişen ifadelerinden dolayı kafa karışıklığına neden olmaktadır.

Ayrıca bu kafa karışıklığı Ekrem Akurgal'dan sonra "Karanlık Çağ"ın olup olmadığını tartışan bilim insanlarının hiçbirisinin, herhangi bir yerde ve herhangi bir zaman diliminde "Karanlık Çağ"ı belirleyen ölçüt nedir sorusu üzerinde bir görüş birliğine gitmemesinden dolayı bugüne değin sürüp gelmiştir. Örneğin "Karanlık Çağ"ın olmadığını savunan bilim insanlarının yayınlarında (özellikle Orta Anadolu ile ilgili çalışan bilim insanları), buna kanıt olarak Hitit'in yıkılışından hemen sonra da mimari ve küçük buluntu eserlerinin olduğunu göstermeleridir. Ancak yazı bu dönemde gerçekten de yoktur. O halde onların şöyle söylemeleri gerekmektedir: "Bu dönem "Karanlık Çağ"dır ancak mimari bir kesinti yoktur ve biz bu dönemde var olan kültür hakkında sadece kazılardan çıkan küçük buluntu ve mimari öğelere göre yorumlar yapabilmekteyiz."

Tüm bu açıklamalara en güzel örnek, Sevgi Aktüre'nin "Anadolu'da Demir Çağı Kentleri" kitabında yer almaktadır. Kitapta Sevgi Aktüre "Karanlık Çağ"la ilgili düşüncesini şöyle ifade etmektedir:

> *"Ege ve Anadolu'da önceki yüzyıllarda varlığını saptadığımız mekânsal hareketliliğin, yaklaşık MÖ 1110-750 yılları arasında devam ettiği düşünülen "Karanlık Çağ" boyunca da devam ettiği görüşündeyiz."* (Aktüre, 2003, s. 75)

Aktüre'nin 1100-750 arasındaki dönem için "Karanlık Çağ" ifadesini kullanması, bu dönemde yazılı bir belge bulunamadığından dolayıdır ve bunun devamında mekânsal hareketliliğe vurgu yapmasından ise söz konusu dönemde bu yerleşmelerde bir terk edilmenin söz konusu olmadığını anlamaktayız. Bu tam da benim anlatmak istediğim ve olması gerekendir. Ancak kitabın bir başka sayfasında söylediği şu ifade ise yine kafa karışıklığına yol açmaktadır:

> *"...Hitit İmparatorluğu'nun dağıldığı İÖ 1200 yılları ile İÖ 750 yılları arasında günümüze kadar okunabilmiş yazılı belgelerin bulunmamasına karşın,* (burada dipnot açıklaması yapar: *Bu nedenle Orta Anadolu arkeolojisinde İÖ 1180-İÖ750 yılları arasındaki dönem Karanlık Çağ olarak anılmaktadır.*) (Hemen devamında ise Ekrem Akurgal'ın Anadolu Uygarlıkları, s. 139'u referans göstererek) *Batı Anadolu'da ise bu dönemin daha kısa olduğu, İÖ1050 yıllarına inebileceği varsayılmaktadır."* (Aktüre, 2003, s. 6, dipnot 9)

Ancak Ekrem Akurgal Smyrna'nın MÖ 1050'ye tarihlemesini, burada bulunan Sub-Myken keramik parçalarına göre yapmaktadır. O halde hem Ekrem Akurgal hem de "Karanlık Çağ"ın olup olmadığına dair görüşlerini sunan diğer araştırmacılar, olaya ya sadece mekânsal bir devamlılık olup olmadığına göre ya da -yazı olmadığı halde- bir yerleşim yerinin tarihlemesini yaparken küçük buluntuların karşılaştırmalı kronolojisine göre karar verdiklerinden dolayı, böyle bir karışıklığa tümden katkı sağlamaktadırlar.

O halde son cümle olarak şunu söyleyebiliriz. Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra yazının MÖ 8. yüzyılın ilk yarısında[75] tekrar kullanımına kadar geçen süre içerisindeki dönem "Karanlık Çağ"dır. Ancak yapılan son araştırmalar, mekânsal anlamda 400 yıllık bir "Karanlık Çağ"ın olmadığını göstermektedir. Özellikle Orta Anadolu'da Boğazköy, Gordion ve Kaman-Kalehöyük'te yapılan son araştırmalar, bu yerleşmelerin Erken Demir Çağ'da da kesintisiz iskân gördüklerine dair kanıtlar sunmaktadır.

II.4.1. Batı Anadolu

Anadolu'nun batısı Ege Adaları'na ve Yunanistan Anakarası'na yakın olduğundan dolayı, çok erken dönemlerden itibaren bu bölgelerle ilişki içindedir. Daha önceki bölümde Batı Anadolu'nun MÖ 2. binin ikinci yarısından sonra, önce Girit

[75] Ege'de Suriye-Fenike alfabesi MÖ 8. yüzyılın ilk yarısında kullanılmaya başlamıştır (Hartog, 1997, s. 260).

sonrasında ise Myken etkisinde kaldığından bahsetmiştik. Ege Göçleri'nin Yunanistan Anakarası'ndan başladığı göz önüne alınırsa ve bu dönemde Dorlar tarafından Yunan Anakarası'ndaki Myken uygarlığının yıkıldığı ve bu yıkımdan kaçan halkların Anadolu'ya geldikleri ve bu nedenle de göçü başlatanlar oldukları için Batı Anadolu'da Geç Tunç Çağ'dan bilinen yerleşmelerde, Erken Demir Çağ'da da devam eden kesintisiz bir yerleşim vardır. Elbette ki göçler sırasında ve sonrasında Batı Anadolu'da da bir karmaşa ortamı hâkimdi. Göçler yoluyla Batı Anadolu'ya giren dilleri, tanrıları ve yaşam biçimleri birbirinden farklı olan topluluklar, burada yerleşik hale gelmişlerdi.[76] Herodotos, Batı Anadolu'da ve kıyıya yakın Ege adalarında kent devletleri kuran fakat tek bir devlet yapısı içinde yer almayan Aioller, İonlar ve Dorlar hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir.[77]

Göçler sırasında Batı Anadolu kıyılarına ilk yerleşenler Lesbos (Midilli) Adası'na ve Troas Bölgesi ile İzmir körfezi arasındaki topraklara yerleşen Aioller'di. Böylece bu bölge Aiolis olarak anılmaya başlandı. Herodotos 12 Aiol kentinin isimlerini şöyle sıralar: Kyme (Aliağa-Nemrut Koyu), Buruncuk/Larisa, Neonteikhos (Yanıkköy), Temnos (Görece-Kayacık Tepesi), Killa (Zeytinli), Notion, Smyrna (Eski İzmir), Aigiroessa (Kavaklıdere), Pitane (Çandarlı), Aigai (Nemrutkale), Myrina (Aliağa-Kalabaktepe), Gryneion (Yenişakran). Smyrna (Eski İzmir) önce Aiol, daha sonra İon kenti olması nedeniyle diğer kentlerden ayrılır.

Aiolleri, İonlar takip etti. İonlar Maiandros (Büyük Menderes) Nehri'ne doğru yayılım gösterdiler. Herodotos İon kentlerini şöyle sıralar: Miletos (Balat), Myus (Avşar Köyü), Priene (Güllübahçe), Ephesos (Selçuk), Kolophon (Değirmendere), Lebedos (Gümüldür), Teos (Sığacık), Klazomenai (Urla), Phokaia (Eski Foça), Khios (Sakız Adası), Erythrai (Ildırı) ve Samos (Sisam Adası).

Batı Anadolu'ya son gelenler ise Dorlar'dı.[78] Dorların Girit ve Oniki Ada üzerinden güneybatıdan Anadolu'ya girdikleri, bu süreçte Rodos'un üç kentini, İstanköy (Kos) Adası'nı ve Güneybatı Anadolu'da Datça Yarımadası'ndaki Knidos ve

[76] Aktüre, 2003, s. 75.
[77] Herodotos, 1991, s. 62-64.
[78] Bean, 1997, s. 2.

daha kuzeyde Halikarnasos kentlerini ele geçirerek Dor Hexapolisi'ni kurdukları ve Karia adı verilen bölgede yerleştikleri biliniyor.[79]

Yazılı belgelerde ve efsanelerde anlatılanlar arkeolojik kazılarla da ispatlanmaktadır. Smyrna ve Miletos'ta yapılan kazılar sonucunda, bu yerleşmelerin MÖ 1050 yıllarında Aiol ve İon göçerleri tarafından iskân edildikleri saptanmıştır.[80]

Geç Tunç Çağ'dan Erken Demir Çağ'a geçiş sürecinde Batı Anadolu kıyılarındaki yerleşmelerde görülen keramik repertuarında belirgin bir değişme olur. Protogeometrik olarak tanımlanan bu yeni keramik türü kesinlikle ilk olarak Attika'da kullanılmıştır[81]. Bu bilgi yeni keramik türünü beraberinde getiren toplulukların geliş yerleri hakkında kanıt sunması açısından oldukça önemlidir.

Protogeometrik tanımlaması, üzerinde çoğunlukla konsantrik daire motiflerinin bulunduğu kaplar için kullanılmaktadır. Sıklıkla görülen formlar arasında boyundan tutamaklı amforalar, kraterler, skyphoiler, lekythoslar ve fincanlar yer almaktadır.

II.4.1.1. Smyrna (Bayraklı Höyük)

Smyrna'da, ilk göçlerden Batı Anadolu'da yaklaşık MÖ 650'de yazının tekrar kullanılmasına kadar geçen süre içindeki döneme ait beş yapı katı tespit edilmiştir. 1. yapı katı Aiol yerleşmesi (MÖ 1050-1000), 2. yapı katı Erken, Orta ve Geç Protogeometrik yerleşme (MÖ 1000-875), 3. yapı katı Erken ve Orta Geometrik Yerleşme (MÖ 875-750), 4. yapı katı Geç Geometrik Yerleşme (MÖ 750-675), 5. yapı katı Subgeometrik yerleşme (MÖ 675-650).[82]

Smyrna'da Demir Çağı'nda Aiol ve İonların erken evrede oturdukları konutlar, büyüklü küçüklü tek odalı mekânlardan oluşmaktadır.[83] Smyrna'da şu ana kadar ortaya çıkarılan en eski ev MÖ 925-900'e tarihlenen "oval ev"dir. Bu batı Anadolu'da kesin olarak tarihi saptanabilen en eski konuttur.[84] Kerpiç duvarlı bu evin damı sazdan yapılmıştı. Erken Geometrik Dönemden itibaren tek odalı evler at nalı biçimindeki avlunun üç yanını çevirecek şekilde inşa edilmişlerdi. MÖ 850'de ise kentin etrafında

[79] Bean, 2000, s. 4.
[80] Cook, 1975, s. 785; Akurgal, 1993, s. 9.
[81] Desborough, 1948, s. 261.
[82] Akurgal, 1993, 45., Akurgal, 2007, s. 294.
[83] Fagerström, 1988, s. 129-130, Şekil 93-100; Akurgal, 1993, s. 46; Morris, 2000, s. 33.
[84] Aktüre, 2003, s. 157.

bir sur duvarı yapılmıştır.[85] Akurgal bu tarihten sonra Smyrna'nın kent hüviyeti kazandığını söylemektedir.[86] Bu durumda Smyrna'nın bu dönemde bazı yazarlar tarafından öne sürüldüğü gibi[87] ekonomik, politik ve mekânsal bir olgu olarak ilk kez İonia'da ortaya çıkan "kent devletleriyle" eş anlamda kullanılan *polis*'in ilk örneklerinden biri olup olmadığı sorusu yanıtlanması gereken bir sorudur.[88]

II.4.1.2. Miletos

Miletos'ta Athena Tapınağı alanında eski kazılar sırasında Sub-Myken keramik parçaları bulunmasına karşın[89], kent bu dönemde mimari olarak bir kesintiye uğramıştır.[90] Yalnız eski kazı raporlarında Sub-Myken keramiğinin bulunduğu stratigrafik kontekstin belirlendiğinden bahsedilmektedir. Bu bilgiye dayanarak kentin Geç Tunç Çağı ve Geometrik Dönem arasında bir devamlılığının olduğu söylenmiştir.[91] Fakat son dönem çalışmalarında Sub-Myken keramik parçaları bulunmasına rağmen –ki bunlar in-situ değildir- bu döneme ait hiç mimari kalıntı bulunamamıştır.[92]

MÖ 1075-1065'ten MÖ 1025-1015'e[93] kadar yaklaşık elli yılı kapsayan Sub-Myken döneme ait keramikler, Anadolu'da çok az bulunmuştur.[94] Bu nedenle Miletos'ta bulunmaları oldukça önemlidir. Sub-Myken dönemine ait bilgilerin çoğu Attika bölgesinden gelir fakat yeterli sayıda malzeme olmamasından dolayı tipolojik karşılaştırmalar yapmak oldukça güçtür. Bazı araştırmacılar, Sub-Myken keramiğinin sadece Attika'ya özgü bir üslup olabileceğini söylemektedirler.[95]

Miletos'ta aynı Smyrna'da olduğu gibi oval yapılara rastlanmıştır. Oval yapılar bazı araştırmacılar tarafından Karia tapınakları olarak değerlendirilmiş[96], bazıları tarafından ise bu evlerin Smyrna'daki benzerleri gibi konut yapıları olarak kullanılmış

[85] Akurgal, 1983, s. 26-27; Akurgal, 1993, s. 46; Roebuck, 1959, s. 29.
[86] Akurgal, 1993, s. 46.
[87] Balcer, 1984, s. 73; Tekin, 1998, s. 42.
[88] Aktüre, 2003, s. 156.
[89] Weickert, 1959/1960, s. 32; Hommel, 1959/1960, lev. 52.1, 52.2; Greaves, 2003, s. 101.
[90] Snodgrass, 1971, s. 66-68.
[91] Weickert, 1959/1960, s. 32.
[92] Greaves, 2003, s. 102.
[93] Warren ve Hankey, 1989.
[94] Mountjoy, 2001, s. 176.
[95] Styrenius, 1967.
[96] Kleiner, 1966, s. 14 vd.

olduğu söylenmiştir.[97] Bu evlerden bir tanesi stratigrafik olarak Geç Tunç Çağı savunma duvarı üzerinde ve Arkaik dönemde yapılan Athena Tapınağı'nın altında kalmaktadır. Bu sayede bu ev Erken Demir Çağı'na ve kesin olarak MÖ 9. yüzyıla tarihlenmektedir.[98]

II.4.1.3. Troia

Troia VIIa tabakası MÖ 13. yüzyılın sonlarında bir tahribatla yıkılmıştır. Blegen, bu tahribatın Homeros'un anlattığı Troia Savaşı'ndaki Akhalar tarafından yapıldığını öne sürmüştü.[99] Bazı araştırmacılar ise bu tahribatın Akhalar tarafından değil, "Ege Göçleri" sırasında deniz kavimleri tarafından yapıldığını söylerler.[100] Fakat bu güne kadar yapılan araştırmalarda bu tahribatın kimler tarafından yapıldığı sorusu henüz cevaplanamamıştır.

Bu yıkımdan sonra, Troia'daki yerleşmenin MÖ 10. yüzyılın ortalarına kadar kesintiye uğramadığı, VIIb tabakasından gelen buluntularla kanıtlanmıştır. Erken Demir Çağ'a tarihlenen bu döneme ait mimari, üç alt evreye ayrılmıştır (VIIb1-3). VIIb1 (yak. MÖ 1200-1130) ve VIIb2 (yak. MÖ 1130-1000) bir önceki evre olan VIIa'nın özelliklerini taşır.[101] Bu iki evreden sonra gelen VIIb3 (yak. MÖ 1000-950) ise tamamen farklı bir özellik gösterir.

VIIb1'i bir önceki dönemden ayıran en belirgin fark çömlekçi çarkının bu dönemde olmamasıdır. Üretilen keramikler el yapımıdır ve bundan dolayı "Barbar Malı" olarak adlandırılır. Bu keramiğin karakteristik özelliği yatay aplike bantların tırnak iziyle süslenmesidir. Form repertuarı da pişirme ve saklama kaplarıyla sınırlıdır.[102]

VIIb2'de ise yine el yapımı olan bir başka mal grubu ortaya çıkar. Yumrulu Mal (Knobbed Ware/Buckelkeramik) olarak adlandırılan bu mal grubu Troia'da yalnızca VIIb2 evresinde bulunmuştur. Genellikle koyu renkli (siyah) olan bu mal grubundaki keramiklerin yüzeyleri açkılıdır. Dirsek tipi kulplar, oluklu yüzey ve kazıma veya

[97] Greaves, 2003, s. 102.
[98] Hommel, 1959/1960, s. 38-39; Snodgrass, 1971, s. 429, res. 139; Coldstream, 1977, s. 260; Greaves, 2003, s. 102.
[99] Blegen, 1958, s. 10-13.
[100] Akurgal, 2007, s. 136-137.
[101] Hnila ve Pieniazek-Sikora, 2002, s. 95.
[102] Hnila ve Pieniazek-Sikora, 2002, s. 97.

damga bezemeler bu mal grubunun diğer karakteristik unsurlarıdır. Bu form ve bezeme unsurları Troia için yenidir ancak Türkiye Trakya'sında, Bulgaristan ve Dobruca'da Geç Tunç Çağı'ndan itibaren sıklıkla kullanılmaktadırlar. Bu mal grubunun Troia'daki en sık karşılaşılan formu maşrapalardır.[103]

VIIb'de mimarinin yeni bir unsuru olarak birçok küçük odadan meydana gelen evler ortaya çıkmıştır. Bu evler daha önceki dönemlerde iskân edilmemiş olan, surların biraz uzağındaki alanlarda ortaya çıkmıştır.[104] Bu dönem mimarisinin dikkati çeken bir başka özelliği ise evlerin temellerine dik olarak taş blokların yerleştirilmesidir. Bu "orthostatlar"ı bir gelişme ya da basitleştirme olarak algılamak oldukça güçtür. Bu tarzda evler Geç Tunç Çağ'ında Durankulak (Bulgaristan)'ta ve MÖ 13.-12. yüzyıllarda Sabatinovka kültüründe (Güney Ukrayna) görülmektedir.[105]

VIIb1 ve VIIb2 tabakalarının her ikisi de bir yangınla sona erdikten sonra[106], bu iki evreden farklı karakteristik özellik gösteren VIIb3'ün keramiklerindeki en dikkat çekici özellik, bu evrede protogeometrik keramiğin ortaya çıkmasıdır. Protogeometrik keramiğin bulunması, Troia'nın bu dönemde Orta ve Kuzey Yunanistan ile olan ilişkilerinin kanıtlarıdır.[107] Bu dönemde el yapımı keramiklerin yanında çark yapımı keramikler tekrar üretilmeye başlamıştır. Savaşla bittiği düşünülen bir önceki döneme göre nüfusun azaldığı görülmektedir. Dönemin mimarisinde bir önceki dönemde kullanılan "orthostat" tekniği terk edilmiş ve yerini yeniden geleneksel inşa tekniğine bırakmıştır. Troia VIIb3 evresi MÖ 950 dolaylarında büyük bir yangınla son bulmuştur[108] ve bundan sonraki 200 yıl boyunca gerçek anlamda "Karanlık Çağ"ı yaşamaya başlamıştır. Bu boşlukta yerleşime dair hiçbir mimari kanıt bulunamamıştır. Fakat bazı araştırmacılar bu soruna yanıt aramak için iki öneri ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerden ilki Troia VII'nin sonunda görülen protogeometrik keramiklerin Troia

[103] Hnila ve Pieniazek-Sikora, 2002, s. 97.
[104] Koppenhöffer, 1997, s. 309-310, Şekil 4.
[105] Pieniazek-Sikora, 2002, 710-714.
[106] VIIb2 yanmış tabakada çok sayıda kemik ok ucu bulunması, bu tabakanın bir düşman saldırısı sonucunda yanmış olduğunu düşündürmektedir. Bkz. Becks ve Thumm, "Untergang der Stadt in der frühen Eisenzeit. Das Ende aus der archäologischen Sicht", Troia: Traum und Wirklichkeit, Stutgart, 2001, s. 419-424.
[107] Troia'da bulunan protogeometrik keramiker ile ilgili detaylı çalışmalar için bkz. Aslan, 2002, s. 81-128; Catling, 1998, s. 151-187; Lenz, Catling, Ruppenstein ve Baumann, 1998, s. 189-222.
[108] Becks ve Thumm, 2001, s. 424.

VIII'de de devam ettiği ve bu nedenle stratigrafik kontekst içinde bunları ayırt etmenin zor olduğudur. Diğer öneri ise Troia VII'den sonraki mimariler tahrip edildiğinden dolayı bu döneme ait mimari kanıtlar bulunamamıştır.[109] Şimdilik her iki öneri de kanıtlanamamıştır.

II.4.1.4. Sardis

Sardis'teki ilk kazı çalışmaları H. C. Butler[110] tarafından 1910-1914 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. 1958-1976 yılları arasında G. M. A Hanfmann tarafından yürütülen çalışılmalar, 1977 yılından günümüze kadar C. H. Greenewalt tarafından yürütülmektedir.

Sardis'in tarihi MÖ. 5000'e kadar gitmektedir. Kronolojik olarak MÖ. 5000?-2000 tarihleri arası Prehistorik Period olarak adlandırılır. MÖ. 1500-1300 Geç Tunç Çağ (Hitit ve Miken), MÖ. 1400-1200 (Hitit arşivlerine göre Sardis ve bölgesinin muhtemelen Assuva ve Masa krallıkları dönemi), MÖ. 1185 (Herodotus'a göre Sardiste "Herakles'in Oğulları Sülalesi" Dönemi), MÖ. 1200-900 (Miken, Sub-Miken ve Protogeometric keramiklerin bulunduğu Yunan Etkili Dönem), MÖ. 1000 (Lydian olarak bilinen boyalı keramiklerin ortaya çıktığı dönem), MÖ. 680 (Gyges'in Mermnad Sülalesi Dönemi), MÖ. 670 ("Gold Strike" Dönemi. Bu dönemde Sardis, altın üretimi ile meşhur olmuştur), MÖ. 645-561 (Kral Ardys ve Alyattes Dönemi. Bu dönemde para icat edilmiştir), MÖ. 561-547 (Croesus Dönemi), MÖ. 547-334 (Pers Dönemi), MÖ. 499 (İon saldırıları sonucu Sardis'in yakılması), MÖ. 401 (Xenephon'un "On Binler"i), MÖ 334 (Hellenistik Dönem).[111]

Lidya'daki kazılarda bulunan erken döneme ait malzeme hakkında çok fazla yayın yapılmamıştır. Erken dönemlere ait birçok bilgi 1960-1970 yılları arasında kazıları Gutavus Swift tarafından yönetilen "Lydian Trench" ve "House of Bronzes (HoB)" olarak adlandırılan alanlardan gelen malzemelerden elde edilmiştir.[112] Bu alanlarda, muhtemelen Orta Tunç Çağ'dan Lidya İmparatorluk dönemine kadar uzanan kesintisiz bir stratigrafi vardır. Erken Demir Çağ'a tarihlenen tabakalar 1960, 1962 ve 1966'da derin sondajlarda yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır. Geç Tunç Çağ-

[109] Rose, 1995, s. 91; Hertel, 1991, s. 1958; Blegen, 1958, s. 253.
[110] H. C. Butler (1922), The Excavations Part I; Sardis I, Leiden, Brill.
[111] Hanfmann, 1972, s. 15-16.
[112] Ramage, 1994, s. 163.

Erken Demir Çağ geçiş tabakalarında Geç Troia VI ve Troia VII'dekilere benzer yalın kapların yerel taklitleri ve Protogeometrik keramikler bulunmuştur. Protogeometrik keramiklerin bulunduğu alan MÖ. 10. yüzyıla tarihlenmektedir. Gri ve kırmızı monokrom keramikler diğerlerine oranla daha fazla bulunmuştur.[113]

Bu alanda çok sayıda Black on Red ve Bikrom keramik bulunmuştur. Buradaki Black on Red keramikler MÖ 9. yüzyılın başından itibaren Lidya'nın standart boyalı keramiği olmuştur.[114]

Erken Demir Çağ'a tarihlenen son tabaka, yukarıda bahsettiğimiz alandan gelen keramiklerin bulunduğu tabakanın üzerinden gelmiştir. Buradan gelen keramikler Geometrik Dönem özellikleri gösterir ve MÖ. 725'e tarihlenir. Bu dönemde Black on Red ve Gri keramikler kullanılmaya devam etmiştir.[115]

Geç Tunç Çağ ve Erken Demir Çağ boyunca Sardis'teki keramik gelenekleri, çoğunlukla Ege kıyı bölgelerinde görülen kültürlerin etkisinde kalmıştır. MÖ. 8. yüzyıldan ortalarından itibaren ise Sardis'te ise yine Yunan etkili yerel üretimler dönemi başlamıştır.

II.4.2. Orta Anadolu

Orta Anadolu'da yoğun Hitit iskânı bulunan yerleşmelerde yapılan kazılarda, Hitit tabakalarının hemen üstünde, genellikle daha küçük olan mekânların içerisinden ya da çöp çukuru gibi alanlardan az sayıda da olsa gelen çoğunlukla el yapımı keramiklerle karşılaşılmıştır. Bu mekânlar, Geç Tunç Çağ mimarilerini tahrip edip inşa edilmişlerdir. Bu kanıtlar bize Hitit tabakalarının hemen üzerinde başlayan ve sonrasında da devam eden bir kültür silsilesinin varlığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

II.4.2.1. Boğazköy

Hitit başkenti Boğazköy'de yapılan son çalışmalarda, MÖ 12. İle 9. yüzyıllar arasına tarihlenen buluntular ortaya çıkarılmıştır.[116] Burada dikkat çekici olan nokta Hitit keramikleri ile Erken Demir Çağ keramiklerinin arasındaki farklılıktır. Hitit

[113] Ramage, 1994, s. 164.
[114] Ramage, 1994, s. 164.
[115] Ramage, 1994, s. 164.
[116] Genz, 2001, s. 1.

keramikleri çark yapımı ve çoğunlukla bezemesiz olmalarına rağmen, Erken Demir Çağ keramikleri çoğunlukla el yapımı ve boya veya insize bezemelidir. Sadece Büyükkaya'da küçük bir alanda bulunan keramiklerde Hitit ve Erken Demir Çağ benzerliği kurulabilmektedir.[117] Bu benzerlik, burada bulunan keramiklerin içinde (çoğunluğu el yapımı olmasına rağmen) çark yapımı keramiklerin de bulunması ile kâse ve boyunsuz çanak çömlek formları gibi bazı keramik formlarının Hitit geleneğinde de görülmesinde kurulabilmektedir. Boğazköy'de Büyükkaya dışındaki yerlerde bulunan keramiklerde bu benzerlik kurulamamıştır.

Şimdilik Erken Demir Çağı'nın erken evresine ait keramikler için Orta Anadolu'da başka örnekler tespit edilememiştir. Fakat Büyükkaya'nın Orta ve Geç evre keramiklerinin paralelleri, yine Boğazköy'de Yukarı Kent 7 no'lu tapınakta ve ayrıca Alaca Höyük, Eskiyapar ve Çadır Höyük'te bulunmaktadır. Bu evrelere tarihlenen façetalı ağız kenarlı ve kırmızı boyalı keramik geleneği Kızılırmak kavsinin merkezi ile sınırlı gibi görünmektedir.[118]

Boğazköy/Büyükkaya'nın Erken Demir Çağ yerleşmesi iki evrelidir. Mimari kalıntılar her iki evrede de az sayıda olmasına rağmen, hem taş temel üzerine kerpiç yapı tekniğinin hem de kazıklı yapı tekniğinin kullanıldığını göstermektedir.[119] Yerleşmede Erken Demir Çağı tabakalarını, Orta ve Geç Demir Çağ tabakalarının kesintisiz olarak takip ettiği anlaşılmıştır. Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışından hemen sonraya tarihlenen buluntular ve bu stratigrafik sıra, özellikle Hitit başkenti Boğazköy'de "Karanlık Çağ"ın yaşanmadığına dair kanıtlar sunması açısından oldukça önemlidir.

II.4.2.2. Kaman-Kalehöyük

1986 yılında Dr. Sachihiro Omura tarafından başlatılan Kaman-Kalehöyük'teki kazı çalışmaları, o zamandan günümüze aralıksız olarak devam etmektedir. MÖ 2. ve MÖ 1. binyıl tabakalarının stratigrafik olarak kesintisiz bir şekilde takip edilebilen

[117] Genz, 2003, s. 179.
[118] Genz, 2001, s. 2.
[119] Seeher, 2000, s. 19.

höyükte, Erken Demir Çağ tabakaları IId yapı katındadır.[120] Bu yerleşmenin Erken Demir Çağı'na tarihlenen tabakası IId1-3'tür. Bu dönemde yerleşmenin etrafı bir sur duvarı ile çevrilidir ve bu sur duvarı üç kez hasar görmüştür. Bu da, bu dönemde bir savaşın olduğuna işaret etmektedir.[121]

IId1-3 tabakasından çıkan keramikler Alişar IV olarak adlandırılan ve Orta Demir Çağ'a tarihlenen mal grubunun hemen altındaki tabakada çıkmıştır. Keramik analizleri ve stratigrafik çalışmalar sonucunda IId1-3'ün altındaki IId4-6'nın Erken Demir Çağ'a değil, MÖ 2. binyıla ait olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, Hitit İmparatorluğu'nun son dönemine ait verileri açıklamayı biraz zorlaştırmıştır.

Kaman-Kalehöyük'teki MÖ 2. binyıl keramiklerini Erken Demir Çağ keramiklerinden ayıran en büyük farklılık, MÖ 2. binyılda seri üretim keramiklerin olması ve polycrome bezemelerin olmamasıdır. Keramiklerin seri üretimi için buna uygun bir ekonomik sistemin olması gerekmektedir. Hitit İmparatorluğu'nun çöküşü ile birlikte bu sistemin de çökmesi, Kaman-Kalehöyük Erken Demir Çağ keramiklerini yorumlamada bu açıdan oldukça önemlidir.[122]

II.4.2.3. Gordion

Gordion'da ilk çalışmalar 1900 yılında Körte kardeşler tarafından başlatılmıştır. 1950'den itibaren ise kazı Young tarafından yürütülmüştür. Kazılar, Yassıhöyük ve sitadel üzerinde gerçekleştirilmiştir. Young'ın 1974 yılında ölümünden sonra kazı çalışmalarına DeVires ve Sams devam etmiştir. Gordion'daki çalışmalarda Orta Bronz Çağ'dan Geç Hellenistik döneme kadar devam eden stratigrafik silsileyi takip etmek mümkündür.[123] Yassıhöyük'te 1988-1989 yıllarında yapılan kazılardan sonra stratigrafik sırada bir değişiklik yapılmıştır (Yassı Höyük Stratigrapgic Sequence: YHSS).[124]

Gordion'da 1988 yılında yapılan çalışmalarda Troia VIIb'ye özgü olan "Buckelkeramik" bulunmuştur. Bunu takip eden çalışmalarda ise burada Erken Demir

[120] Omura, 1996, s. 105.
[121] Matsumura, 2005, s. 564.
[122] Matsumura, 2005, s. 562.
[123] Sams ve Voigt, 1990; Sams ve Voigt, 1991; Henrickson ve Voigt, 1998, s. 79.
[124] Henrickson ve Voigt, 1998, s. 84, Table: 1.

Çağ tabakalarının olduğu anlaşılmıştır.[125] Gordion'da Erken Demir Çağ tabakaları (MÖ 1200-1000), keramik ve mimari değişimlere göre YHSS 7A ve 7B olarak iki yapı katına ayrılmıştır. Geç Bronz Çağ Tabakası olan YHSS 8 ile Erken Demir Çağ tabakaları arasında bir hiatus vardır ancak burada bir yıkım izine rastlanmamıştır. YHSS 7B için terminus post quem MÖ 1200 iken YHSS 7A için terminus ante quem MÖ 1000'dir.[126]

YHSS 7B'de bulunan evler bir veya daha fazla odalıdır ve odalar olukça küçüktür. Evler birbirlerinden avlu ile ayrılmaktadır. Bu tabakada bulunan keramikler Erken Demir Çağ'a özgü olarak tamamen el yapımıdır. Mimari ve keramik özellikleri dikkate alındığında burada oldukça küçük ve izole bir topluluğun yaşadığı anlaşılmaktadır.[127]

YHSS 7A'da ise yeni bir keramik karakteri görülür. Bu tabakadaki keramikler Erken Demir Çağ el yapımı keramiklerinden oldukça farklıdır. Artık çoğunluk olarak Erken Demir Çağ devetüyü malları (Buff Ware) görülür. Bu mallar da YHSS 7B'deki gibi el yapımı olmasına rağmen, çarkta bitirilmiştir ve bir önceki tabakaya göre oldukça iyi pişmiştir. Keramik formları açısından da oldukça farklılık gösteren bu tabakanın keramikleri, yeni bir gelenek olarak Erken Phryg tabakası olan YHSS 6'da da devam etmiştir.[128]

Orta Anadolu'da, iyi stratigrafi veren ve kazıları hâlâ devam eden bu üç yerleşmeden ele geçen mimari ve küçük buluntuların yorumlanması, "Karanlık Çağ" denilen dönemde mimari açıdan bir kesinti olmadığını ispatlaması açısından oldukça önemlidir. Elbette ki güçlü bir imparatorluğun çöküşünden sonraki dönemde birdenbire karşımıza yine güçlü bir uygarlık çıkmamıştır. Yukarıda sözü edilen Orta Anadolu merkezlerinde şimdiye kadar yapılan çalışmalarda monumental mimari bulunmamıştır. Tüm bu bilgiler değerlendirildiğinde, Hitit İmparatorluğu'nun çöküşünden hemen sonra kesintisiz olarak iskânına devam edilen bu yerleşmeler, Erken Demir Çağ'da küçük birer köy ya da mezra niteliğinde olmalıydı. Ayrıca Ege Adaları'nda özellikle Girit'te bulunan "sığınak yerleşmeleri" gibi yerleşmeler, Orta

[125] Henrickson, 1993; Voigt, 1994.
[126] Voigt, 1994.
[127] Henrickson ve Voigt, 1998, s. 85.
[128] Henrickson, 1993; Henrickson, 1994; Voigt, 1994; Voigt ve Henrickson 2000.

Anadolu'daki hiç bir merkezde bulunmamıştır ve Erken Demir Çağ yerleşmeleri genellikle sur duvarsızdır. Kaman-Kalehöyük'te bulunan sur duvarı şimdilik tek örnektir.[129]

II.5. Orta Demir Çağ

Orta Demir Çağ, Ege kronolojisine göre Geç Protogeometrik ile Erken Geç Geometrik dönem arasına denk gelen zaman aralığında yer alır. Bu dönem keramik buluntulara göre kabaca MÖ 9. yüzyıl ile MÖ 8. yüzyıl sonu arasına tarihlenir.[130] Daha önce bahsettiğimiz gibi Batı Anadolu kıyılarındaki yerleşmelerde Geç Tunç Çağ'dan Erken Demir Çağ'a geçişte keramik repertuarında belirgin bir değişme görülmekteydi. Erken Demir Çağ'dan Orta Demir Çağ'a geçişte ise ikinci bir değişme görülür. Bu dönemde Batı Anadolu'daki yerleşmelerde Protogeometrik keramiklerin yanı sıra Geometrik keramikler de görülmeye başlanır.

II.5.1. Batı Anadolu

II.5.1.1. Troia

Troia'da VIIb3 tabakasından sonra gelen Orta Demir Çağ'ın başlangıcına ait Geç Protogeometrik/Erken Geometrik keramikleri karakterize etmek oldukça güçtür.[131] Orta Demir Çağ'ın bu erken evresinde yerleşimde aktivite izleri vardır ancak bununla ilgili yerleşim yerinde sadece iki alandan güvenilir bilgi elde edilebilmiştir: Batı Tapınak Alanı'ndan ve sitadel üzerinden atılan veya düşen taşların bulunduğu yarım daire şeklindeki D9 alanından.

D9 alanında yapılan çalışmalarda, bulunan keramik repertuarına göre MÖ 11. yüzyıldan MÖ 500/480'e kadar tarihlenen 7 stratigrafik tabaka belirlenmiştir[132]:

Phase 1: Protogeometrik (MÖ 1025-950)

Phase 2: Geç Protogeometrik/Erken Geometrik (MÖ 950-800)

Phase 3: Geometrik (MÖ 800-700)

Phase 4: Geometrik/Arkaik Geçiş (MÖ 700-650)

Phase 5: Erken Arkaik (MÖ 625-600/575)

---

[129] Genz, 2003, s. 179.

[130] Coldstream, 2003, s. 385, Table 1. Bu tarihleme aynı zamanda Troia'da D9 açmasından gelen protpgeometrik ve geometrik dönem keramiklerin tarihine de uymaktadır. Bkz. Aslan, 2002, s. 82-87.

[131] Aslan, 2002, s. 84-85.

[132] Aslan, 2002, s. 82.

Phase 6: Orta Arkaik (MÖ 600/575-550)

Phase 7: Geç Arkaik (MÖ 550-500/480)

Geç Protogeometrik/Erken Geometrik döneme tarihlenen keramiklerin geldiği Phase 2'de mimari bir aktiviteye rastlanmamıştır. Bulunan Geometrik keramikler arasında boyalı konik dipli testi, krater ve nokta bezemeli lekythos vardır.[133] Bu keramiklerin tarihlemesi Yunanistan'da bulunan örneklere göre yapılmıştır.

Bir sonraki tabaka olan Phase 3'te Geç Geometrik Dönem'e ait keramikler bulunmuştur. Burada bulunan düzensiz planlı bir evden çıkan keramikler Phase 2'dekilerden açıkça farklıdır. El yapımı kaba mallar ile Protogeometrik keramikler oldukça azalır. El yapımı gri mallar yerini çark yapımı olanlara bırakır. Gri malların formları arasında bardaklar, çömlekler, çanaklar, kraterler ve testiler yer almaktadır. Çark yapımı boyalı keramiklerde de nicelik olarak büyük bir artış görülür.[134]

Phase 4'te dört ana keramik grubu tespit edilmiştir: İyi boyalı keramikler (G2/3), kaba çark yapımı boyalı keramikler, gri keramikler ve pişirme kapları. Bu tabakayı bir öncekinden ayıran farklı özelliği G2/3 oalarak adlandırılan iyi boyalı keramiklerin yoğun olarak kullanılmaya başlanmasıdır. Bu keramikler Troia'da G2/3 açmasından çok sayıda geldiği için bu ismi almıştır.[135] G2/3 keramikler Geometrik ve Arkaik dönemleri arasındaki geçişi tanımlayan keramiklerdir.[136] G2/3 keramikler üzerinde merdiven motifleri, zigzaglar ve svastikalar yaygın olarak görülür.

II.5.1.2. Sardis

Sardis'te Protogeometrik keramiklerin görüldüğü tabakaların hemen üzerinde Geometrik dönem keramikleri ve bunların Lidya taklitleri bulunmuştur.[137] Burada bulunan en erken Geometrik keramiğin tarihi MÖ 8. yüzyıl belki de MÖ 9. yüzyıla tarihlenmektedir.[138] Sardis'te Orta Demir Çağ'da görülmeye başlanan Black on Red

[133] Aslan, 2002, s. 85.
[134] Aslan, 2002, s. 86.
[135] Bu keramikler Troia'da 1990 ile 1995 yılları arasında yapılan çalışmalarda bulunmuştur ve Susan Fisher tarafından yayınlanmıştır. Bkz. Fisher, 1996, s. 119-132.
[136] Aslan, 2002, s. 87.
[137] Hanfmann, 1983, s. 25; Hanfmann, Swift ve Greenewalt, 1967, s.34.
[138] Hanfmann, Swift ve Greenewalt, 1967, s.34.

keramikler MÖ 8. yüzyıl ile MÖ 6. yüzyılda Anadolu'da yaygın olarak üretilmiştir.[139] Lidya türü Black on Red keramikler iki gruba ayrılabilmektedir. Bu gruplardan muhtemelen daha erkene tarihleneni (yaklaşık olarak MÖ 8. yüzyıl) konsantrik daire, yarım daire, zigzag, kelebek, dalgalı çizgi gibi geometrik motiflerle süslüdür. Tabak, çanak, skyphos, krater ve dinoslar sıklıkla görülen formlar arasındadır. İkinci grup ise geç 7. yüzyıl ile 6. yüzyıl arasında üretilmişlerdir.[140]

Orta Demir Çağ'da Sardis'te üretilen bir başka keramik türü ise bikrom keramiklerdir. Sardis'te görülen bikrom keramiklerde kırmızı, beyaz ve morumsu siyah tercih kullanılmıştır. Keramik üzerine uygulanan renklere göre bu kaplar iki gruba ayrılabilir: beyaz bikrom ve kırmızı bikrom. Tam daireler, dama motifi ve içi taralı baklava dilimi motifleri beyaz bikrom keramikler üzerinde sıklıkla görülen bezeme unsurlarıdır. Bunlar belki de Frig bikrom keramikleri ile paraleldir.[141] Asılı yarım konsantrik daireler Protogeometrik keramikleri andırır ve konsantrik kancalarla birlikte kırmızı bikrom keramikler üzerine sıklıkla uygulanan motiflerdir. Sardis'te bikrom keramiklerin en erken örnekleri MÖ geç 8. yüzyıl ile erken 7. yüzyıla tarihlenmektedir.[142]

I.5.1.3. Miletos

Miletos'ta görülen yerel Geometrik keramiklerin Rodos etkili olduğu düşünülmektedir.[143] Orta Geometrik döneme tarihlenen bir keramik parçası bir Geometrik dönem evinin içinden bulunmuştur.[144] Bu keramik Doğu Yunan Orta Geometrik stilindedir.

I.5.1.4. Smyrna

Smyrna (Bayraklı Höyük)'te Erken ve Orta Geometrik Yerleşme MÖ 875-750[145] arasına, Geç Geometrik Yerleşme ise 750-675/650[146] arasına tarihlenir. Erken ve Orta Geometrik yerleşme Protogeometrik keramiklerin bulunduğu evrenin hemen üzerinde

[139] Gürtekin, 2007, s. 48.
[140] Gürtekin, 2007, s. 49. 2. Grubu oluşturan Black on Red keramikler Geç Demir Çağ alt bölümünde anlatılacaktır.
[141] Gürtekin, 2007, s. 49.
[142] Gürtekin, 2007, s. 49.
[143] Coldstream, 1977, s. 260-261.
[144] Hommel, 1959/1960, fig. 1, plate 58.1-58.2; Coldstream, 1968, 267-274.
[145] Akurgal, 1983, s. 22.
[146] Akurgal, 1983, s. 28.

yer alır ve bir yapı katında iki evreli olarak görülür.[147] Büyük bir yapı topluluğu ile tanımlanan bu yerleşmenin etrafında MÖ 850 yıllarında yapıldığı düşünülen bir kent duvarı kalıntısı vardır.[148]

Orta Geometriğe ait bu yapı topluluklarında ele geçen Geometrik dönem keramiklerin erken örnekleri Miletos'taki benzerleri gibi MÖ 875-825 yılları arasına tarihlenmektedir.[149] Orta Geometrik döneme tarihlenen bir kantharos ise MÖ 750'ye tarihlenir.[150]

Geç Geometrik Dönem'in erken evresinin tarihlemesi ise bu evrenin mimarisini oluşturan Ortası Avlulu Yapı Topluluğu'nda bulunan Geç Geometrik stilinde yapılmış Korinth keramiğine göre yapılmıştır. Ortası avlulu büyük yapı kompleksinin son katından gelen ve Geç Geometrik Dönem'e tarihlenen bu keramikler arasında krater, oinochoe, kotyle gibi formlar yer almaktaydı.[151] Bu keramikler MÖ 750-700 arasına tarihlenir.

Geç Geometrik Dönemin geç evresinde bulunan keramikler ise MÖ 8. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir.[152] Yine bu evreye tarihlenen Yuvarlak ve Apsisli Yapılar'dan gelen bazı keramikler ise MÖ 7. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.[153]

II.5.2. Orta Anadolu

II.5.2.1. Boğazköy

Boğazköy'de "Büyükkaya Evresi" olarak adlandırılan geniş alanlı yerleşme Orta Demir Çağ'da kurulmuştur.[154] Genellikle düzensiz tek odalı evlerden oluşan mimarisi oldukça basittir. Orta Demir Çağ'ın buradaki en belirgin özelliği hemen her boyutta kazılmış olan çukurlardır.[155] Erken Demir Çağ'da da çok sayıda bulunan bu çukurların

[147] Akurgal, 1983, s. 22.
[148] Nicholls, 1958-1959, s. 40, 120-122; Cook, 1958-1959, s. 13.
[149] Akurgal, 1983, s. 26; Özgünel, 1972, s. 57-58. Özgünel bu seramiği MÖ 900-850'ye tarihlemiştir.
[150] Özgünel, 1978, s. 14, 20 ve 26.
[151][151] Anderson, 1958-1959, Lev. 21 no. 1-15.
[152] Coldstream, 1968, Lev. 63f; Özgünel, 1978, 25; Akurgal, 1983, Lev. 25a.
[153] Akurgal, 1983, s. 32.
[154] Seeher, 2000, s. 19.
[155] Seeher, 2000, s. 20.

işlevleri hakkında kesin bir şey söylenememektedir. Önemli bir başka nokta ise bu evrede Büyükkaya'da savunma duvarının olmayışıdır.[156]

Burada bulunan Orta Demir Çağ keramiği bir önceki evrenin devamı niteliğindedir. Bu iki devir birbirlerinden kısa bir hiatusla ayrılmakla beraber yapılan çalışmalar MÖ 9. yüzyıl Büyükkaya keramiklerinin büyük çoğunluğunun Erken Demir Çağ keramiğinden türemiş olduğunu göstermektedir.[157] Bu keramikler Orta Anadolu'da Orta Demir Çağ'ın tipik keramiği olan Alişar IV ile de büyük ölçüde benzeşmekte ve bu keramiğin öncüsü oldukları düşünülmektedir.[158]

Yukarı Plato'da bulunan Büyükkale II yerleşiminde çok sayıda in-situ keramik bulunması nedeniyle buradaki keramiklerin karakter tanımlamaları için oldukça iyi bir başlangıç noktasıdır.[159] Burada bulunan keramiklerin çoğunun el yapımı olmasına rağmen çok az sayıda çark yapımı keramiğe de rastlanmaktadır. Büyükkaya Evresi'nde görülen birçok form ve bezeme unsurunun burada hala görülmesi oldukça dikkat çekicidir. Temel keramik geleneği devam etse de burada görülen keramikler üzerinde birçok yeni özellik gözlenmektedir. Özellikle motiflerde kullanılmaya başlanan yeni unsurlar bu değişimin çarpıcı örneklerini oluşturmaktadırlar. Keramikler üzerinde konsantrik daireler, tekerlek motifleri, hayvanlar (özellikle geyik ve keçi nadiren de olsa kuşlar ve hatta balıklar) bezeme unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.[160] Alişar IV, siluet stili, frühphrygischer stili gibi isimlerle anılan bu keramiklerin kökeni hakkında tartışmalar hala devam etmektedir.[161] Kâseler en yaygın formlar arasında olup, gaga ağızlı testiler ve emzikli testiler de sıklıkla görülmektedir. Büyükkale II'de yeni formlar da ortaya çıkar. Ağız kenarı içinde kapağın oturtulacağı çıkıntının bulunduğu boyunsuz çömlekler, yonca ağızlı testiler ve kraterler bu yeni formlar arasındadır.

Büyükkale II'de görülen hayvan motifli keramikler Alişar IVc ve Kaman-Kalhöyük IIc tabakasındakilerle büyük oranda aynıdır. Bu keramikler kesinlikle

[156] Seeher, 1995, s. 612-613.
[157] Seeher, 2000, s. 20.
[158] Seeher, 2000, s. 20.
[159] Seeher, 1999, s. 326.
[160] Genz, 2000, Fig. 7:4-7 ve Fig. 14.
[161] Köken konusunda ileri sürülen önerilerden bazıları için bkz. Akurgal, 1955, s. 33-34; Mellink, 1957, s. 392-393; Genz, 2004, s. 38; Sams, 1971, s. 331; Bossert, 2000, s. 51.

Kızılırmak'ın doğusunda bir yerlerde üretilip ve yine burada yayıldığı düşünülmektedir. Gordion'da bulunan az sayıda örnek büyük olasılıkla ithaldir.[162]

Gri mallar ise kâse ve çanak gibi küçük kaplardan oluşmaktadır ve nicelik olarak oldukça azdır. Gri keramikler, Kızılırmak kavsinin batısına özgü olup MÖ 8. yüzyıldan itibaren Kızılırmak'ın doğusuna yayılmaya başlamıştır.[163]

II.5.2.2. Kaman-Kalehöyük

Kaman-Kalehöyük'te IIc tabakasının tipik keramiği olan ve Orta Demir Çağ'a tarihlenen Alişar IV keramikler ise Alişar ve Boğazköy'deki örnekleriyle aynı tarihlerde ortaya çıkmaktadır.

Kaman-Kalehöyük IIc tabakası üç evreye ayrılmıştır. Bu evrelere ait tüm evlerin güney kuzey yönlü olması dikkat çekicidir.

IIb evresinin yapı tipleri ise çukur evlerle karakteristiktir. En iyi karşılaştırma örneğini Boğazköy Büyükkale IIb tabakası verir. Boğazköy'de bu tarz çukur ev yapı tipleri Geç Frig yapı evresinde ortaya çıkmıştır. Neve bu yapı evresini, evlerin karakteristik yapı özellikleri bakımından, Gordion, Alişar, Kültepe, Alaca Höyük ve Eskiyapar yerleşimleriyle ilişkilendirip karşılaştırmıştır.[164] Boğazköy'dekilkerle kronolojik olarak karşılaştırıldığında Kaman-Kalehöyük'te bu evlerin ortaya çıkışı biraz daha geçtir.

II.5.2.3. Gordion

Gordion'da YHSS 6 (Erken Frig-MÖ 1000-700) tabakası Orta Demir Çağ'a tarihlenmektedir. YHSS 6'da ilk kez bir savunma duvarı inşa edilmiştir. Gordion'da bu evreye ait üç mimari tespit edilmiştir: "PAP Yapısı", "Megaron 10" ve "Kuzeybatı Savunma Duvarı".[165]

YHSS 6B'de megaron tipi mimarinin oluşu batı ile ilişkileri göstermesi açısından önemlidir. Bir diğer yandan, kapı aralığının şekli ve kapı önünde bulunan heykel bu yapının Geç Hitit'le ilişkili olabileceğini de göstermektedir.[166]

---

[162] Genz, 2000, s. 39.
[163] Summers, 1994.
[164] Neve, 1982, s. 147.
[165] Voigt ve Henrickson, 2000a, s. 48, Fig. 6.
[166] Sams, 1989.

YHSS 6B'nin başlangıcı 7A'nın sonundan, MÖ 7. yüzyıl başına tarihlenen Erken Frig tahrip tabakası olan 6A'nın başlangıcına kadar olan dönemi kapsar.

YHSS 6A'da ise megaronun giriş kapısı yeniden düzenlenmiştir ancak yönü ve kullanılan malzemeler farklılık göstermektedir. Bu dönemde yeniden düzenlenen bu megaron Frig stilindedir.

YHSS 6A'nın sonu Kimmer istilası ile ilişkilendirilmektedir. Tahribin tarihi hala tartışmalıdır.[167] Yapılan son çalışmalarda, tahrip tabakasına ait C14 tarihi söz konusu bu tabakayı öncekinden 100 yıl daha geriye çekmektedir (yak. MÖ 700).[168]

YHSS 6 ile sonra gelen YHSS 5 arasında yaklaşık 100 yıllık bir hiatus vardır. Young bu durumu tahribattan sonra yerleşimin tekrar inşa edilmesi için geçen süre olarak açıklamıştır.[169] Tahribatın sadece fiziksel değil aynı zamanda politik bir tahrip olduğunu da söyler. Fakat 1989'da tahribat tabakasında yapılan çalışmalarda YHSS 6 ile YHSS 5'te yerleşimin yeniden inşa ediliş tarihi arasında hiatusun olmadığı ya da çok kısa sürdüğünü işaret etmektedir.[170]

II.6. Geç Demir Çağ

II.6.1. Batı Anadolu

II.6.1.1. Troia

Troia'da D9 alanında yapılan kazılarda Erken Arkaik (MÖ. 625-600/575) dönemi olarak adlandırılan Phase 5, bir önceki evre olan Phase 4'ün doğrudan üzerinde yer almaktadır. Burada iki tane mimari tespit edilmiştir: çakıllı yüzey ve bir duvar.[171] Bu ikisi arasındaki ilişki tam olarak anlaşılamamıştır. İkisi aynı anda veya duvar biraz daha geç inşa edilmiş olabilir. Burada bulunan keramiklerin büyük çoğunluğu çakıllı yüzeyle, bazıları ise çakıllı yüzeyin altındaki dolgu toprağıyla ilişkilidir.[172] Bu evrede, bir önceki evreden bildiğimiz gri, kaba ve pişirme mallarının kullanımının devam etmesine rağmen, Phase 4'te görülen G2/3 kaliteli keramikler yeni tiplerle değişmiştir. Buradaki keramiklerde iki farklı gelişim gözlenmiştir. İlk olarak

[167] Young, R. S, 1955, s. 16; DeVires, 1997; Manning, 2001.
[168] Manning, 2001.
[169] Young, 1964, 284-285; Voigt ve Henrickson, 2000b, s. 51.
[170] Voigt, 1994, s. 272-273, Lev. 25.5, 25.6. 1-2.
[171] Rose, 1999, s. 38-39; Aslan, 2000, s. 87.
[172] Aslan, 2000, s. 87.

bu evrede tipik Batı Anadolu kapları olan yaban keçisi stili, rosetta çanakları ve İon bardakları gibi ithal kaliteli mallar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda yerel üretim olan G2/3 mallr daha basit olanları ile yer değiştirmiştir. Bu daha basit kaplar Phase 6'da daha da artmıştır.[173]

Bu evrede bulunan çakıllı yüzey ve duvarın tarihlendirilmesi yaban keçisi stili parçası, rosetta çanağı ve Ion bardağına göre yaspılmıştır. Buna göre bu evrenin tarihi kabaca MÖ. 625-600/575'e tarihlenmektedir.[174]

Phase 6 (MÖ. 600/575-550) Orta Arkaik olarak adlandırılmaktadır. Bu evre Teras 2 yapısı ile tanımlanmaktadır. Keramikler Teras 2 yapısının altındaki dolgudan ve bu terasın güneyinde yer alan küçük çakıllı alandan gelmektedir.[175]

Bu evredeki keramikler Phase 5'tekilerle aynı özellikleri taşımaktadır. Yaban keçisi stili, Ion bardakları ve rosetta çanaklarının ithali devam etmektedir. Az sayıda da olsa Attik siyah figür ve Korinth keramikleri görünmeye başlarlar. Daha önceki evrelerden bildiğimiz gri mallar, boyalı kaba mallar ve pişirme mallar devam etmektedir. Ancak gri mallar ile pişirme mallarının niceliklerinde belirgin bir azalma görülür.[176]

Phase 7 (MÖ. 550-500/480) olarak adlandırılan ve Geç Arkaik Dönem'e tarihlenen keramikler, Teras 2'yi kaplayan tabakadan gelmektedir. Bu alanla ilişkili başka bir mimari olamdığı için, ne için kullanıldığı ile ilgili tahmin yapmak oldukça zordur.

Bu evrede, Attik veya Attik taklidi gibi ithal keramiklerde bir artış vardır. Bu keramiklerde kırmızı figür görülmez. En sık görülen form bardaklardır. Bir önceki evreden bilinen Korinth, İon bardakları ve Yaban Keçisi Stili keramikler devam etmektedir. Bu evrede "soluk gözenekli"[177] olarak adlandırılan yeni bir keramik türü ortaya çıkar ve 4. yüzyılda da kullanımı evam eder. Bu keramik soluk sarı renginde ve gözeneklidir. Genellikle lekanai formunda görülür.

[173] Aslan, 2000, s. 88.
[174] Aslan, 2000, s. 88.
[175] Rose, 1999, s. 39; Aslan, 2000, s. 88.
[176] Aslan, 2000, s. 88.
[177] İngilizcesi "pale porous"'tan çevrilmiştir. Bkz. Aslan, 2000, s. 89.

Bu evredeki keramiklerin nicelik oranında belirgin bir düşüş gözlenir. Bunun nedeninin, bir hiatusun başlangıç tarihi olup olmadığı ise kesin değildir. D9'daki bazı parçalar MÖ. 500'e tarihlenmektedir fakat bu tarih MÖ. 480'e kadar gidebilir.[178]

II.6.1.2. Sardis

Sardis'te Orta Demir Çağ'da üretilmeye başlanan Lidya tipi Black on Red keramiklerin II. grubunu oluşturanlar Geç Demir Çağ'a (yaklaşık olarak MÖ. Geç 7. yüzyıl ile MÖ. 6. yüzyıl) tarihlenmektedir[179]. Bu gruptaki keramikler üzerinde dar spiral sıraları, merdiven motifi, köpek-dişi motifi ve meander motifi gibi çizgisel bezemeler vardır. Motifler bir önceki gruba göre daha titizlikle yapılmış olup, kapların duvarları daha incedir. Bu grupta görülen en yaygın form tabaklardır. Görülen diğer formlar arasında dinos, krater, phiale, tek kulplu testi, oinochoe ve süzgeçli testidir.[180]

Yine Orta Demir Çağ'da görülmeye başlanan Bikrom keramiklerin popülaritesi Geç Demir Çağ'da oldukça artmıştır. Bu dönemde üretilen bikrom keramiklerin form ve renk seçimlerinde fazla bir değişiklik olmamıştır.

Geç Demir Çağ'da ortaya çıkan bir başka keramik türü ise mermer taklidi kaplardır. Lidya'ya özgü olan ve farklı bir teknikle üretilen mermer taklidi keramiklerin ortaya çıkış tarihi yaklaşık olarak MÖ. 6. yüzyıldır. Mermer taklidi keramikler, yapım tekniği olarak damarlı-sırlı (streaked) keramiklerle benzerdir. Damarlı-sırlıdan farklı olarak mermer taklidinde boya çoğunlukla kremsi beyaz astar üzerine yatay, dikey, diyagonal ve bazen bukleler şeklinde uygulanmaktadır. Diğer uygulama olan damarlı-sırlı keramiklerin sıklıkla karşımıza çıkan formları arasında skyphos, krater ve oinochoe yer almaktadır.[181]

Doğu Yunan sanatına özgü olan "yaban keçisi stili"nde üretilmiş olan kaplar Sardis'te geç 7. yüzyıl ile erken 6. yüzyıl'da görülmeye başlanır. Greenewalt "yaban keçisi stili"nde yapılmış kapları figür tekniklerine göre üç farklı gruba ayırmıştır: Yerel yaban keçisi stili[182], erken fikellura[183] ve Ephesian mallar.[184]

[178] Aslan, 2000, s. 90.
[179] Gürtekin, 2007, s. 49.
[180] Gürtekin, 2007, s. 49.
[181] Gürtekin, 2007, s. 49.
[182] Greenewalt, 1970.
[183] Greenewalt, 1971.
[184] Greenewalt, 1973.

Sardis'te üretilen yerel yaban keçisi stilinde üertilmiş kaplar bezeme unsurları ve çizim teknikleri olarak Rodos ve Aiol yerleşimlerinde görülen örneklerinden farklıdır.[185]

Erken fikellura keramikler, MÖ. 6. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra görülmeye başlar. Bu teknikte üretilen kaplarda biçim ve dekorasyon oldukça farklıdır. Kil hemen hemen her zaman pembe-bej renginde olup içinde çok az mika vardır ve hatta bazen hiç mika yoktur.[186] Bezemede kullanılan hayvanlar arasında keçi, geyik, aslan, kirpi, kaz, yırtıcı kuş ve kırlangıç vardır.[187]

Ephesian mallar ise Anadolu'da MÖ. 7. ve 6. yüzyıllarda üretilmeye başlanır.[188] Ephesian malların ayırt edici özelliği, ilk olarak teknik sonra ise stilistik özellikleri bakmındandır. En göze çarpan özelliği beyaz astarlı oluşlarıdır. Boya bezeme oldukça dikkatli bir biçimde yapılmıştır. Bezemelerde en sık kullanılan unsur düz çigilerle sınırlandırılmış alan içerisine yapılan köpek dişi ve merdiven motifleridir.[189]

II.6.1.3. Miletos

Miletos'ta kronolojik olarak Geç Demir Çağ'a denk gelen dönem "Arkaik Period" (MÖ. 700-494) olarak adlandırılmıştır.[190] Bu döneme ait veriler sunan yerleşimler Kalabaktepe akropolisi üzerindeki yerleşim ve savunma duvarı, Athena Tapınağı ve Tiyatro Liman yakınlarındaki kalıntılar, muhtemelen savunma duvarı ile çevrelenmiş olan Dionysos, Demeter ve Kore tapınakları ve bu duvarın dışında kalan alanda yer alan Zeytintepe üzerindeki Aphrodite mabedinden gelmektedir. Arkaik Miletos'a dair en önemli bilgilerin geldiği alan ise Kalabaktepe'dir. MÖ. 7. Yüzyılın ikinci yarısında bir sur duvarı ile çevrelenmiş olan Kalabaktepe'de buluntular çoğunlukla bu duvarın içindeki yerleşimlerden gelmektedir. Kalabaktepe'nin güney yamacında MÖ. 6. yüzyıla tarihlenen evler bulunmuştur. Burada bulunan evlerden en eskisi MÖ. 700-650'ye tarihlenir. Evler avluya ve düz bir çatıya sahiptir.[191]

[185] Greenewalt, 1970, s. 57.
[186] Greenewalt, 1971, s. 154-155.
[187] Greenewalt, 1971, s. 157.
[188] Greenewalt, 1973, s. 91.
[189] Greenewalt, 1973, s. 108.
[190] Greaves, 2002, s. 74.
[191] Greaves, 2002, s. 79.

Kalabaktepe'nin güney yamacında yapılan çalışmalarda kentin Hippodamos[192] (grid plan) planında düzenlenmediği anlaşılmıştır.[193] Kalabktepe'nin bu bölümü savunma duvarı ile sınırlı olduğundan dolayı burada bu planın uygulanmadığı düşünülmektedir. Ancak kentin Kalabaktepe kadar dik olmayan aşağı bölümünde de Hippodamian planda bir düzenleme yapılmamıştır. Bunun nedeni ise burasının kentin geleneksel yerleşmesinin çekirdeği olması olabilir.[194]

Çok yakın bir zamana kadar yapılan çalışmalarda Miletos'ta bu döneme ait keramikler ile ilgili çok az şey bilinmekteydi.[195] Miletos'ta bulunan bezemeli keramik parçalarının nicelik olarak az olması, buradaki keramik geleneğinin anlaşılmasını güçleştiren en önemli faktördür. Fakat son yıllarda Kalabaktepe'de yapılan çalışmalarda MÖ. 7. Ve 6. yüzyıllara tarihlenen çok sayıda boya bezemeli keramik bulunmuştur. Bu keramikler çoğunlukla yerel yaban keçisi ve fikellura stilinde yapılmış olanlardır. Zeytintepe üzerindeki Aphrodite mabedinde yapılan kazılarda da çok sayıda lakonian ve attik keramikleri bulunmuştur.[196]

II.6.1.4. Smyrna

Smyrna'da Geç Demir Çağ'a tarihlenen tabakalar: Subgeometrik Yerleşme (MÖ. 675-640), Oryantalizan Yerleşme (MÖ. 640-545) ve Arkaik Dönem (545-500)'dir.[197]

Subgeometrik yerleşmeyi mimari olarak tanımlayan unsur, işlik olarak kullanılan odalardır. Bu odalarda subgeometrk stilde yapılmış genellikle kuş betimli kâse kırıkları bulunmuştur. Söz konusu bu kâselerin Miletos'ta yapılmış oldukları düşünülmektedir.[198]

Oryantalizan Yerleşme'nin mimarisi dörtgen evlerden oluşmaktadır. Kent bu dönemde oldukça gelişmiş mimari unsurlarıyla dikkat çekmektedir. Banyolu ev

[192] Miletos'lu Hippodamus tarihte ilk şehir plancısı olarak bilinir ve Hippodamian plan (grid plan)'ın isim babasıdır. Bkz. Aristoteles, Politika, II.VIII.
[193] Heinrich ve Senff, 1992, s.100-104.
[194] Greaves, 2002, s. 81.
[195] Boardman, 1999, s. 28.
[196] Greaves, 2002, s. 89-90.
[197] Akurgal, 1983, s. 33-45.
[198] Akurgal, 1983, s. 34.

kompleksi olarak adlandırılan bir yapı bu bakımdan dikkate değerdir. Bu dönemde kentin etrafı da bir sur duvarı ile çevrilidir.[199]

Bu evredeki keramikler "oryantalizan keramik" olarak adlandırılan hayvan frizli kaplardan oluşmaktadır. Bu kaplar stillerine göre dört şekilde incelenmişlerdir[200]:

1) Subgeometrik-oryantalizan geçiş stili olarak adlandırılan ve MÖ. 650-630'a tarihlenen keramikler Attika ve Kiklad örneklerinden esinlenerek gelişmiştir.
2) Erken stil (MÖ. 630-600) olarak adlandırılan grup sadece fırça kullanılarak yapılan bezemeleri ve tasvirlerdeki gövde ayrıntılarının boşluk bırakma yöntemi ile yapılması ile karakterize olur.
3) Orta stil (MÖ. 600-575)'de yapılmış keramiklerde Korinth etkisi artmıştır ve tasvirlerde insan figürleri de görülmeye başlamıştır.
4) Geç stil (MÖ. 575-550) olarak adlandırılan grupta yer alan keramiklerde nitelik olarak bir gelime görülmektedir.

Arkaik Dönem'de kentte bazı tahribatların olduğu görülmektedir. H açmasındaki bütün iskân alanı tahribata uğramış hatta bazıları ortadan kalkmıştır. Bazı yapılarda ise onarılma izleri görülmektedir. Bu tahribat Lidya Kralı Alyattes'in kenti ele geçirmesi sırasında olduğu bilinmektedir.[201]

II.6.2. Orta Anadolu

II.6.2.1. Boğazköy

Boğazköy'de Geç Demir Çağ sadece Büyükkale'de görülmektedir. Bu dönem yeni bir savunma duvarı yapılmasıyla karakterize olur ve değişikliklere göre üç evreye ayrılmaktadır (BK Ic-a). BK Ib-a evrelerinde yoğun bir gelişme yoktur. Sadece en eski evre olan BK Ic'de gelişme gözlenir. BK Ic-a boyunca, Büyükkaya'da yerleşim izine rastlanmamıştır.

Bu dönemin yapılaşmasında büyük bir farklılık görülmektedir. Konutlar müetakil yapı kompleksleri şeklinde birbirine bitişiktir ve hiçbirisinin kendine ait bir dış duvarı bulunmamaktadır. Bu yapı kompleksleri çoğunlukla küme halindedir. Yapı tipleri olarak düzgün olan veya olmayan dörtgen biçimindedir.

---

[199] Akurgal, 1983, s. 37.
[200] Akurgal, 1983, s. 42-43.
[201] Akurgal, 1983, s. 46.

Buradaki yapılarda ilginç olan nokta çatılarının ve cepheleri oluşturan duvarların kerpiç plakalarla kaplanmasıdır. Bunun en iyi örnekleri Pazarlı'da bulunmuştur.[202]

Büyükkale BKIIa'yı takip eden BKIc yerleşimi üç evreli olan BKI'in en eski evresini oluşturmaktadır. Bu evrenin tarihlemesi bulunan ithal keramik parçalarına göre yapılmıştır. BKIb'de bulunan Doğu Yunan-Oryantalizan stildeki bir kap parçası MÖ. 7. Yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir ve BKIc için terminus ante quem olmaktadır.[203]

BKIb yerleşimi BKIc'nin yıkıntıları üzerine kurulmuştur. Bu evrede yapılarda bir onarım yapıldığı görülmektedir. Binaların iç kısımları tek tip tasarlanmıştır ve binalar arasındaki sokak taş döşelidir. Bu, yerleşimin bütün olarak tasarlandığı anlamanı gelmektedir.[204]

BKIb tabakasında bulunmuş olan bir DoğuYunan-Oryantalizan keramik[205] MÖ 7. Yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Söz konusu bu oryantalizan keramik ile BKIa'da bulunan bir protokorinth aryballosun[206] tarihlemelerine göre Bossert BKIb'yi MÖ. 650-600 arasına tarihlemiştir.[207]

BKIa'nın sonu için ise tarihlendirme iki buluntu parçasına göre yapılmaktadır. İlki MÖ. 7. ve 6. yüzyılın bilinen formlarından olan kısa boyunlu, kapalı ağızlı perdahlı küçük ithal bir kaptır.[208] Diğeri MÖ. 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen House 37 (b-a)'da bulunan yuvarlak çeperli açık ağızlı kaptır.[209] Bossert bu buluntulara göre BKI'in sonunu MÖ. 6. yüzyılın ortalarına tarihlemektedir.[210] BK buluntuları arasında 6. yüzyılın ikinci yarısına ya da 5. yüzyıla ait keramikler bulunmamıştır.

Bittel BKIa'yı bir Kybele heykelinden dolayı MÖ. 6. yüzyılın ikinci yarısına tarihlemektedir.[211] Neve çatıda ve duvarlarda kullanılan kerpiç kaplamadan dolayı Bittel'in BKIa için öne sürdüğü tarihi onaylamaktadır. Diğer yandan, evlerin bazı

[202] Koşay, 1941, Lev. 7 ve 14.
[203] Bossert, 2000, s. 147; Bossert, 1963, s. 69.
[204] Bossert, 2000, s. 163.
[205] Bossert, 2000, Lev. 143 no. 1350b.
[206] Bossert, 2000, Lev. 143 no. 1351.
[207] Bossert, 2000, s. 147-148..
[208] Bossert, 2000, Lev. 143 no. 1350b
[209] Bossert, 2000, Lev. 129 no. 1078.
[210] Bossert, 2000, s. 169.
[211] Bittel, 1963, s. 14.

bölümlerinin bu evrenin başlangıcından beri ayakta kalmış olduğu için bu tarihin sonunu açık tutmaktadır.[212]

II.6.2.2. Kaman-Kalehöyük

Kaman-Kalehöyük'te IIa tabakası Geç Demir Çağ'a tarihlenmektedir. IIa tabakası 7 alt evreye ayrılmıştır.

Orta Demir Çağ'ın son evresi olan IIc1'den IIa6-7'ye geçişte indirgenmiş teknikle yapılmış keramik üretimi başlamıştır ancak bunların sayısı oldukça azdır. Bu da batıyla olan ilişkilerin başladığına dair bir kanıttır.[213]

İndirgenmiş teknikle yapılmış keramikler tam anlamıyla IIa3-5'te başlamıştır. Bu evrede kap formlarında çeşitliğin artmasıyla birlikte gri keramiklerin sayısı da dikkat çekecek bir biçimde artış göstermiştir.

IIa3-5 evresinin bir başka dikkat çeken özelliği ise, bu evrede Doğu Yunan ithal kaplarının ortaya çıkmasıdır. İthal Attik kapları ve bunlarn yerel taklitleri ile İon özelliğindeki parlak siyah kaplarda görülmektedir.[214]

IIa5 evresinde R21 olarak adlandırılan bir odanın içerisinde bulunan aslan başı şelinde tutamağa sahip olan fildişi bir mühür bulunmuştur. Bu mührün tasvir kısmında bir koyun ya da keçiyi ısıran kanatlı bir aslan yer almaktadır. Bacaklarının arasında ve başının arkasında 7 ve 8 uçlu yıldızlar vardır. Mührün kenarı köpek dişi motifi ile bezelidir. Bu türde yapılmış mühürler Boğazköy, Emirler, Gordion, Alişar, Ephesus ve Nemrud'da bulunmuştur. Bu mühür özellikleri bakımından geç 8. yüzyıl ya da 7. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.[215]

II.6.2.3. Gordion

Gordion'da YHSS 6 tabakasından sonra gelen YHSS 5 (Orta Frig-MÖ. 700-550) tabakasında nüfus artmış ve kent yaklaşık 1 km² genişlemiştir.[216] Young bu dönemi ilk olarak "Pers Dönemi", sonradan ise "Arkaik Dönem" olarak adlandırmıştır. Bu

[212] Neve, 1982, s. 170.
[213] Matsumura, 2005, s. 404.
[214] Matsumura, 2005, s. 406.
[215] Matsumura, 2005, s. 90.
[216] Voigt ve Henrickson, 200b, s. 39.

dönemde saray alanı Erken Frig Dönemi'ndeki planına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir.

YHSS 5'in tarihlemesi burada bulunan ithal keramiklere göre yapılması mümkündür Lakonik bir kap parçasının tarihi MÖ 6. yüzyıldır. Attik keramikler ise YHSS 4'ten gelmektedir ve bu keramiklerin tarihi MÖ erken 5. yüzyıldır. Bu örnekler tarihleme için terminus ante quem oluşturmaktadır. Buna göre bu tabakanın sonu MÖ. 6. yüzyılın ortası veya sonu olabilir.[217]

YHSS 5'in yıkılmasından sonra Geç Frig olarak tanımlanan YHSS 4 (Geç Frig-MÖ. 550-300) tabakası gelmektedir. Sitadel üzerinde Orta Frig dönemine tarihlenen binalarda bazı bölümlerinin değiştirildiği gözlenmiştir ancak bu değişimden sonra söz konusu binaların hiç kullanılmadığı anlaşılmıştır. Bu dönemin mimarisi oldukça zayıftır. Yeni duvarlar eskilerinin üzerine yapılmıştır ve yapım sırasında eski duvarlara ait taşlar kullanılmıştır. Burada bulunan tamamı kırmızı ve siyah boyalı olan bir küp MÖ. 6. Yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.[218]

[217] Henrickson, 1992, s. 132.
[218] Young, 1953a, s. ; 1953b 26-29; Sams 1979.

Tarih/MÖ	Gordion	Boğazköy	Kaman-Kalehöyük	Alişar
ca. 1200	YHSS 9-8	Yukarı Şehir 3 Yukarı Şehir 2	III12-13 IId4-6	
ca. 900	YHSS 7B YHSS 7A	EDÇ Orta ve Geç EDÇ Büyükkaya Evresi	IId1-3	
ca. 800	YHSS 6B YHSS 6A	BK IIb	IIc2-3	4cM 4bM
ca. 700	YHSS 5	BK IIa	IIc1 IIb IIa6-7	4aM
ca. 550	YHSS 4	BK I	IIa3-5	
ca. 300	YHSS 3		IIa1-2	2-3M
ca. 100	YHSS 2	Hellenistik-Roma		

Tablo 1: Orta Anadolu Demir Çağ Yerleşimleri Karşılaştırmalı Kronolojisi

(Kaynak: K. Matsumura, Die Eisenzeitliche Keramik in Zentralanatolien, Aufgrund der Keramik in Kaman-Kalehöyük, Basılmamış Doktora Tezi, s. 559'daki tablodan yeniden çizilmiştir)

III. BÖLÜM

YUKARI MENDERES HAVZASINDA TESPİT EDİLEN DEMİR ÇAĞ YERLEŞİMLERİ

Yukarı Menderes Havzası'nda 2003-2009 yılları arasında Doç. Dr. Eşref Abay başkanlığında yürütülen sistematik yüzey araştırmalarında, toplam 106 yerleşim yeri tespit edilmiş, bunlardan 24 tanesinde Demir Çağ'a ait eserler bulunmuş ve bu çalışma kapsamına alınmıştır. Tespit ettiğimiz höyüklerden başka, kazılarına tekrar başlanan Beycesultan da, Demir Çağ buluntuları bakımından değerlendirilmiştir. Bu höyükler:

1. Beycesultan (0 No'lu Yerleşim)
2. Dedemköyü Höyük (2 No'lu Yerleşim)
3. Deniz Höyük (16 No'lu Yerleşim)
4. Emirhisar-Yassı Höyük (18 No'lu Yerleşim)
5. Kesilmiş Höyük (19 No'lu Yerleşim)
6. İnceköy Höyük (21 No'lu Yerleşim)
7. Işıklı Höyük (26 No'lu Yerleşim)
8. Pınar Höyük (27 No'lu Yerleşim)
9. Özdemirciler Höyük (28 No'lu Yerleşim)
10. Ömer Höyük (30 No'lu Yerleşim)
11. Domuz Höyük (43 No'lu Yerleşim)
12. Çingenören Höyük (50 No'lu Yerleşim)
13. Kocainüstü Tepe Yerleşimi (60 No'lu Yerleşim)
14. Gürpınar Höyük (61 No'lu Yerleşim)
15. Toptepe Höyük (64 No'lu Yerleşim)
16. Kepir Höyük (70 No'lu Yerleşim)
17. Baklan Höyük (78 No'lu Yerleşim)
18. Sürmeli Höyük (79 No'lu Yerleşim)
19. Kocatepe Höyük (86 No'lu Yerleşim)
20. Hüyük Yerleşimi (89 No'lu Yerleşim)
21. Yassıgeçit Yerleşimi (95 No'lu Yerleşim)
22. Hacı Ali Bükü (96 No'lu Yerleşim)
23. Kalfa Bükü 1 (97 No'lu Yerleşim)

24. Kalfa Bükü 2 (98 No'lu Yerleşim)

25. Taşlı Sıfat Yerleşimi (104 No'lu Yerleşim)

III.1. BEYCESULTAN

Beycesultan, Yukarı Menderes Havzası'nın kuzeybatısında, Çivril ilçesinin 5 km. güneyinde, Çivril-Denizli karayolunun hemen kenarında yer alır.

Höyük, Büyük Menderes Nehri'nin günümüzde kurumuş olan bir kolunun hemen yanında, çift konili bir tepedir. Batıdaki koninin yüksekliği 25 m., doğudaki koninin yüksekliği ise 24 m.'dir. Koniler arasındaki eşik bölümü ise ova seviyesinden 18 m. yüksekliktedir.

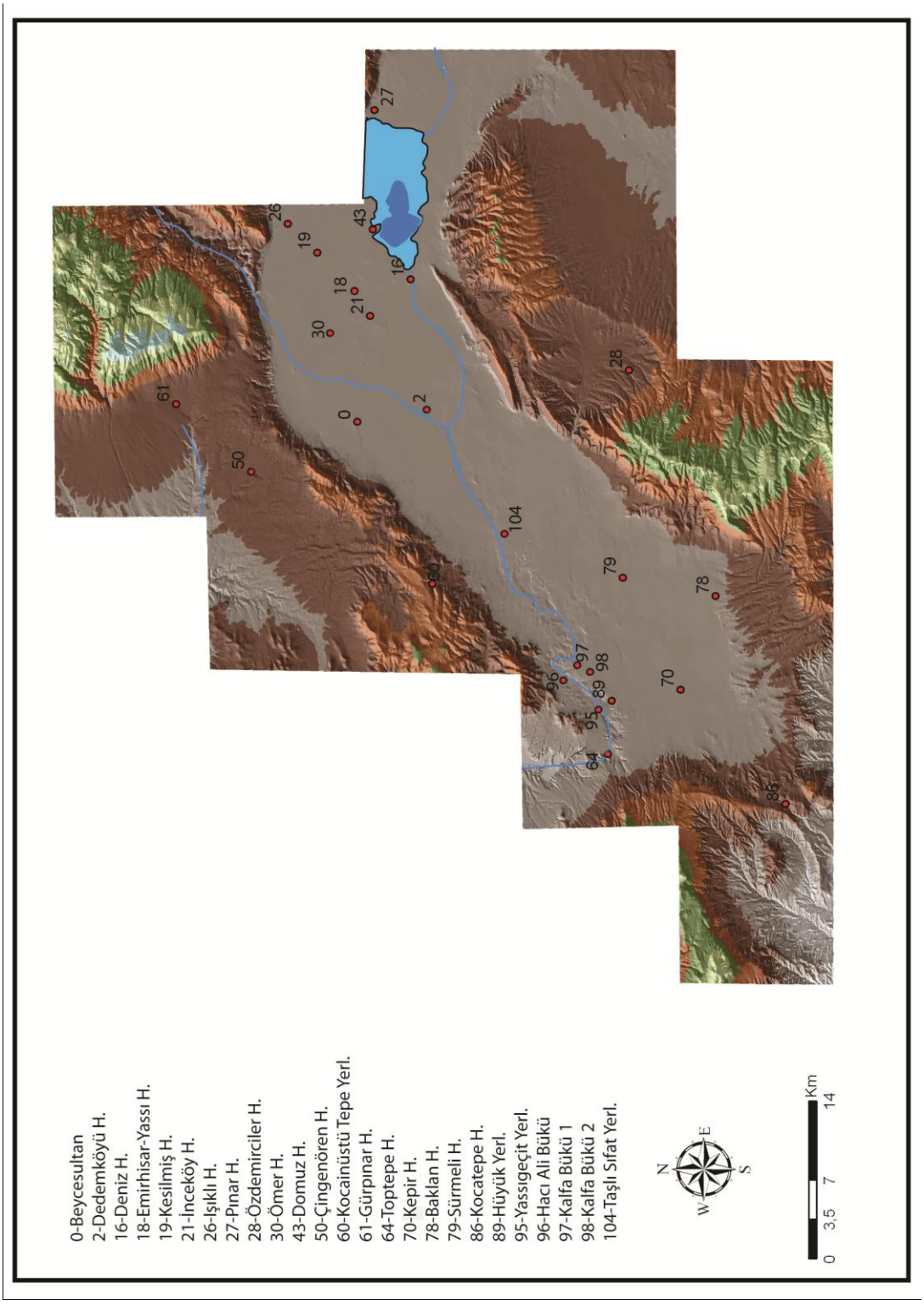
Höyükteki ilk çalışmalar 1954 yılında İngiliz Arkeoloji Enstitüsü tarafından S. Lloyd başkanlığında J. Mellaart'ın katılımıyla başlamıştır[219] ve 6 yıl sonra 1959'da kazı çalışmaları bitirilmiştir.[220] 1954-1959 yılları arasında yapılan çalışmalarda Beycesultan yerleşiminde Geç Kalkolitik dönemden başlayıp Geç Tunç Çağ sonuna kadar kesintisiz 40 kültür tabakası tespit edilmiştir. Bu dönemde yapılan kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkarılan saray yapısı, yerleşimin büyüklüğü ve konumu da dikkate alındığında, burasının MÖ 2. binyılda Arzawa Beylikleri'nden birisinin önemli bir şehri olabileceğini düşündürmektedir.

Yerleşimdeki yeni dönem kazılar 2007 yılı Ağustos ayında Doç. Dr. Eşref Abay başkanlığında tekrar başlamıştır. Beycesultan'da yapılan ilk kazılardan tam 48 yıl sonra başlatılan yeni çalışmalar, bölgenin kronolojik, kültürel ve siyasi süreci hakkında şüphesiz önemli bilgiler sağlayacaktır.

III.2. DEDEMKÖYÜ HÖYÜK

Dedemköyü Höyük Çivril'in 13,6 km. güneyine konumlanmaktadır. Höyüğün deniz seviyesinden yüksekliği 815 m.dir. Dedem Köyü Höyük Büyük Menderes Nehri'ne yakın bir yere konumlanmaktadır. Eski nehir yatağı, yamaçlar boyunca açık bir şekilde izlenebilmektedir ve bugünkü nehir yatağı höyüğün yaklaşık 150 metre güneyinde yer almaktadır.

[219] Lloyd ve Mellaart, 1955, s. 39-92.
[220] Lloyd, 1960, s. 31-41.

Harita 4: Yukarı Menderes Havzası'nda Tespit Edilen Demir Çağ Yerleşimleri

Yerleşim kuzey güney doğrultulu uzanan bir patika tarafından bölünmektedir. Höyüğün doğu bölümünde modern dönemde inşa edilmiş bir ev kalıntısı yer almaktadır. Bu evin yapımında antik dönmelere ait devşirme taşlar da kullanılmıştır. Yerleşimin yüzeyi tamamen yabani otlarla ve buğdayla kaplı olduğundan herhangi bir buluntuyu görmek oldukça güçtür.

Yerleşim etrafında elma, kavak, söğüt, şeftali ağaçları yer almaktadır ve höyüğün çevresindeki arazide tarımsal faaliyetler sürdürülmektedir. Bu arazilerin sulaması Işıklı ve Menderes'ten gelen kanallar aracılığı ile yapılmaktadır. Höyüğün kuzeyinde yer alan toprak yol Sarıbeyli Höyük'e ulaşımı sağlar. Höyüğün kuzeyinde ve kuzey batısında arıcılık faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

Yerleşimde GTÇ, Demirçağ, Hellenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu dönemine tarihlendirilen keramikler bulunmuştur.

III.3. DENİZ HÖYÜK

Küçük Bekirli Köyü'nün yaklaşık 1 km. güneyinde yer alan höyüğün boyutu yayılım alanı ile birlikte yaklaşık 4 hektarı bulmaktadır ve deniz seviyesinden yüksekliği 833 m.'dir.

Dairesel koniye sahip olan yerleşimin tepe kısmı basıktır. Oldukça büyük boyutlu olmasından dolayı ovada dikkati çekmektedir. Üzeri tamamen ot ile kaplı durumdadır ve bundan dolayı üzerindeki malzeme kolaylıkla fark edilememektedir. Yerleşimin batı yamacında bir mimariye ait olabilecek taşlar ve sütun parçaları yer almaktadır.

Yerleşimin hemen güneydoğu ve güney eteklerinde Menderes Irmağı bulunmaktadır. Olasılıkla Menderes ırmağına çok yakın olmasından ve konisinin yüksek olmasından dolayı yerleşim üzerinde tarım faaliyetleri gerçekleştirilememiş ve bu durum yerleşimin korunmasını sağlamıştır. Bununla beraber yerleşimin özellikle kuzey ve batı kısımları tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Höyüğün kuzey kısmında Çivril'den Dinar'a giden ve şu anda kullanılmayan bir demiryolu geçmektedir. Yine yerleşimin bu kısmında sulama kanalları bulunmaktadır.

Yerleşim yerinde ETÇ I, ETÇ II, OTÇ, GTÇ, DÇ, Hellenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerine tarihlenen keramikler tespit edilmiştir.

III.4. EMİRHİSAR-YASSI HÖYÜK

Emirhisar Kasabası'nın yaklaşık 2 km. doğusunda konumlanan höyüğün boyutu 16 hektarı bulmaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği ise 834 m.'dir.

Höyüğün güneybatı yönünde mera alanı yer almaktadır. Güneydoğusunda ise yaklaşık 2-3 km. mesafede Büyük Menderes Nehri akmaktadır. Höyüğün hemen doğu yamacına bitişik su kanalı bulunmakta ve kanaldan itibaren meyve bahçeleri başlamaktadır. Höyüğün doğusunda ve güneyinde yaklaşık 5 km. mesafede Akdağlar, kuzeyde ise Burgaz dağları yer almaktadır. Yerleşimin doğu yamaçları tarla olarak kullanılmakta, güneyde ise Menderes'e kadar geniş bir ova uzanmaktadır. Yerleşimin yaklaşık 5 km. kuzeyinde Eumenea antik kenti bulunmaktadır. Höyüğün güneydoğusunda, yaklaşık 300 m. uzaklıkta Ömeroğlu Tümülüsü, güneyinde ise yaklaşık 200 m. mesafede Cenkli Mera Tümülüsü yer almaktadır. Cenkli Mera Tümülüsü'nün yaklaşık 1 km. güneydoğusunda ise Karamanlı Tümülüsü yer almaktadır.

Höyüğün batı kısmı dik yükselirken doğu kısmı eğimli olarak alçalmaktadır. Höyüğün tüm yamaçları ve konisi tarımsal faaliyetlere maruz kalmıştır. Ayrıca höyüğün doğusunda ve kuzeyinde uzanan kanal ile güneyinde bulunan yol, höyüğü tahrip eden diğer unsurlardır. Höyük, adından da anlaşıldığı gibi yassı bir koniye sahip olup en yüksek noktasına batı kısımda ulaşmaktadır.

Yerleşimde, ETÇ I, ETÇ II, GTÇ, DÇ, Arkaik, Hellenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.5. KESİLMİŞ HÖYÜK

Emirhisar Kasabası'nın yaklaşık 3 km doğusunda yer almaktadır. Höyüğün boyutu yayılım alanı ile birlikte 3.6 ha.'dır ve deniz seviyesinden yüksekliği 840 m.'dir.

Yerleşimin yaklaşık 1,5 km kuzeydoğusunda antik Eumenia kenti bulunmaktadır. Höyüğün kuzeydoğusunda doğu-batı yönünde uzanan Bulgaz Dağları yer almaktadır. Yerleşimin adını doğu taraftaki konisinin tarla olarak düzeltilmek için kesilmiş olmasından almaktadır. Höyüğün konisi, tamamen ot kaplı olup en yüksek noktasına kuzey bölümde ulaşmakta ve höyük güneye doğru meyilli olarak alçalmaktadır.

Yerleşimin doğu, kuzey ve güney yamaçları meyve bahçesi olarak kullanılmaktadır. Özellikle doğu ve kuzey yamaçlar ile meyve bahçeleri arasında yaklaşık 50 m genişliğinde ve höyüğün konisi boyunca uzanan sürülmüş tarlalar bulunmaktadır ve burada bir tarla yolu bulunmaktadır. Höyüğün doğusundan, kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan bölgenin en eski sulama kanalı geçmektedir.

Yerleşimde ETÇ I, ETÇ II, OTÇ, GTÇ, DÇ, Arkaik, Hellenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerine tarihlenen keramikler tespit edilmiştir.

III.6. İNCEKÖY HÖYÜK

Modern İnceköy'ün hemen doğu çıkışında yer alan İnceköy Höyük'ün kuzey yamacından İnceköy-Seraserli yolu geçmektedir. Yerleşimin boyutu yaklaşık 4.6 ha., deniz seviyesinden yüksekliği ise 821 m.'dir.

Düz bir koniye sahip olan höyüğün üzerinde, biri doğuda biri batıda olmak üzere yüksekliği fazla olmayan iki ayrı koni bulunmaktadır. Bu iki koni arasında kalan alan bugün tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Höyüğün en yüksek noktası batı kısımda kalan konidir. Höyüğün doğudaki konisi üzerinde biri 3 m. diğeri 1 m. çapında olan iki kaçak kazı çukuru yer almaktadır.

Höyüğün kuzeyinde, yaklaşık olarak 3 km. uzaklıkta Emirhisar-Yassı Höyük ile Ömeroğlu ve Cenklimera tümülüsleri bulunmaktadır. Höyük, ova seviyesine oldukça yakındır ve güney kısmında halk arasında Küçük Höyük olarak adlandırılan daha alçak bir tepe bulunmaktadır. Söz konusu tepe, düzeltilerek tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Höyüğün kuzey tarafı boyunca doğu-batı yönünde uzanan bir demiryolu geçmektedir. Höyüğün kuzeydoğu konisi, daha dik olarak ovaya uzanmakta ve demiryolu ile höyük arasında eski bir su yatağı ya da gölet olabilecek bir alan bulunmaktadır. Höyüğün üzerinde bulunan modern İnceköy mezarlığının hemen batısında eski bir mezarlık alanı daha bulunmaktadır. Doğu-batı istikametinde uzanan kuzeydeki yol, mezarlık alan ve tüm yamaçlarda gerçekleştirilmiş olan tarım faaliyetleri yerleşimin tahribatına yol açmıştır.

Yerleşimde OTÇ, GTÇ, DÇ, Hellenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu dönemine tarihlenen keramikler tespit edilmiştir.

III.7. IŞIKLI HÖYÜK

Işıklı Beldesi'nin yaklaşık 200 m güneydoğusunda yer almaktadır. Yerleşimin boyutu 5,5 hektarı bulmaktadır. Denizden yüksekliği ise 844 m.'dir.

Çivril-Dinar karayolu, höyüğün hemen kuzeyinden geçmektedir. Yine kuzeyde, kuzey-güney yönünde uzanan bir vadi yer almaktadır. Yerleşimin 300 m. kuzey batısında Akdağlar ve burada yer alan antik Eumenea kenti bulunmaktadır. Höyüğün doğu, kuzey ve güneyinde, bugün kurumuş olan bir kanal yatağı yer almaktadır. Höyüğün batısındaki bir yol da, yine aynı yönde bulunan bir su kaynağına ulaşmaktadır. Höyüğün kuzey yamaçları tarım arazisi olarak kullanılmaktadır.

Yerleşim batıdan doğuya doğru hafif eğimli olarak uzanmaktadır. Höyük ova seviyesinden fazla yüksek değildir ancak en yüksek noktası kuzeybatı tarafta yer almaktadır. Höyüğün yaklaşık 500 m kuzeybatısından Menderes'in kaynaklarından biri bulunmaktadır. Antik dönemlerde de kullanılmış olan bu su kaynağı, bugün gazinoların ve havuzların yer aldığı bir mesire yeri olarak kullanılmaktadır.

Yerleşimde ETÇ I, OTÇ, GTÇ, DÇ, Hellenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.8. PINAR HÖYÜK

Pınar Höyük Işıklı-Dinar karayolu üzerinde, Beydili-Gümüşsu arasında yer almaktadır. Yerleşimin boyutu yaklaşık 4 ha., deniz seviyesinden yüksekliği ise 843 m.'dir.

Ovadan yaklaşık 30 m. yüksekliği olan yerleşimin batı ve güneyinde yaklaşık 100 m. mesafede Işıklı Gölü, yaklaşık 30 m. kuzeyinde ise doğu-batı yönünde uzanan Akdağlar vardır.

Höyüğün bugünkü boyutları gerçek boyutlarını yansıtmamaktadır. Höyük çevresinde yapılan tesviye faaliyetlerinden dolayı höyüğün konisi aşınmış durumdadır. Özellikle güney ve batı kısmı daha derin olmak üzere höyüğün tüm çevresi tarım faaliyetleri nedeniyle tıraşlanmıştır. Höyük üzerindeki kesitlerde mimariye ait taş duvarlar tespit edilmiştir. Höyüğün konisi üzerinde bir adet kaçak kazı çukuru yer almaktadır. Yerleşimin güney tarafındaki kesit yaklaşık 7 m.'ye ulaşan yüksekliği ile dikkati çekmektedir.

Yerleşimin kuzeydoğu, doğu ve güneydoğu kısımları ovaya doğru alçalmaktadır. Doğu yamacı üzerinde kuzey-güney yönünde uzanan bir tarla yolu bulunmaktadır. Antik dönemde yerleşim Dinar-Çivril bağlantı yolu üzerinde bulunmasından dolayı olasılıkla stratejik bir konuma sahiptir.

Yerleşimde Neolitik, EK, GK, ETÇ I, ETÇ II, ETÇ III, OTÇ, GTÇ, DÇ, Hellenistik ve Roma dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.9. ÖZDEMİRCİLER HÖYÜK

Yerleşim Özdemirci Beldesi içinde yer almaktadır. Boyutu yaklaşık olarak 4 ha. olan yerleşimin deniz seviyesinden yüksekliği 1030 m.'dir.

Höyüğün batısından Özdemirci- Evciler asfaltı yer almaktadır. Bu yol höyüğün bir bölümünün tahribatına neden olmuştur. Höyük doğuda dik, batıya doğru ise yoldan itibaren alçalmaktadır. Batısında, güneyinde ve kuzeyinde modern yapılar söz konusudur. Etrafında bulunan dağlardan dolayı höyük, kapalı bir coğrafya içerisinde yer almaktadır.

Höyük oldukça yüksek bir koniye sahiptir. Höyüğün doğusunda, kuzey-güney doğrultusunda uzanan bir vadi yer almaktadır. Höyüğün bu bölümündeki yüksekliği oldukça diktir. Olasılıkla yerleşimin doğusunda günümüzde içerisinde çok az suyun olduğu bir dere akmaktadır. Konisi tamamen düzeltilmiş ve tarım alanı olarak kullanılmış olan höyük üzerine ulaşmak için höyüğün çevresinde spiral şekilli bir yol açılmıştır. Höyüğün üzerinde yer yer badem ağaçları bulunmaktadır ve ayrıca her tarafında teraslamalar söz konusudur. Batı yamaçtaki terasta kesitten küp parçaları gözlenmektedir. Yerleşimin batı tarafının da doğudaki kadar olmasa da yüksek olduğu söylenebilir. Höyüğün gerçek boyutları olasılıkla bugünkü modern binalarının altını da içeren daha geniş bir alana yayılmıştı.

Yerleşimde Neolitik, EK, GK, ETÇ I, ETÇ II, OTÇ, DÇ, Hellenistik ve Roma dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.10. ÖMER HÖYÜK

Yeşilkaya (eski adı Haydan) Beldesinden yaklaşık 2 km. güneydoğuda yer almaktadır. Yerleşimin boyutu 13.5 ha., deniz seviyesinden yüksekliği ise 835 m.'dir.

Ova seviyesinden yaklaşık olarak 5 m. yüksekliğe sahip olan höyüğün güneyi ve güney batısı boyunca beton sulama kanalı uzanmaktadır. Höyüğün doğu kısımda ise bir toprak yol vardır.

Höyüğün konisinden başlayarak höyüğün kuzey-doğu kısmında üç ayrı seviyede birbirini takip eder şekilde tarla kazanımı amacı ile yapılmış teraslar bulunmaktadır. Höyüğün üstü bugün tamamen üzüm, elma, şeftali ve kiraz ağaç ağaçlarından oluşan meyve bahçeleri ile kaplıdır.

Yerleşimde GK, ETÇ I, ETÇ II, ETÇ III, OTÇ, GTÇ, DÇ, Hellenistik, Roma Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.11. DOMUZ HÖYÜK

Yerleşim Işıklı Gölü'nün kuzeyinde ve Yalınlı Köyü'nün güneybatısında yer almaktadır. Yerleşimin boyutu 1.75 ha., denizden yüksekliği ise 840 m.'dir.

Höyüğün doğusunda ve batısında çok sayıda sulama kanalı vardır. Ayrıca kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda bir toprak yol vardır. Aktif tarım alanları höyüğün yamaçlarına kadar uzanmıştır. Yerleşimin oldukça düz ve yuvarlaktır. Höyüğün merkezine yakın bir alanda yaklaşık 2 m. derinliğinde bir kaçak kazı çukuru vardır.

Yerleşimde Neolitik, EK, GK, ETÇ II, DÇ, Hellenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.12. ÇİNGENÖREN

Yerleşim Karabedirler Köyü'nün 1 km. kuzeybatısında yer almaktadır. Boyutu 1.2 ha. olan höyüğün deniz seviyesinden yüksekliği 959 m.'dir.

Yerleşimin güneydoğusunda Kuyuyolu, güneyinde ise Sülümenli Höyük bulunmaktadır. Höyüğün tamamında tarım faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle höyük oldukça tahrip olmuştur. Höyükte tespit edilen malzemeler daha çok höyüğün merkezindeki alanda bulunmaktadır. Yerleşimin güneydoğusunda bir kuyu yer almaktadır.

Yerleşimde ETÇ I, ETÇ II, OTÇ, GTÇ, DÇ, Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.13. KOCAİNÜSTÜ TEPE YERLEŞİMİ

Yerleşim İmrallı Köyü'ne 4 km uzaklıkta, Gömce yolu üzerinde yer almaktadır. Yerleşimin, bu yol üzerinde doğu tarafta bulunan çeşmenin hemen karşısındaki tepe üzerine, kuzey ve güneyinden gelen derin vadinin birleştiği ana kaya üzerine kurulduğu görülmektedir. Yerleşimin üç tarafı (doğu-güney-kuzey) uçurum olup yerleşime ulaşım yalnızca batı taraftan sağlanmaktadır. Yerleşimin boyutu 1.9 ha., deniz seviyesinden yüksekliği ise 1110 m.'dir.

Yerleşim tipik bir tepe üstü yerleşimi olup sadece batıdan ulaşıma elverişlidir. Olasılıkla sur duvarları ile çevrilidir ve yerleşim üzerinde bazı mimari unsurlar bulunmaktadır. Yerleşimin tarımsal arazi alanı oldukça sınırlıdır. Günümüzde bile alanda herhangi bir tarım alanı bulunmamaktadır ve yerleşim üzerinde meşe ağaçları yer almaktadır.

Yerleşimde ETÇ II, GTÇ ve DÇ dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.14. GÜRPINAR HÖYÜK

Yerleşim Uşak-Çivril-Denizli karayolu üzerinde Gürpınar beldesi sınırları içinde yer almaktadır. Grüpınar Belde'sinin güneyinde konumlanan yerleşimin boyutu 4.1 ha., deniz seviyesinden yüksekliği 941 m.'dir.

Yerleşim tipik bir ova yerleşimidir. Batısı ve kuzeyinden Banaz Çayı geçmektedir. Banaz Çayı yerleşimin sınırını oluşturmaktadır. Yerleşim, kuzeye uzanan doğal geçit yollarından biri üzerindedir.

Yerleşimin güneybatısında tarım alanı oluşturmak için tesviye çalışması yapılmıştır. Ayrıca höyük üzerinde çok sayıda kaçak kazı çukuru yer almaktadır. Üzeri çayır ile kaplı olup kuzey kısmında 2 sürülü tarla bulunmaktadır. Buluntular bu alandan ve yamaçlardan tespit edilebilmektedir. Kuzeydoğu tarafta ise yabani üzüm yer almakta, dere boyunca kavak ağaçları bulunmaktadır. Ayrıca höyüğün üzerinde ve çevrede çok sayıda söğüt, meşe gibi ağaçlar yer almaktadır. Yerleşimin batısı, yani dere ile höyük arasında kalan alan bataklıktır. Höyüğün doğu tarafında Uşak karayolu ve hemen ardından Banaz Dağı yer almaktadır. Güney tarafı Çivril Ovası'na açılmakta güneybatısı ise Karabedirler Köyü'nün bulunduğu platoyu görmektedir. Kuzey ve kuzeybatı tarafında ise Gürpınar Ovası uzanmaktadır.

Yerleşimde ETÇ I, ETÇ II, OTÇ, GTÇ, DÇ, Hellenistik ve Roma dönemlerine ait keramikler bulunmuştur.

III.15. TOPTEPE HÖYÜK

Çal-Denizli karayolu üzerinde, Aşağıseyit yoluna sapıldıktan yaklaşık 1 km. sonra höyüğe ulaşılmaktadır. Bir tepe üzerinde yer alan yerleşimin boyutu 6.15 ha., deniz seviyesinden yüksekliği ise 837 m.'dir.

Aşağıseyit'e giden yol höyüğü ikiye ayırmaktadır. Höyüğün batı ve kuzey eteklerinden itibaren Menderes Vadisi uzanmaktadır. Höyük, Menderes Vadisi'nin yaptığı kıvrımın yer aldığı ve Menderes Nehri'nin hemen yanında yer alan bir tepe üzerinde, kuzey-güney doğrultulu bir burun üzerinde bulunmaktadır. Söz konusu burunun doğu kesiminde yer alan Büyük Menderes Nehri, burunun güneyinden U yaparak, yerleşimin kuzeyine doğru akmaktadır. Höyüğün doğu, güney ve batı kısımları uçurum ile çevrelenmiştir. Sadece kuzey ve asfalt yol sayesinde güneyden yerleşime ulaşılabilmektedir. Üzerinde yoğun tarım ve teraslama yapıldığından dolayı höyüğün orijinal konisi kaybolmuştur.

Yerleşimin batı kesiminde vadiye dik uzanan Değirmen Deresi mevkisinde, bu yerleşimle ilgili olduğu sanılan ve kaçak kazılarla ortaya çıkmış geç dönem mezarları bulunmuştur.

Yerleşimde ETÇ I, ETÇ II, OTÇ, GTÇ, DÇ, Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.16. KEPİR HÖYÜK

İsabey Kasabası sınırları içinde yer alan höyüğün boyutu 26 ha., deniz seviyesinden yüksekliği ise 833 m.'dir.

Höyük kuzey güney doğrultulu üç koniden oluşmaktadır. Söz konusu konilerden en yükseği ortada bulunup yüksekliği yaklaşık 20 m. civarındadır. Üzerinde yapılan tarımsal faaliyetlerden dolayı höyükte tahribat söz konusudur. Yerleşim üzerinde bulunan kaçak kazı çukurları da höyüğün tahribatında etkili olmuştur. Yerleşimin doğusunda, kuzeyinde ve batısında DSİ'ye ait sulama kanalları yanı sıra batı tarafında drenaj amaçlı bir kanal bulunmaktadır.

Yerleşimde Neolitik, EK, GK, ETÇ I, ETÇ II, ETÇ III, OTÇ, DÇ, Hellenistik ve Roma dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.17. BAKLAN HÖYÜK

Baklan İlçesi sınırları içerisinde, ilçeye 3 km. mesafede, Denizli-Baklan karayolu üzerinde yer alan höyüğün boyutu 3.2 ha., deniz seviyesinden yüksekliği 901 m.'dir.

Geniş bir ova üzerinde yer alan höyüğün doğu kesimi oldukça diktir. Höyük verimli bir ovada bulunması nedeniyle çevresinde tarım alanları bulunmaktadır. Söz konusu tarımsal alanlarda üzüm, elma gibi meyve bahçelerinin yanı sıra buğday ve arpa gibi tahıl tarımı yapılan tarlalar da bulunmaktadır. Höyüğün ovaya doğru uzanan yamaç kısımları tarla çalışmaları nedeniyle tesviye edilmiştir. Batı kısmından geçen asfalt yol dışında, diğer taraflarına üzüm bağları yapılmıştır. Tarım faaliyetlerinden dolayı tahrip olan höyük üzerinde tahribata neden olan diğer bir unsur ise kaçak kazı faaliyetleridir.

Yerleşimde ETÇ I, ETÇ II, ETÇ III, OTÇ, GTÇ, DÇ, Hellenistik, Roma, Bizans dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.18. SÜRMELİ HÖYÜK

Baklan'a bağlı Konak Mevkii'nin yaklaşık 1 km kuzeyinde, tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu verimli bir ovada konumlanan yerleşim yerinin boyutu 4.1 ha., deniz seviyesinden yüksekliği 832 m.'dir.

Eskiden 'Meler' olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Aşağı ve Yukarı Seyit yerleşimlerine yaklaşık olarak 25 km. uzaklıktadır. Höyüğün güney yamacında Çal'ı Denizli'ye bağlayan bir ana yol bulunmaktadır. Höyüğün batısında kuzeye doğru uzanan DSİ sulama kanalları bulunmaktadır. Etrafında ve üzerinde aktif tarım yapılan tarlalar vardır. Bu tarlalar höyüğün daha çok güneyinde yoğunlaşmaktadır. Bu da höyüğün tahrip olmasına neden olmaktadır. Höyüğün güneybatısında ve ana yolun kenarında bir kaçak kazı çukuruna rastlanmıştır.

Çift konili bir höyüktür. Bu konilerin boyutlarına bakıldığında güneydekinin kuzeydekine oranla daha küçük ve eğiminin az olduğu gözlenmiştir. Bunun nedeni kuzey konide gerçekleştirilen tesviye çalışmalarıdır.

Yerleşimde GK, ETÇ I, ETÇ II, OTÇ, GTÇ, DÇ, Hellenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.19. KOCA TEPE

Çal İlçesi'nin Belevi Beldesi'nin 2 km. güneybatı kesiminde bulunan yerleşim kuzey-güney doğrultulu bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Yerleşimin boyutu 5 ha., deniz seviyesinden yüksekliği ise 1024 m.'dir.

Yerleşimin kuzey yamacında iki tane tepecik bulunmaktadır. Yerleşimin doğu ve batısında kuzey güney doğrultulu iki dere höyüğün güney kesiminde birleşerek güneye uzanmaktadır. Yerleşimin çevresinde çam ve çalılıklardan oluşan bitki örtüsü bulunmaktadır. Yerleşimin doğu kesiminde yer alan dere yatağında kaynak suyu (çeşme) ve bu kaynak suyunun yanında dere boyunca bir yol bulunmaktadır.

Yerleşimde ETÇ II, OTÇ, GTÇ, DÇ, Hellenistik ve Roma dönemlerine ait keramikler bulunmuştur.

III.20. HÜYÜK YERLEŞİMİ

Çal İlçesine bağlı Aşağı Seyitler Köyü'nün yaklaşık 1 km. güney doğusunda bulunan yerleşim, Menderes Irmağı'nın kıyısında yer almaktadır. Boyutu 6.7 ha. Olan yerleşimin deniz seviyesinden yüksekliği 828 m.'dir.

Menderes Irmağının doğu kesiminde yer alan yerleşim kuzeybatı- güneydoğu uzantılı bir tepe üzerinde yer almaktadır. Çevresinde yapılan tarımsal faaliyetler nedeniyle höyükte tahribat görülmüştür. Höyüğün özellikle doğu kesiminde aktif tarım yapılmaktadır.

Höyüğün doğu ve batı kesiminde farklı dönemlere ait olduğu sanılan ve farklı yapıda inşa teknikleri kullanılan taş duvarlar(sur) görülmüştür. Höyük üzerinde açılan kaçak kazı çukurlarında taş ve keramik parçaları yoğun olarak açığa çıkmıştır.

Yerleşimde GK, ETÇ I, ETÇ II, ETÇ III, OTÇ, GTÇ, DÇ, Hellenistik, Bizans ve Selçuklu dönemine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.21. YASSIGEÇİT YERLEŞİMİ

Çal İlçesine bağlı Aşağı Seyitler Köyü'nün yaklaşık 750 m. güneyinde bulunan höyük, Tepebaşı yerleşiminin yaklaşık 500 m. batısında, Büyük Menderes Nehri'nin kuzey kesiminde yer almaktadır. Yerleşimin boyutu 4 ha.'dır.

Menderes Irmağı'nın kuzey kesiminde yer alan yerleşim doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Höyük, çevresinde haşhaş vb. tarımsal ürünler yetiştirilmesinden dolayı büyük ölçüde zarar görmüş durumdadır.

Yerleşimde ETÇ II, DÇ, Bizans ve Selçuklu dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.22. HACI ALİ BÜKÜ YERLEŞİMİ

Çal İlçesine bağlı Aşağı Seyitler Köyü'nün yaklaşık 2.5 km. kuzeydoğusunda, Kalfabükü olarak adlandırılan höyüğün yaklaşık 750 m. güneybatısında yer almaktadır. Yerleşimin boyutu 1 ha.'dır.

Büyük Menderes Irmağı'nın kuzey kesiminde yer alan yerleşim kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. Yerleşimin çevresinde üzüm bağı, ayçiçeği gibi tarımsal ürünler yetiştirilmektedir. Yoğun bir şekilde yürütülen tarım faaliyetleri, yerleşimin tesviye edilmesine neden olmuştur.

Yerleşimde DÇ, Hellenistik, Roma, Bizans ve Selçuklu dönmelerine ait keramikler tespit edilmiştir.

III.23. KALFA BÜKÜ 1 ve KALFA BÜKÜ 2

Çal İlçesine bağlı Aşağı Seyitler Köyü'nün yaklaşık 3.2 km. kuzeydoğusunda, Kalfabükü 2 olarak adlandırılan höyüğün kuzey kesiminde yer almaktadır.

Höyük, bir tepe üzerinde kuzey-güney yönünde uzanmaktadır. Ortasından geçen şose yol ile ikiye ayrılmıştır. Yolun kuzey kesiminde kalan bölüm Kalfabükü 1, güney kesiminde kalan bölüm ise Kalfabükü 2 adlandırılmıştır. Her iki höyüğün boyutu 1 ha.'dır.

Yerleşimde sadece DÇ'a ait keramikler tespit edilmiştir.

III.24. TAŞLISIFAT YERLEŞİMİ

Yerleşim, Çal İlçesi, Gelinören Köyü'nün kuş uçumu 1.5 km. doğusunda, Büyük Menderes Nehri kenarında, yer almaktadır. Boyutu 3.7 ha.'dır.

Yerleşimin bulunduğu nehir yakasında Kumtepe ve Ekşi Höyük yer almaktadır. Nehrin karşı yakasındaki en yakın yerleşim yeri ise Sarıtaş Mezarlığı ve Kiremit Tepesi Yerleşimidir. Yerleşim büyük oranda, modern tarım faaliyetleri dolayısıyla tesviye edilmiştir. Söz konusu faaliyetler yoğun bir şekilde yürütülmektedir. Yerleşim üzerinde herhangi bir kaçak kazı çukuru tespit edilmemiştir.

Yerleşim Kumtepe, Ekşi Höyük, Konak Mevkii gibi yerleşimler ile benzer şekilde doğal bir tepe üzerine kurulmuştur. Böyle bir seçim yapılmasının sebebi, olasılıkla Büyük Menderes Nehrinin taşkınlarından korunmak olmalıdır. Yerleşimin yalnızca 150 m. batısında Büyük Menderes Nehri yer almaktadır.

Yerleşim tipik ova yerleşimidir. Hali hazırda yerleşimin yamaçları ve konisi üzerinde tarım faaliyetleri yürütülmektedir.

Yerleşimde GTÇ, DÇ ve Bizans dönemlerine ait keramikler tespit edilmiştir.

IV. BÖLÜM

YUKARI MENDERES HAVZASINDA TESPİT EDİLEN DEMİR ÇAĞ DÖNEMİ ÇANAK ÇÖMLEKLERİ

IV.I. Yukarı Menderes Havzası Demir Çağı Çanak Çömleğinin Genel Tanımı

Arkeolojik kazı ve araştırmalarda ele geçen pişmiş toprak kapların, detaylı olarak değerlendirildikten sonra elde edilen sonuçları, bize o kapları kullanan toplumlar hakkında önemli bilgiler sağlar. Çanak çömlekler, hakkında filolojik bilgi bulunmayan ya da yetersiz olan dönemlerde yaşayan toplumlar hakkında bilgi veren çok sayıdaki kültür kalıntıları içerisinde en önemli buluntu grubunu oluşturur. Elde edilen bu çanak çömleklerden bir toplum hakkında, o toplumun teknik düzeyi, beğeni ve sanat anlayışı, kültürel etkileri, sosyoekonomik yapısı ve yaşam tarzları hakkında bilgiler elde edilebilmektedir.[221]

Bu tez çalışmasında Yukarı Menderes Havzası'nda bulunan yerleşmelerden yüzey araştırması yöntemiyle elde edilen Demir Çağ'a ait keramikler değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamına alınan keramiklerin tamamı tüm özellikleri ile incelenmiş ve bunun sonucunda farklı özellikleri olan keramik grupları belirlenmiştir. Tek renkli keramikler, sadece iyi stratigrafi veren kazılardan gelen örneklerle olan form ve hamur/dış yüzey renklerinin benzerliklerine göre sınıflandırılmıştır. Bu keramikler, bölgeye yakın yerlerdeki kazılardan gelen örnekleriyle pişme durumu, hamur özellikleri ve formuna göre karşılaştırılmıştır. Bezemeli olanlar ise bezeme geleneklerine göre sınıflandırılmıştır. Belli özellikte yapılan bezeme türleri sadece belli bir döneme ya da dönemlere özgü olduğundan, bezemede kullanılan renk seçimleri ve bezeme unsurları bu ayrımı yapmamızı çoğu zaman kolaylaştırmıştır.

Çalışma kapsamına alınan tüm keramikler formu, hamur ve pişme özellikleri, bezeme özellikleri, katkı türleri, açkısı ve astar özelliklerine göre incelenmiş ve tanımlamaları yapıldıktan sonra çizimleri yapılmıştır. Sonra bu çizimler tarayıcıda taranarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve bilgisayarda Illustrator programı kullanılarak çizimleri yapılmıştır.

[221] Ökse, 2002, s. 2-4.

Mal gruplarını tek tek açıklamaya başlamadan önce Yukarı Menderes Havzasın'da bulunan Demir Çağ keramiklerinin genel özelliklerini anlatmakta fayda vardır.

Hamur renkleri açık kahveden kırmızımsı kahveye kadar çeşitlilik gösterir. Bunlar nicelik olarak fazladır. Hamur rengi koyu kahverengi olan keramikler ise oldukça azdır. Gri hamur renkli keramikler ise nicelik olarak kahverengi ve tonlarında görülenlere göre daha azdır.

Keramiklerin büyük çoğunluğu çark yapımıdır. El yapımı keramikler olmasına rağmen bunlar oldukça azdır.

Keramiklerin genelinde kum katkı kullanılmıştır. Yaygın olarak kullanılan katkı çeşitleri; kum, taşçık, mika, kireç ve az sayıda örnekte görülen saman katkıdır.

Yüzey özelliklerine baktığımızda keramiklerin genellikle perdahlı olduğunu görüyoruz. Dış yüzeyi astarlı keramikler çoğunluktadır. Astar kullanılmayan keramik sayısı oldukça azdır ve çok azında ise kendinden astar vardır.

Bezemeli olan keramiklerin tamamında boya bezeme kullanılmıştır. Diğer tekniklerle yapılmış bezemelere rastlanmamıştır. Boya bezemeli olan parçaların bir örnek hariç tamamında bezeme unsuru olarak sadece geometrik motifler kullanılmıştır. Geometrik motif olarak çoğunlukla yatay ve dikey bantlar ve az sayıda örnekte ise konsantrik daire motifi, düğüm-örgü motifi, dalgalı çizgi ve nokta kullanılmıştır.

IV.II. Mal Grupları ve Teknik Özellikleri

Çalışma kapsamına aldığımız keramiklerin mal grubu ayrımları yapılırken tek renklilerde dış yüzey rengi, boyalılarda ise boyama geleneklerine göre bir ayrıma gidilmiştir. Bu ayrıma göre çalışmamızda tanımladığımız mal grupları şu şekildedir:

1. Kırmızı Üzeri Siyah (Black on Red (BoR)) Mal Grubu
2. Gri Mal Grubu
3. Kahve Mal Grubu
4. Damarlı-Sırlı (Streaked Ware) Keramik

Bunların dışında bir mal grubu oluşturacak kadar çok olmayan tekli örnekler de vardır. Söz konusu bu keramikler "Tekli Örnekler" alt başlığı altında anlatılmıştır.

IV.II.1. Kırmızı Üzeri Siyah (Black on Red) Mal Grubu

"Black on Red Mal Grubu" değerlendirdiğimiz keramikler arasında en büyük grubu oluşturmaktadır. (Lev. 1-7). Bu mal grubu adından da anlaşılacağı gibi kırmızı astar üzerine siyah boya ile bezeme yapılmasıyla karakterize olur. Kapların rengi koyu kırmızıdan açık kırmızıya, turuncu ve kırmızımsı kahverengiye kadar çeşitlilik gösterir. Bu bezeme tekniğinin ilk olarak M.Ö. 10.-8. yüzyılda Filistin'de ortaya çıktığı kabul edilir.[222] Bunun dışında Suriye ve Kıbrıs'ta, Anadolu'da ise Kilikya'dan Batı Anadolu'ya kadar yayılım gösterir. Şu ana kadar, Anadolu'da üretilen BoR keramiklerin ne tarihi ne de üretim yeri veya yerleri hakkında kesin bir saptama yapılabilmiştir.[223] Anadolu'da Sardis, Ephesos (Efes), Xanthos, Bayraklı, Can Hasan, Konya'nın güneybatısı, Gordion, Boğazköy, Pazarlı ve Midas Şehri'nde görülmektedir.[224] Fakat Anadolu'da görülen BoR keramikler, Levant bölgesindeki örneklerinden farklıdır. Yalnız Kilikya bölgesindeki BoR keramikler Filistin ve Kıbrıs'taki Demir Çağ keramiklerle aynı gruptan gelmektedirler.[225]

Mellaart, BoR keramiklerin MÖ. 800'lerde Güneybatı Anadolu'da ortaya çıktığını söyler ve bunların Kıbrıs'taki örneklerden daha kaliteli olduğunu ileri sürer. BoR keramikleri iki grupta incelemiştir.[226] BoR I: Kaliteli, açık kırmızı açkılı, astarlı ya da astarsızdır. Üzerindeki bezemeler geometrik unsurlardan oluşur ve kullanılan siyah boya koyudur. BoR II: Daha az kaliteli, çoğunlukla astarsızdır. Üzerlerindeki bezemeler genellikle geometriktir ancak bazen naturalistik unsurlar da kullanılmaktadır. Kullanılan renk ise genellikle grimsi siyahtır. Smyrna (Bayraklı), Xanthos, Kaş, Pınara ve Midas Şehri'nden gelen örnekler BoR II mal grubuna daha yakındır. [227]

---

[222] Schreiber, 2002, s. 3; Birmingham, 1964, s.36-37, Fig. 20; Stern, 1978, s. 56; Weipert, 1988, s. 494.
[223] Greenewalt bu keramiklerin bir çoğunun Burdur'un batısındaki bir yerde üretilmiş olabileceğini söylemektedir.Bkz. Greenewalt, 1973, s. 114.
[224] Mellaart, 1955, s. 119; Dupré, 1983, s. 83, dipnot 25-32.
[225] Arslan, 2010, s. 79.
[226] Birmingham Güneybatı Anadolu'da yaptığı yüzey araştırmasında MÖ. 8. ve 6. yy.'a tarihlediği Black on Red keramikleri Mellaart'tan farklı olarak üç grupta incelemiştir. Black on Red I: Parlak kırmızı üzerine siyah renk , devetüyü veya beyaz üzerine siyah ya da bikromdur. Black on Red II: İnce ve iyi pişmiş, genellikle gri cidarlıdır. Black on Red III: Black on Red II'den daha kaba, açık kırmızı üzerine kırmızımsı kahverengi boya ile yapılan dikey bant bezemelidir. Birmingham, Anatolian Studies 14 (1964), s. 30.
[227] Mellaart, 1955, s. 119.

BoR keramikler hem Frigya hem de Lidya'da yaygın olarak kullanılmıştır. Bu keramikler, MÖ. 9. yy. başlarından itibaren Lidya'nın standart boyalı keramiği olmuştur.[228] MÖ. 7 yy.'da ortaya çıkan Ephesian[229] keramikler, farklı renklerde olup BoR mal grubundakilerle aynı bezme unsurlarına sahiptir. Ephesian keramikler ortaya çıktıktan sonra BoR geleneğinde üretilen keramikler kesintiye uğramamış, Ephesian keramiklerle birlikte kullanılmaya devam etmiştir.

Gordion'da ise BoR keramikler Erken Frig ve Orta Frig katlarını birbirinden ayıran kalın tabaka içerisinde bulunmuştur. Buna göre Gordion'da bulunan BoR keramiklerin "post quem" tarihi MÖ. 600'dür.[230] Burada bulunan BoR keramiklerin bazıları yerel üretimdir. Bir diğer grup BoR keramiğin ise, Sardis'teki örnekleriyle benzerlik gösterdikleri için Lidya üretimi olduğu anlaşılmıştır.

BoR keramiklerin en yaygın formları meyve tabakları, halka veya yüksek dipli geniş ağızlı kâseler, testiler, küçük kâseler ve fincanlardır. Şerit kulpların üzerini boya bezeme ile boyamak bu gelenekte çok yaygındır. Çalışmamızda da hem BoR I mal grubunda (Levha 3, c) hem de BoR II mal grubunda (Levha 6, b; Levha 7, h, j) bu türde kulplar bulunmuştur.

Kırmızı Üzeri Siyah I (BoR I)

Yukarı Menderes Havzasın'da bulduğumuz BoR keramikleri, boyama yöntemleri ve hamur/pişme özellikleri bakımından inceledik. Bu çalışmaya göre BoR keramikler kendi içerisinde BoR I ve BoR II olmak üzere iki gruba ayrıldı.

Yukarı Menderes Havzasın'da bulunan BoR I keramiklerin genel özellikleri iyi pişmiş, hamur renkleri açık kahve, kahve, kiremit ve turuncu arasında değişen astarlı ve genellikle perdahlı olmalarıdır. Astar üzerine uygulanan boya mat siyahtır. Katkı olarak genellikle kum, taşçık ve kireç kullanılmıştır. Bazı keramiklerin hem iç hem de dış yüzeyleri perdahlıdır.

Bulduğumuz BoR I keramikler genellikle gövde parçaları olmalarına rağmen basit ağız kenarlı kâse (Levha 2, c) ve dışa çekik ağız kenarlı kâse (Levha, 2, a), basit ağız kenarlı tabak (Levha 1, a-b), içe dönük ağız kenarlı çanak (Levha 2, b), düz ağız

[228] Ramage, 1994, s. 164.
[229] Bu keramiklere Ephesian denmesinin nedeni, ilk kez Ephesos (Efes)'ta bulunmalarından dolayıdır. Greenewalt, 1973, s. 92, no. 2.
[230] Schaus, 1992, s. 151.

kenarlı ve keskin omuzlu çömlek (Levha 2, d) ve halka dip (Levha 2, e) bulunan formlar arasındadır.

Bezemelerin tamamı geometrik olup çoğunlukla yatay ve dikey bantlardan oluşur. Bu bantlar genellikle kapların dış yüzeylerinde görülür. Basit ağız kenarlı bir tabak (Levha 1, b), basit ağız kenarlı bir kâse (Levha 2, c) ve dışa çekik ağız kenarlı bir kâsenin (Levha 2, a) ağız kenarının iç kısmını çevreleyen bant bezeme vardır.

Yatay ve dikey bant bezmelerden başka konsantrik daire motifinin uygulandığı bir örnek vardır (Levha 1, a). Dışta üç daireden sonra, ortada üç küçük çaplı daire daha yer alır. Bu dairelerin ortasında ise bir nokta vardır. Ortak merkezli daireler oldukça dikkatli çizilmiştir. Bunun nedeni, bu dairelerin pergel ucuna takılan çok uçlu bir fırça ile çizilmiş olmasıdır.

Yaptığımız yüzey araştırmasında BoR I keramiklerin bulunduğu yerleşimler: Dedemköyü Höyük (02 no'lu yerleşim), İnceköy Höyük (21 no'lu yerleşim), Pınar Höyük (27 no'lu yerleşim), Özdemirciler Höyük (28 no'lu yerleşim), Toptepe Höyük (64 no'lu yerleşim), Baklan Höyük (78 no'lu yerleşim), Sürmeli Höyük (79 no'lu yerleşim), Koca Tepe Höyük (86 no'lu yerleşim), Yassıgeçit Yerleşimi (95 no'lu yerleşim), Kalfa Bükü 1 (97 no'lu yerleşim), Kalfa Bükü 2 (98 no'lu yerleşim) ve Taşlı Sıfat Yerleşimi (104 no'lu yerleşim).

Kırmızı Üzeri Siyah II (BoR II)

BoR II keramikler nicelik olarak BoR I keramiklerden daha fazladır. BoR II keramiklerin tamamı astarlı olup BoR I'e göre daha kabadır. Hamur renkleri açık kahve, kızıl kahve, kiremit, turuncu ve devetüyüne kadar çeşitlilik gösterir. BoR II keramikler üzerinde uygulanan boya gri ve grimsi siyahtır. Kullanılan katkı türleri kum, taşçık, kireç ve mikadır.

Bulunan formlar arasında basit ağız kenarlı kâseler (Levha 5, c, f; Levha 7, l), içe dönük ağız kenarlı çanaklar (Levha 5, a, d), dışa dönük ağız kenarlı çömlek (Levha 5, b) ve yonca ağızlı testi (Levha 5, e) vardır. Bunlardan başka üç tane şerit kulp (Levha 6, b; Levha 7, h, j) vardır.

Bezemelerin tamamı geometrik olup yatay ve dikey bantlardan oluşur. Dudak kısmına uygulanan bant bezemeli örnekler de mevcuttur. Bunlardan bir tanesinde bant bezeme sadece dudak üzerine uygulanırken (Levha 5, a), diğerinde iç yüzeyine de

taşmıştır (Levha 5, b). Bezemenin hem iç hem dış yüzeye uygulandığı keramikler de vardır (Levha 5, b; Levha 6 g; Levha 7 d). Bir gövde parçası üzerinde ise düğüm-örgü motifi vardır (Levha 7, f). Motif, yatay ve dikey bant bezeme ile sınırlandırılmış bir alan içerisine uygulanmıştır.

BoR II keramiklerin bulunduğu yerleşimler: Kesilmiş Höyük (19 no'lu yerleşim), İnceköy Höyük (21 no'lu yerleşim), Işıklı Höyük (26 no'lu yerleşim), Özdemirciler Höyük (28 no'lu yerleşim), Domuz Höyük (43 no'lu yerleşim), Toptepe Höyük (64 no'lu yerleşim), Kepir Höyük (70 no'lu yerleşim), Baklan Höyük (78 no'lu yerleşim), Koca Tepe Höyük (86 no'lu yerleşim) ve Kalfa Bükü 1 (97 no'lu yerleşim).

IV.II.2. Gri Mal Grubu

Gri kaplar Demir Çağlar'dan önceki ve sonraki dönemlerde de yaygın olarak kullanıldığı için, Demir Çağ'a ait gri kapları ayırt etmek oldukça güçtür.[231] Formlara ve hamur özelliklerine özellikle dikkat etmek gerekir, ancak söz konusu yüzey araştırmasından gelen malzemeler ise tanımlama biraz daha güçleşebilmektedir.

Gri keramiğin varlığı Yukarı Menderes Havzası'ndan itibaren, Niğde, Eskişehir-Afyon Ovası, Sultandağları, Konya bölgesinde Çumra, Göller Bölgesi, Kırşehir ve Nevşehir'e kadar uzanan coğrafyada daha önceki çalışmalarda tespit edilmiştir.[232]

Yukarı Menderes Havzası'nda bulunan Demir Çağ "Gri Mallar"ın (Levha 10-12) genel özelliklerine bakıldığında hamur renklerinin açık griden koyu griye çeşitlilik gösteren, pişmelerinin genellikle iyi olduğu görülmektedir. Bunların bazılarının iç yüzeyleri açkılı olup çoğunun dış yüzeyleri de açkılıdır. Katkı olarak kum, taşçık, mika, kireç ve saman kullanılmıştır. Bulunan keramikler arasında Erken Frig el yapımı gri keramik yoktur. Buluntular genellikle Orta ve Geç Demir Çağ'a tarihlenen formlardan oluşmaktadır. Bulunan formlar arasında basit ağız kenarlı çanak (Levha 10, a), içe ve dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanak (Levha 10, b), dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanak (Levha 11, a), dışa çekik ağız kenarlı çömlek (Levha 10, e), dışa dönük ağız kenarlı çömlek (Levha 11, c), içe ve dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı çömlek (Levha 11, b), dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı çömlek (Levha 11, d), basit

[231] Bayne, 2000, s. 138.
[232] Mellaart, 1955, s.115-136; Summers, 1994, s. 241-252.

ağız kenarlı kâse (Levha 10, c) ve içe dönük ağız kenarlı kâseler (Levha 10, d; Levha 11, e, f) yer almaktadır.

Bulunan gri keramikler arasında oldukça iyi pişmiş, koyu gri olanlar vardır. Bu keramiklerin genel özelliği çok perdahlanmış olmalarıdır. Bu nedenle keramikler üzerinde gözenekler yok denecek kadar azdır. Bu, geç demir çağ gri keramiklerin tipik özelliklerinden biridir.[233] Araştırmamızda bulunan bir içe dönük ağız kenarlı kâse (Levha 10, d), bir dışa çekik ağız kenarlı çömlek (Levha 10, d), bir halka dip (Levha 12, b) ve bir gövde parçası (Levha 12, d), özellikleri bakımından Geç Demir Çağ'a tarihlenebilmektedir.

Beycesultan'da 2007 yılı kazı çalışmalarında yerleşimin batısında ova içinde yer alan mezarlık alanında Bizans, Demir Çağ ve Orta Tunç Çağlara tarihlenen toplam 9 mezar araştırılmıştır. Bunlardan sadece bir tanesi, içinde bulunan ölü hediyesi çömlek nedeniyle Demir Çağ'a tarihlenmiştir (Lev 16, a).[234] Bu formda üretilen kaplar Lidya'da bazen pişirme kabı[235], bazen saklama kabı ve bazen de ritüel yemeği çömleği[236] olarak kullanılan ve yaygın olarak üretilen formlardandır. Pişirme amaçlı yapılanları genellikle çatlamadan ısıya dayanabilmesi amacıyla kaba, taşçık katkılı hamurdan yapılmaktaydı. Ritüel amacıyla üretilenler ise günlük kaplarla aynı hamurdan fakat pişirme kapları gibi taşçıklı değildir. Beycesultan yakınındaki mezarlıktan çıkan söz konusu çömlek ise iyi pişmiştir. Hem iyi pişmesi hem de ölü hediyesi olarak bulunması dolayısıyla bu parça muhtemelen ritüel yemeği çömleği olarak üretilmiştir.

Yaptığımız çalışmada gri keramiklerin tespit edildiği yerleşimler: Deniz Höyük (16 no'lu yerleşim), İnceköy Höyük (21 no'lu yerleşim), Çingenören Höyük (50 no'lu yerleşim), Kocainüstü Tepe Yerleşimi (60 no'lu yerleşim), Gürpınar Höyük (61 no'lu yerleşim), Toptepe Höyük (64 no'lu yerleşim), Baklan Höyük (78 no'lu yerleşim) ve Kocatepe Höyük (86 no'lu yerleşim).

[233] Kimiyoshi Matsumura ile kişisel görüşme.
[234] Abay ve Dedeoğlu, 2010, s. 8.
[235] Greenewalt, 2010, s. 137, Res. 2.
[236] Cahill, 2010, s. 441, No. 38.

IV.II.3. Kahve Mal Grubu

Bu mal grubundaki keramikler genelde günlük işlerde kullanılan çanak ve çömleklerdir (Levha 13-15). Hamurlarında katkı olarak genellikle kum, mika, taşçık ve kireç vardır. Perdahlama azdır ve kaba bir işçilik görülmektedir. Dış yüzey renkleri açık kahveden koyu kahveye kadar çeşitlilik gösterir ve bazen de kırmızımsı kahverengidir. Bunlar hem Lidya'da hem Frigya'da yaygın olarak bulunan günlük kaplar arasındaki formlarla benzerlik göstermektedir.

Kahve mal grubuna ait keramikler: Deniz Höyük (16 no'lu yerleşim), Tuğlu Höyük (56 no'lu yerleşim), Sürmeli Höyük (79 no'lu yerleşim), Koca Tepe Höyük (86 no'lu yerleşim), Hüyük Yerleşimi (89 no'lu yerleşimi) ve Kalfa Bükü 1 (97 no'lu yerleşimi) yerleşimlerinde bulunmuştur.

IV.II.5. Damarlı-Sırlı (Streaked Ware) Keramik

Bu türde üretilmiş keramikler, değişken yoğunlukta fırça darbeleriyle yaratılmış kırmızı-kahverengi astarlı geniş alanlarda, farklı tonlarda gölgelenmeler oluşturur. Oldukça farklı bir uygulamayla yapılan bu Lidya türü bezeme, ani fırça darbeleriyle dengesiz bir şekilde yapılan kırmızı-kahve sırdan meydana gelir.[237] Bu sayede keramik metalik bir görünüm kazanır. Mermer taklidi (Marble Ware) keramik ile Damarlı-Sırlı (Streaked Ware) keramik arasındaki fark, ilkinde bezemenin çok uçlu fırça ile yan yana dalgalı çizgiler veya buklelerin özellikle yapılmaya çalışılmasıyla, ikincisinde ise geniş alanda dalgalı çizgi gibi özellikle bir bezeme unsurunun yapılmaya çalışılmamasındadır.

Bu türde yapılan keramiklerde görülen en yaygın formlar, skyphoi, krater, testi (oinochoi) ve amforalardır.[238] Bu kapların ortaya çıkışları 7. ve 6. yüzyıllardır ancak 5. ve 4. yüzyıllarda da devam etmektedir. Bazı örneklerin geç 8. yüzyıla tarihlenebileceği de önerilmektedir.[239]

Yüzey araştırmasında bu türde yapılmış sadece beş örnek bulunmuştur. Bunlardan bir tanesi skyphos (Levha 8, a), bir tanesi krater formunda (Levha 8, b), diğeri üçü ise gövde parçasıdır (Levha 8, c, d, e). Beşi de oldukça iyi pişmiş damarlı-

[237] Greenewalt, 2010, s. 110.
[238] Gürtekin, 2002, s. 123.
[239] Gürtekin, 1998, s. 244-245.

sırlı keramik örnekleridir. Bunlardan skyphos üzerinde uygulanan beyaz boya bant bezemeler, Lidya'da bu formda yapılan keramiklerde oldukça yaygındır.[240]

Bü tür keramikler: Emirhisar-Yassı Höyük (18 no'lu yerleşim), İnceköy Höyük (21 no'lu yerleşim) ve Ömer Höyük (30 no'lu yerleşim)'te bulunmuştur.

IV.II.6. Tekli Örnekler

Bulduğumuz Demir Çağ keramikleri arasında mal grubu oluşturacak kadar çok olmayan demir çağ keramiklerini bu alt bölümde anlatacağız.

Mermer taklidi (Marble Ware) keramikler Lidya'da oldukça yaygındır. Bunlar Sardis ve başka yerlerde yerel üretimler olarak karşımıza çıkar.[241] Mermer taklidi keramikler, diğer Lidya keramiklerine göre Anadolu'da oldukça geniş bir alanda dağılım gösterirler.[242] Bu tür keramikler Pitane[243], Larisa[244], Smyrna (Bayraklı)[245], Colophon[246], Daskyleion[247], Aphrodisias[248], Gordion[249], Midas Şehri[250], Alibey Hüyük[251], Emircik Hüyük[252], Mancarlı Hüyük[253], Alişar[254], Kültepe[255], Burdur[256] ve Uylupınar'da[257] bulunmuşlardır. Sardis'te veya başka yerlerde üretilen mermer taklidi keramikler geç 6. ve geç 5. yüzyıllar arasında üretilmişlerdir.[258]

Mermer taklidi keramiklerde bezeme çok uçlu bir fırçayla yatay, dikey, balıksırtı dalgalı çizgiler şeklinde yapılmaktadır. Bezeme genelde devetüyü veya krem astar üzerine yapılmaktadır.[259]

---

[240] Greenewalt, 2010, s. 113, Res. 6.
[241] Greenewalt, 1966, s. 120; Greenewalt 1978, s. 39; Gürtekin, 1998, s. 199; Gürtekin, 2002, s. 128.
[242] Gürtekin, 2002, s. 129.
[243] Greenewalt, 1966, s. 150-152-159-208.
[244] Greenewalt, 1966, s. 91, no. 47-152-154.
[245] Akurgal, 1950, s. 38-39; Cook 1958-1959, s. 31, no. 82.
[246] Holland, 1944, s. 140.
[247] Gürtekin, 2002, s. 129-130, fig. 15,-16.
[248] Mierse, 1986, s. 418-429, fig. 357.1-2.
[249] Körte-Körte 1904, s. 189, fig. 181, no. 61-4; Greenewalt, 1966, s. 152.
[250] Haspels, 1951, s. 29-30, Lev. 8b, no. 4-5.
[251] Mellaart, 1955, s. 121, fig. 121.
[252] Mellaart, 1955, s. 121.
[253] Mellaart, 1955, s. 121.
[254] Osten, 1937, s. 32, fig. 53, 44, Lev. 11.
[255] Özgüç, 1949, s. 59, Lev. XXXI, no. 211.
[256] Greenewalt, 1968, Lev. 1.
[257] Dörtlük, 1977, Lev. 24, Res. 34.
[258] Greenewalt, 1966, s. 144-151.
[259] Gürtekin, 2002, s. 128.

Yukarı Menderes Havzası'nda yaptığımız yüzey araştırmasında Çingenören Höyük (50 no'lu yerleşim)'te tespit edilen sadece bir tane mermer taklidi keramik vardır (Resim 9, a; Levha 8, a).[260] Kâse formunda olan keramik parçasının dış yüzeyinde kalın bir yatay bant uygulanmış ve bu bant iç yüzeyde de yine kalın bir bant halinde devam etmiştir. Mermer taklidi olarak adlandırdığımız bezeme keramiğin iç yüzeyine, bu kalın bantın hemen altına uygulanmıştır.

Yüzey araştırmasında bulduğumuz gövde parçalarından bir tanesi (Levha 9, c), bezeme yönünden Smyrna (Bayraklı)'da bulunmuş bir lydion[261] ile benzerlik göstermektedir. İçindeki gümüş sikke definesiyle birlikte bulunan ve MÖ. 540-520 yıllarına tarihlenen bu lydion, oldukça sert hamurlu, beyaz ve koyu renk astarlı, metalik görünümlüdür. Ancak bizim bulduğumuz keramik, daha kaba yapılmış olup, metalik görünümlü değildir. Astar renkleri bakımından Smyrna (Bayraklı)'daki örnekle aynıdır. Bu keramik Baklan Höyük (78 no'lu yerleşim)'te bulunmuştur.

Bir başka gövde parçası ise devetüyü üzerine siyah boya bezemelidir (Levha 9, d). İç içe iki dairenin küçük çapta olanının içi taralıdır. Bu bakımdan oldukça ilginçtir. Konsantrik daire motifinin kullanımı Demir Çağ'da oldukça yaygındır. Anadolu'da Ege kıyılarından Orta Anadolu ve Kilikya Bölgesi'ne kadar görülen motif hem Lidya'da hem de Alişar IV mal grubu içerisinde sıklıkla karşımıza çıkar. Konsantrik daire motifi bu bölgede bulunan BoR keramiklerde görülmemiştir.[262] Bu keramik Baklan Höyük (78 no'lu yerleşim)'te bulunmuştur.

Beyaz veya devetüyü üzerine, mat siyah ve kırmızı ile yapılan bezemeler, Denizli-Burdur bölgesinde bikrom keramikler için en yaygın kullanılan renklerdir.[263] Yaptığımız çalışmada, bu özelliklerde olan iki tane gövde parçası bulunmuştur (Levha 9, e, f). Bunlardan birisi geometrik desenlerden oluşur (Levha 9, e). Üzerinde kullanılan renk turuncuya yakın bir kırmızıdır. Diğerinde ise geometrik desen ile

[260] Mellaart yaptığı yüzey araştırmasında bizim bugün Emirhisar (Mellaart'ın yayınında Emircik) dediğimiz yerleşim yerinde çok sayıda mermer taklidi keramik olduğunu ve bunların muhtemelen ithal olduğunu söyler. Bkz. Mellaart, 1955, s. 121.
[261] Cook, 1958-1959, s. 30; Akurgal, 1961, s. 151, 155, Res. 106.
[262] Mellaart yaptığı yüzey araştırmasında, Denizli-Burdur bölgesinde BoR keramikler içerisinde hiçbir zaman konsantrik daire motifinin kullanılmadığını, fakat bu motifin devetüyü üzerine siyah (Black on Buff) keramiklerde oldukça yaygın olduğundan bahseder. Bkz. Mellaart, 1955, s. 120.
[263] Mellaart, 1955, s. 121.

birlikte bir bitki de görülmektedir (Levha 9, f). Bu keramiklerin ikisi de Baklan Höyük (78 no'lu yerleşim)'te bulunmuştur.

Yüzey araştırmasından başka, Beycesultan ilk dönem kazılarından elde edilen az sayıdaki Demir Çağ keramiklerini de tez kapsamında değerlendirmek, bu çalışmada bulunan keramiklerle karşılaştırma yapmak için yeterli kaynak olmasa da, bölgedeki Frig keramiklerinin varlığına dair kanıt sağlaması açısından oldukça önemlidir.

Beycesultan'da Z açmasındaki bir evin tabanında 16 tane Frig keramiği bulunmuştur.[264] Bu keramikler hakkında çok detaylı bilgiler verilmemesine rağmen, bunların Gordion tahrip tabakasından gelen örneklerle birebir benzediğinden bahsedilmektedir. Bulunan formlar arasında çift kulplu derin çömlekler, tek kulplu yuvarlak gövdeli çömlekler, kulpsuz şişkin gövdeli çömlekler ve tabaklar vardır. Tek kulplu yuvarlak gövdeli çömleklerden bir tanesi üzerinde geometrik motiflerden oluşmuş boya bezeme vardır. Çift kulplu derin çömleklerden birisinde ise insize ve yiv bezeme vardır.

[264] Mellaart ve Murray, 1995, s. 89-91.

BoR I	BoR II	Gri	Kahve	Damarlı-Sırlı	Mermer Taklidi	Bikrom
Dedemköyü Höyük	Kesilmiş Höyük	Deniz Höyük	Deniz Höyük	Emirhisar-Yassı Höyük	Çingenören Höyük	Baklan Höyük
İnceköy Höyük	İnceköy Höyük	İnceköy Höyük	Tuğlu Höyük	İnceköy Höyük		
Pınar Höyük	Işıklı Höyük	Çingenören Höyük	Sürmeli Höyük	Ömer Höyük		
Özdemirciler Höyük	Özdemirciler Höyük	Kocainüstü Tepe Yerleşimi	Koca Tepe Höyük			
Toptepe Höyük	Domuz Höyük	Gürpınar Höyük	Hüyük Yerleşimi			
Baklan Höyük	Toptepe Höyük	Toptepe Höyük	Kalfa Bükü 1			
Sürmeli Höyük	Kepir Höyük	Baklan Höyük				
Koca Tepe Höyük	Baklan Höyük	Koca Tepe Höyük				
Yassıgeçit Yerleşimi	Koca Tepe Höyük	Beycesultan Mezarlık Alanı				
Kalfa Bükü 1	Kalfa Bükü 1					
Kalfa Bükü 2						
Taşlı Sıfat Yerleşimi						

Tablo 2: Tespit Edilen Yerleşimlerde Bulunan Mal Grupları

SONUÇ

Yüzey araştırmasından elde ettiğimiz veriler sayesinde bölgenin MÖ. 1. binyıldaki durumunu maddi kültür kalıntılara göre değerlendirmeye çalıştığımız bu çalışmanın dikkat çeken en önemli sonucu, şüphesiz bölgenin Demir Çağlar'da da iskân edildiğidir. Her ne kadar çalışmamızda Erken Demir Çağ'a tarihlenebilen keramikler tespit edemesek de bu, bölgenin Erken Demir Çağ'da yerleşim görmediği anlamına gelmeyebilir. Öyle ki Anadolu'da kazısı yapılan birçok yerleşim yerinde Demir Çağlar problemi hâlâ tam anlamıyla çözülememiştir. Özellikle Erken Demir Çağ tabakalarına ait mimari yapıların, birbirinin üzerlerine yapılmış zayıf taş temelleri, öncelikle mekân-maddi kültür ilişkisini anlamayı güçleştirmektedir. Bu da, stratigrafinin dikkatli bir biçimde değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Orta Anadolu'da Boğazköy, Kaman-Kalehöyük gibi yoğun 2. binyıl tabakaları olan kazılarda yapılan son çalışmalar, Hitit İmparatorluğu'nun yıkılışından sonraki dönemde de yerleşimlerin kullanımının devam ettiğini göstermesine rağmen, bu yerleşimlerde bulunan Demir Çağ kültürlerinin birbirleriyle olan ilişkileri hakkındaki soruları anlamaya dair henüz yeterli kanıtlar sunmamışlardır. Bu bağlamda Geç Tunç Çağ'dan Erken Demir Çağ'a geçiş süreci hakkında yapılan son tartışmalarda, bu dönemi anlamak için bölgesel çalışmaların yapılması gerektiğine olan inanç daha çok artmaktadır. Çünkü her bölge, kendi içerisinde farklı geçiş süreçleri yaşamış olmalıdır. Örneğin kıyı yerlerdeki kültürler, iç bölgelerdeki yerlere göre farklı tepkiler gösterebilmektedirler. Levant bölgesinde yapılan çalışmalarda, bu bölge için kullanılan "terminal Geç Tunç Çağ" dönemi, bölgesel farklılıkların olduğunu ve geçişin farklı tarihlerde olabileceğini açıkça göstermektedir. Bu da bize, yaptığımız yüzey araştırmasında Erken Demir Çağ'a tarihlenen maddi kültür eserlerin bulunmayışının nedeni olarak, burada geçişin daha uzun sürdüğünü ya da bir başka deyişle Geç Tunç Çağ'dan gelen kültürel geleneğin Erken Demir Çağ içerisinde de bir süre devam ettiğini ve bu nedenle geçiş sürecini anlamamızı zorlaştırdığını düşünmemize neden olmaktadır. Öyle ki ilk kazıcıları Beycesultan I tabakasını Geç Tunç Çağ'a tarihlendirilmişti.[265] Ancak çok yakın bir zaman önce yapılan bir çalışma, Beycesultan'daki Geç Tunç-Erken Demir Çağ geçiş süreciyle ilgili bize ilginç ve bir o

[265] Lloyd, 1972, s. 5.

kadar da önemli sonuçlar sunmaktadır.[266] Beycesultan'daki küçük buluntu, keramik analizleri ve mimari yapıların sosyal yaşantıdaki grup kimlikleri ile olan ilşkilerini temel alan bu çalışmaya göre Geç Tunç Çağ Beycesultanı (Beycesultan III)[267] merkezi bir otorite altında istikrar ve refahın hüküm sürdüğü bir yerleşimdi. Böyle bir sonuca varılmasının nedenlerinden birisi bu dönemde Beycesultan'da grup halinde yemek yeme aktivitelerinin yapıldığına dair kanıtların olmasıdır. Bu kanıtlardan ilki kaliteli yemek kapların sayısının tüm keramik kontekstindeki çoğunluğu diğeri ise bu yemek kaplarının yerleşim yerindeki belli alanlardan gelmesi. Öyle ki bu kapların hemen hemen yarısı, kazısı yapılan altı yapıda bulunmuştur.[268] Bu tarz festival ya da grup halinde yemek yeme organizasyonlarının yapılması için şüphesiz bir otoritenin olması gerekmektedir.

Geç Tunç Çağ-Erken Demir Çağ geçiş tabakasında (Beycesultan II) yerleşim alanları ve tapınakların kullanımı açısından bir zenginlik görülmektedir. Özellikle domestik mekânların bir önceki döneme göre çeşitliliğinin fazla olması, bu mekânların daha özenli yapılması ve ebatlarının daha büyük olması bu duruma dair kanıtlar sunmaktadır.[269] Bu döneme ait olan keramiklerin analizleri yine kapların çoğunluğunun yemek yemek için kullanılanlar olduğunu göstermektedir. Tüm bu kanıtlar, merkezi otoritenin bu dönemde de devam ettiğini göstermektedir.

Beycesultan Ib tabakası MÖ 12. yüzyıla tarihlenmektedir ve bu dönemde yerleşimde ekonomik zenginliğin ve sosyal yaşantının devam ettiğine dair kanıtlar vardır. Bu dönemdeki domestik mekânlar büyüklük yönünden hemen hemen birbirine eşittir. Bu da, bir önceki dönemdeki sosyal statü farklılıklarının artık olmadığını göstermesi açısından önemlidir.[270] Ayrıca tapınak ya da ahır gibi ortak kullanılan alanların yokluğu da, bu dönemde hiyerarşinin olmadığını göstermektedir. Bu döneme dair dikkat çeken diğer bir sonuç ise kişisel mücevherlerin ve süs eşyalarının önceki

[266] Sweeney, 2009, s. 101-126.
[267] Mellaart, 1970, s. 57. Sweeney'in çalışmasından elde ettiği sonuçlara göre, Beycesultan tabakalarında değişklik yapmıştır. Buna göre kazıcıları tarafından Beycesultan III, II, Ib ve Ia Geç Tunç Çağ'a tarihlenmektedir. Ancak Sweeney çalışmasında Beycesultan II'yi Geç Tunç-Erken Demir Çağ Geçiş tabakası, Beycesultan Ib'yi Erken Demir Çağ ve Ia'yı ise Geç Demir Çağ olarak isimlendirmiştir.
[268] Sweeney, 2009, s. 109.
[269] Sweeney, 2009, s. 113.
[270] Sweeney, 2009, s. 116.

döneme göre artmasıdır. Bu artış daha esnek ve değişken olan bir sosyal yapıda, yaratıcılığın ve kişisel statü çekişmelerinin arttığının göstergesi olmalıdır.[271]

Beycesultan I'de görülen keramik repertuarındaki çeşitlilik ise yerleşimin sosyal yapısındaki değişikliklerle ilişkili olmalıdır. Bu dönemde bezemeli keramiklerde birdenbire bir artış görülmektedir. Önceki tabakalarda bezemelerde kullanılan parlak ve sıcak renklerden oluşan boyalılara, bu tabakada çizgisel motifli boyalı kaplar da katılmıştır.[272]

Tüm bu kanıtlar Beycesultan'da Geç Tunç-Erken Demir Çağ geçişinin gecikmeli veya uzun vadeli bir geçiş olduğunu ve sosyal yapının temelden değiştiğini göstermektedir.

Bölgede yaptığımız yüzey araştırmasında Geç Tunç Çağ'a tarihlenen maddi kültür eserlerin bulunduğu çok sayıda yerleşimin olması ve Sweeney'in bu çalışmasında ortaya koyduğu kanıtlar, Orta Anadolu'daki örnekleri gibi Yukarı Menderes Havzasın'da da Erken Demir Çağ'da kesintisiz bir iskânın varlığına olan inancımızı artırmaktadır.

Geç Tunç Çağ'dan Erken Demir Çağ'a geçiş sürecinde Batı Anadolu kıyılarındaki yerleşmelere bakacak olursak, buraların bu geçiş sürecinde farklı bir yol izlediğini görmek, daha önce söylediğimiz "bölgeler arası farklılık" tezini desteklemektedir. II. Bölüm'de de anlattığımız gibi Batı Anadolu, çok erken dönemlerden beri Yunan Anakarası ve özellikle Ege Adaları ile ilişki içindedir. MÖ. 2 binyılın ikinci yarısından itibaren bölgeye yapılan göçler, Batı Anadolu'da siyasi açıdan kozmopolit ama şüphesiz Yunan etkili bir kültürün doğmasına sebep olmuştur. Öyle ki Batı Anadolu'da özellikle kıyı kesimlerde yapılan kazıların kronolojisi, Yunan Anakarası'nda ve Ege Adaları'ndakilere göre yapılmıştır. Smyrna ve Troia gibi önemli yerleşimlerde yapılan kazılardan Demir Çağlar kronolojisine denk gelecek maddi kültür buluntularının Protogeometrik, Geometrik gibi isimler alması da bunu göstermektedir.

Ancak Batı Anadolu'nun biraz daha iç bölgelerindeki kazı çalışmalarının yetersiz oluşu, yüzey araştırmalarında bulunan maddi kültür eserlerin

[271] Sweeney, 2009, s. 117.
[272] Sweeney, 2009, s. 117.

karşılaştırılmasına yarayacak stratigrafik bilgiden mahrum kalınmasına, dolayısıyla çalışılan konuda doyurucu bilgiler elde edilememesine neden olmaktadır. Örneğin ilk çalışmalarından 48 yıl sonra kazısına tekrar başlanılan Beycesultan, çekirdek bölgedeki tek önemli kazı yeri olma durumunu korumaktadır. Bu da, bu bölgede yüzey araştırması ile elde edilen verilerin daha uzak bölgelerdeki eşzamanlı örnekleriyle karşılaştırılmasına neden olmuştur.

Fakat karşılaştırmalı kronoloji de kendi içinde bazı sorunlar taşımaktadır. Örneğin bir döneme ait bezemeli keramikleri temel alarak yapılan kronoloji çalışmalarının zorluğu, bu keramiklerin dönem içinde görülen formlarında, motiflerinde ve bezeme tekniklerinde çok az farklılıklarla ortaya çıkmış olmalarıdır. Bu ilk bakışta işi kolaylaştıran bir örnek olarak görünmesine rağmen aslında işi oldukça zorlaştırmaktadır. Şöyle ki, bir bölgede bir topluluk dominant kültür olduğunda, onun ürettiği maddi eserler çok geniş bir alanda yerel üretim örneklerine çok sadık olunmadan yapılabilmektedir. Bu durum dominant kültüre daha yakın bölgelerde dahi böyle olabilmektedir. Bu da, eseri ilk üreten kültürle etkisi altında kalan kültür arasında bağlantı kurmayı zorlaştırmaktadır. Örneğin Orta Demir Çağ'da üretilmeye başlanan Alişar IV tekniğindeki keramikler, yalnızca Kızılırmak kavsi içerisinde izole kalmıştır. Bu kaplar üzerinde görülen motifler naturalistik unsurları da içermektedir. Ancak aynı dönemde Kızılırmak'ın batısında kalan ve Frig yayılımı görülen bölgede, aynı formlarda üretilen kaplar üzerindeki motifler -her ne kadar kontekst içinde Alişar IV örneklerinin birebir benzerleri olsa da- genellikle geometrik unsurlar içermektedir. Bu da uzun zamandan beri Orta Anadolu'nun Kızılırmak kavsi içinde kalan kesiminin Friglerle mi yoksa başka bir kültürle mi ilişkilendirilmesi gerektiği hakkındaki tartışmaları günümüze kadar sürdürmüştür.

İyi stratigrafi veren kazılarda yapılan çalışmalarda ise Demir Çağları anlamaya yönelik araştırmaların yetersiz oluşu, bu dönem hakkında yapılan çalışmaların yorumunu yapmayı güçleştiren diğer önemli nedendir. Örneğin bizim yaptığımız yüzey araştırmasında da çok sayıda bulunan Black on Red tekniğinde yapılmış keramikler hakkında -bu keramiklerin çok geniş bir coğrafi alana yayılması ve birçok kazı yerinde tespit edilmesine rağmen- şimdiye kadar doyurucu bir çalışma yapılmamıştır. Durum böyle olunca, yüzey araştırması yöntemiyle bulunan maddi

kültür eserleri tarihlemek oldukça güçleşmektedir. Hem başta Gordion olmak üzere Frig yayılımının görüldüğü yerlerde, hem de Sardis ve başka Lidya kentlerinde, Batı Anadolu kıyılarında Aiol ve İon yerleşmelerinde ve daha doğuda Kilikya'da görülen Kırmızı Üzeri Siyah (Black on Red) boya bezemeli keramikler hakkında, daha önce de belirttiğimiz gibi detaylı bir şey söylemek şimdilik mümkün değildir. Bunun için hem bölgede yeni kazı çalışmalarının yapılmasına ihtiyaç vardır, hem de geniş bir coğrafyada görülen bu keramiklerin bulunduğu kazılarda, keramiklerin çıktığı tabakalardaki mekân-maddi kültür ilişkisi daha detaylı incelenmelidir. Tüm bu sorunlara rağmen Anadolu'da Orta Demir Çağ'da görülmeye başlanan "Black on Red" türü keramiklerin, yaptığımız yüzey araştırmasında çok sayıda ele geçmesi bize, bu bölgenin Orta Demir Çağ'da yoğun olarak yerleşim gördüğünü göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Geç Demir Çağ'da ise Yukarı Menderes Havzasın'da görülen kültür şüphesiz ağırlıklı olarak Lidya etkisi altındadır. Bulduğumuz Geç Demir Çağ kaplarının çoğunun ithal olma ihtimalinin yüksek olması, bölgenin Geç Demir Çağ'da kendine has bir kimliğinin olabileceğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Son olarak söyleyebiliriz ki gerek boya bezemelerde kullanılan motifler gerekse bazı formlar olsun, bu bölgede bulunan Demir Çağ keramikleri genellikle Batı Anadolu etkilidir. Özellikle Geç Demir Çağ'da Lidya'da yaygın olarak kullanılan bazı formlar ve Lidya'ya özgü tipik boyama tekniklerinden oluşan keramikler yaptığımız çalışmada bulunmuştur. Bu da, Yukarı Menderes Havzası'nın Lidya'nın doğu sınırına oldukça yakın olmasından dolayı olmalıdır. Orta Demir Çağ'a tarhilenen Black on Red keramiklerin üzerindeki motiflerin tamamen geometrik olması ve bölgede çok sayıda bulunması, bölgenin Demir Çağ'da Batı Anadolu etkili olduğunu gösteren bir başka kanıttır. Öyle ki daha önce bahsettiğimiz gibi Orta Demir Çağ'da Kızılırmak kavsi içerisinde izole kalmış bir Orta Demir Çağ kültürü vardı. Bu döneme tarihlenen ve Alişar IV olarak adlandırılan kaplar üzerinde geometrik motiflerin yanında ağırlıklı olarak geyik, yaban keçisi veya ağaç gibi naturalistik unsurlar da kullanılmıştır. Fakat Yukarı Menderes Havzasın'da daha önce yapılan çalışmalarda ve bizim yaptığımız çalışmada Alişar IV tekniğinde yapılmış keramiklere rastlanmamıştır.

KAYNAKÇA

ABAY, E. ve DEDEOĞLU F. (2005), "2003 Yılı Denizli/Çivril Ovası Yüzey Araştırması-2003", *22. Araştırma Sonuçları Toplantısı,* c. 2, s. 41-50.

(2009), "Beycesultan 2007-2008 Yılları Kazı Çalışmaları Ön Raporu", *Arkeoloji Dergisi XIII (2009-1).*

AKURGAL, E. (1950), "Bayraklı Kazısı Ön Rapor", *Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi 8.1*, s. 1-51.

(1955), *Phrygische Kunst*, Ankara.

(1961), *Die Kunst Anatoliens von Homer bis Alexander*. Berlin: Walter de Gruyter.

(1983), *Eski İzmir I, Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

(1993), *Eski Çağda Ege ve İzmir*, İzmir: Yaşar Holding Yayınları.

(2007), *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul: Net Yayınları.

AKŞİT, O. (1967), *Likya Tarihi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, no. 1218.

AKTÜRE, S. (2003), *Anadolu'da Demir Çağı Kentleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

AMMERMAN, A. J. (1981), "Surveys and Archaeological Research", *Annual Review of Anthropology*, sayı 10, s. 63-88.

ANDERSON, J. K. (1958/1959), "Old Smyrna: The Corinthian Pottery", *The Annual of the British School At Athens,* c. 53-54, s. 138-151.

ASLAN, C. C. (2002), "Ilion Before Alexander: Protogeometric, Geometric, And Archaic Pottery From D9", *Studia Troica,* Band 12, s. 81-128.

BALCER, J. M. (1984), *Sparda by the Bitter Sea, Imperial Interaction in Western Anatolia,* Chico: Scholar Press.

BAYNE, N. (2000), *The Grey Wares of North-West Anatolia: In the Middle and Late Bronze Age and the Early Iron Age and their Relation to the Early Greek Settlements*, Bonn: Habelt.

BEAN, G. E. (1997), *Eskiçağ'da Lykia Bölgesi,* çev. H. Kökten, İstanbul: Arion Yayınevi.

(2000), *Eskiçağ'da Menderes'in Ötesi,* İstanbul: Arion Yayınevi.

BECKS, R. ve THUMM, D. (2001), "Untergang der Stadt in der frühen Eisenzeit. Das Ende aus der archäologischen Sicht", *Begleitband zur Austellung Troia: Traum und Wirklichkeit,* s. 419-424, Stutgart.

BERNAL, J. D. (1976), *Bilimler Tarihi*, çev. E. Marlalı, İstanbul: Sosyal Yayınları, cilt 1.

BIRMINGHAM, J. (1964), "Recent Archaeological Research in Turkey", *Anatolian Studies*, c. 14, s. 29-33.

BITTEL, K. (1963), "Phrygisches Kultbild aus Boğazköy", *Antike Plastik, Band 2, s. 7-21*, Berlin.

BLEGEN, C. W. (1958), *Troy IV. Settlements VIIa, VIIb and VIII*, C. W. Blegen, J. L. Caskey ve M. Rawson, der., Princeton.

BOARDMANN, J. (1999), *The Greeks Overseas*, London: Thames and Hudson.

BOSSERT, E. M. (1963), "Die importierte Keramik aus den Phrygischen Schichten von Büyükkale (Boğazköy)", MDOG 94, s. 53-71.

(2000), *Die Keramik Phrygischer Zeit von Boğazköy: Funde aus den Grabungskampagnen 1906, 1907, 1911, 1912, 1931-1937 und 1952-1960 Boğazköy-Hattuşa XVIII,* Mainz am Rhein.

BOSSERT, H. TH. (1946), *Asia*, İstanbul.

BREASTED, J. H. (1944), *Ancient Times, A history of the Early World*, Boston: Ginn and Company.

BUTLER, H. C. (1922), *The Excavations Part I; Sardis I*, Leiden: Brill.

CAHILL, N. (2010), *Lidyalılar ve Dünyaları/The Lydians and Their World, ed., Nicholas Cahill*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

CATLING, R. W. V. (1998), "The Typology of the Protogeometric and Subprotogeometric Pottery From Troia and Its Aegean Context", *Studia Troica*, Band 8, s. 151-187.

CEYLAN, M. A. (1998), *Baklan-Çivril Havzası ve Yakın Çevresinin Hidrojeomorfojik Etüdü,* Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.

COLDSTREAM, J. N. (1968), *Greek Geometric Pottery: A Survey of Ten Local Styles and Their Chronology*, London: Methuen.

(1977), *Geometric Greece*, London: Methuen.

COOK, J. M. (1958-1959), "Old Smyrna 1948-1951", *Annual of the British School at Athens 53-4*, s. 1-34.

(1975), "Greek settlement in the Eastern Aegean and Asia Minor", *The Cambridge Ancient History*, I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond ve E. Sollberger, der., Londra:Cambridge University Press, cilt 2, 2. kısım, 38. Bölüm, s. 773-804.

DERRY, T. K. ve WİLLİAMS, T. I. (1960), *A Short History of Technology*, Oxford: The Clarendon Press.

DESBOROUGH, V. R. (1948), "What is Protogeometric?", *The Annual of the British School At Athens*, c. 43, s. 260-272.

DEVIRIES, K. (1997), "The Attic Pottery from Gordion", *Athenian Potters and Painters: The Conference Proceedings*, J. H. von Oakley, der., s. 447-455, Oxford.

DICKINSON, O. (2006), *The Aegean From Bronze Age To Iron Age, Continuity and change between the twelfth and eighth centuries bc*, London: Routledge.

DİNÇOL, A. (2006), "Troya Kazıları ve Hititoloji", *TEBE Bülten*, sayı 21, s. 1-4.

DÖRTLÜK, K. (1977), "1975 Uylupınar Kazı Raporu", *Türk Arkeoloji Dergisi 24.2*, s. 9-25.

DUPRÉ, S. (1983), *Porsuk I. La Céramique de l'Age du bronze et de l'Age du fer.* Paris.

FAGERSTRÖM, K. (1988), *Greek Iron Age Architecture: Developments Through Changing Times*, Studies in Mediterranean Archaeology, c. 81, Göteborg: Paul Aströms Förlag.

FISHER, S. M. (1996), "Troian 'G2/3 Ware' Revisited", *Studia Troica 6*, s. 119-132.

FORRER, E. (1924), "Vorhomerische Griechen in den Keilschrifttexten von Boghazköi": *MDOG*, c. 63, s. 1-22.

FORBES, R. J. (1964), *Studies in Ancient Technology*, Leiden: E. J. Brill, c. 8.

FRENCH, D. H. (1965), "Early Pottery Sites from Western Anatolia", *Bulletin of the Institute of Archaeology*, sayı 5, s. 15-24.

GARSTANG, J. ve GURNEY, O. R. (1959), *The Geography of the Hittite Empire*, London.

GENZ, H. (2001), "Boğazköy'ün Erken Demir Çağı", *TEBE Bülten*, sayı 12, s. 1-2.

(2003), "The Early Iron Age in Central Anatolia", *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and Its Neighbouring Regions. Proceedings of the International Workshop İstanbul, November 8-9, 2002*, B. Von Fsicher, H. Genz, E. Jean ve K. Köroğlu, der., İstanbul, s. 179-191.

(2004), *Büyükkaya I. Die Keramik Der Eisenzeit Funde aus den Grabungskampagnen 1993 bis 1998*, Bonn: Mainz am Rhein.

GREAVES, A. M. (2003), *Miletos, Bir Tarih*, İstanbul: Homer Kitabevi.

GREENEWALT JR., C. H. (1966), *Lydian Pottery of the Sixth Century BC. The Lydion and Marbled Ware*, Basılmamış Doktora Tezi, University of Pennsylvania.

(1968), "Lydian Vases from Asian Minor", *California Studies in Classical Antiquity 1*, 139-154.

(1970), "Orientalizing Pottery from Sardis: The Wild Goat Style", *California Studies in Classical Antiquity*, c. 3, s. 55-89.

(1971), "Fikellura and 'Early Fikellura' Pottery from Sardis", *California Studies in Classical Antiquity*, c. 4, s. 153-180.

(1973), "Ephesian Ware", *California Studies in Classical Antiquity 6*, s. 91-122.

(1978), "Lydian Elements in the Material Culture of Sardis" in E. Akurgal (ed.), *Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology*, Ankara, s. 37-45.

(2010), "Sardeis'te Altın ve Gümüş Arıtımı", *Lidyalılar ve Dünyaları/The Lydians and Their World, ed., Nicholas Cahill*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

GÜRTEKİN-DEMİR, R. G. (2002), "Lydian Painted Pottery at Daskyleion", *Anatolian Studies*, c. 52, s. 111-143.

(2007), "Provincial Production of Lydian Painted Pottery", *Anatolian Iron Ages 6: The Proceedings of the Sixth Anatolian Iron Ages Symposium held at*

Eskişehir- Turkey, 16-19 August 2004, A. Sagona ve A. Çilingiroğlu, der., Louvain: Peeters Press.

GÜRTEKİN, R. G. (1998), *Lydia Seramiğinde Yabancı Etkiler*, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi: İzmir.

HANFMANN, G. M. A. (1972), *Letters from Sardis*, Cambridge: Harvard University Press.

(1983), *Sardis from Prehistoric to Roman Times; Results of the Archaeological Exploration of Sardis 1958-1975*, Cambridge: Harvard University Press.

HANFMANN, G. M. A., SWIFT, G. F. ve GREENEWALT, C. H. (1967), "The Ninth Campaign at Sardis (1966)", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 186, s. 17-52.

HARTOG, F. (1997), *Heredotos'un Aynası*, çev. E. Özcan, Ankara: Dost Kitabevi.

HASPELS, C. H. E. (1951), *Phrygie 3; La cité de Midas: céramiques et trouvailles diverses.* Paris.

HAWKINS, D. (1998), "Tarkasnawa king of Mira, "Tarkondemos", Boğazköy Sealings and Karabel", *Anatolian Studies*, c. 48, s. 1-31.

HEINRICH, H. ve SENFF, R. (1992), "Die Grabung am Kalabaktepe", *Istanbuler Mitteilungen 42*, s. 100-104.

HENRICKSON, R. C. (1993), "Politics, Economics, and Ceramic Continuity at Gordion in the Late Second and First Millenia B.C.", *The Social and Cultural Contexts of New Ceramic Technologies*, W. D. Kingery, der., Ceramics and Civilization Vol. VI, Westerville, OH., The American Ceramic Society, s. 88-176.

(1994), "Continuity and Discontinuity in the Ceramic Tradition of Gordion during the Iron Age", *Anatolian Iron Ages 3*, A. Çilingiroğlu ve D. H. French, der., Ankara: The British Institute of Archaeology at Ankara, monograph no. 16, s. 95-129.

HENRICKSON, R. C. ve BLACKMAN, M. J. (1992), "Scale and Paste: Investigation the Production of Godin III Painted Buff Ware", *Chemical Characterization of Ceramic Pastes in Archaeology,* H. von Neff, der., Monographs in World Archaeology No. 7, s. 125-144, Wisconsin: Madison

HENRICKSON, R. C. ve VOIGT, M. M, (1998), "The Early Iron Age at Gordion: Yassıhöyük Stratigraphic Sequence", *Thracians and Phrygians: Problems and*

Parallelism (Proceedings of an International Symposium on the Archaeology, History, and Ancient Languages of Thrace and Phrygia [Middle East Technical University, Ankara, Turkey, 2-6 June 1995]), N. Tuna, S. Aktüre ve M. Lynch, der., Ankara.

HEREDOTOS (1991), *Herodotos Tarihi*, çev. M. Ökmen, İstanbul: Remzi Kitabevi.

HERTEL, D. (1991), "Schliemanns These vom Fortleben Troias in den 'Dark Ages' im Lichte neuer Forschungsergebnisse", *Studia Troica 1*, s. 131-144.

HNILA, P. ve PIENIAZEK-SIKORA, M. (2002), *Troya: Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk,* Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat, s. 94-103.

HOMEROS, (1998), *İlyada*, çev. A. Erhat ve A. Kadir, İstanbul: Can Yayınları.

HOMMEL, P. (1959/1960), "Der Abschnitt öztlich des Athena-Temples", *Istanbuler Mitteilungen 9/10*, s. 31-62.

HOLLAND, L. B. (1944), "Colophon", *Hesperia 13, s. 91-171.*

KALE, H. (1999), "Anadolu'nun Kayıp Medeniyetleri 1: Ahhiyava", *Bilim ve Ütopya*, no: 58, s. 8-20.

KINAL, F. (1991), *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

KLEINER, G. (1966), *Alt-Milet*, Wiesbaden: Franz Steiner.

KOPPENHÖFFER, D. (1997), "Troia VII: Versuch einer Zusammenschau einschliesslich der Ergebnisse des Jahres 1995", *Studia Troica 7*, s. 295-353.

KOŞAY, H. Z. (1941), *Les Fouilles de Pazarlı,* Ankara.

KÖRTE, G. ve KÖRTE, A. (1904), *Gordion: Ergebnisse der Ausgrabung im Jahre 1900* (Jahrbuch des kaiserlichen deutschen archäologischen Instituts, Ergänzungsheft 5) Berlin.

LENZ, D.,RUPPENSTEIN, F., BAUMANN, M. ve CATLING, R. (1998), "Protogeometric Pottery At Troia, *Studia Troica*, Band 8, s. 189-222.

LLOYD, S. ve MELLAART, J. (1955), "Beycesultan Excavations: First Preliminary Report", *Anatolian Studies*, c. 5, s. 39-92.

LLOYD, S. (1960), "Beycesultan, 1959: Sixth Preliminary Report", *Anatolian Studies*, c. 10, s. 31-41.

(1972), *Beycesultan, Volume 3, Part 1. Late Bronze Age Architecture,* London: British Institute of Archaeology at Ankara.

MACQUEEN, J. G. (1968), "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millenium B.C.", *Anatolian Studies,* c. 18, s.169-185.

MANNING, S. W., KROMER, B., KUNIHOLM, P. I. ve NEWTON, M. W. (2001), "Anatolian Tree Rings and New Chronology fort the East Mediterranean Bronze-Iron Ages", *Science 294 (December),* s. 2532-2535.

MANSEL, A. M. (1988), *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

MATSUMURA, K. (2005), *Die Eisenzeitliche Keramik in Zentralanatolien, aufgrund der Keramik in Kaman-Kalehöyük*, Basılmamış Doktora Tezi, Berlin.

MELAS, E. M. (1988), "The Dodecanese and W. Anatolia in prehistory: Interrelationships, ethnicity and political geography", *Anatolian Studies*, c. 38, s. 109-120.

MELLAART, J. (1954), "Preliminary Report on a Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey", *Anatolian Studies,* c. 4, s. 175-240.

(1955), "Iron Age Pottery from Southern Anatolia", *Belleten*, c. XIX, sayı 74, s. 115-140.

(1958), "The End of the Early Bronze Age in Anatolia and the Aegean", *American Journal of Archaeology,* c. 62/1, s. 9-33.

(1970), "The Second Millenium Chronology of Beycesultan", *Anatolian Studies,* c. 20, s. 55-67.

(1993), "The Present State of 'Hittite Geography'", *Nimet Özgüç'e Armağan,* M. J. Mellink, der., Ankara, s. 415-422.

MELLAART, J. ve MURRAY, A. (1995), *Beycesultan Vol.III Part II: Late Bronze Age and Phrygian Pottery and Middle and Late Bronze Age Small Objects*, Oxford.

MELLINK, M. J. (1957), "Book Reviews Phrygische Kunst by Ekrem Akurgal", *American Journal of Archaeology 61,* s. 392-395.

MEMİŞ, E. (1989), *Eskiçağ Türkiye Tarihi (En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar)*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, no. 67.

MIERSE, W. E. (1986), "Lydian Pottery at Aphrodisias" in M. S. Joukowsky (ed.), *Prehistoric Aphrodisias. An Acoount of the Excavations and Artifact Studies 1*, Rhode Island: 413-424.

MORRİS, I. (2000), "Kent ve Devlet Olarak Erken Polis", *Antik Dünyada Kırsal ve Kent*, J. Rich ve A. Wallace-Hadrill, çev. L. Özgenel, İstanbul: Homer Kitabevi, s. 25-57.

MOUNTJOY, P. A. (2001), *Mycenaean Pottery: An Introduction*, Oxford: Oxford University School of Archaeology.

NEVE, P. (1982), *Büyükkale. Die Bauwerke. Grabungen 1954-1966,* Boğazköy-Hattuşa 12.

NICHOLLS, C. (1958/1959), "Old Smyrna: The Iron Age Fortifications and Associated Remains on the City Perimeter", *The Annual of the British School At Athens,*c. 53-54, s. 35-137.

NIXON, I. G. (1968), *The Rise of the Dorians*, New York: Frederick A. Praeger.

OMURA, S. (1996), "A Preliminary Report on the Ninth Excavation at Kaman-Kalehöyük (1994)", *Essays on Ancient Anatolia and Syria. Studies in the Second and Third Millenium B. C.*, H.I.H Prince T. Mikasa (Ed.), Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, s. 86-134.

OSTEN, von der H. H. (1937), *The Alişar Hüyük, Seasons of 1930-1932*. Chicago: Oriental Institute Publications 29

ÖKSE, T. (2002), *Arkeolojik Çalışmalarda Seramik Değerlendirme Yöntemleri*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

ÖZDOĞAN, M. (2001), *Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları

ÖZGÜÇ, T. (1949), *TTK Kurumu Tarafından Yapılan Karahöyük Hafriyatı Raporu 1947*. Ankara.

ÖZGÜNEL, C. (1972), *Bayraklı Geometrik Seramiği,* Basılmamış Doktora Tezi.

(1978), *Spätgeometrische Keramik in Bayraklı. Les Céramiques de la Grèce de l'Est et leur diffusion en Occident,* Paris: Naples.

PESCHLOW-BINDOKAT, A. (2002), "Die Hethiter am Latmos. Eine hethitischluwischw Hieroglypheninschrift am Suratkaya (Beşparmak/Westtürkei)", *Antike Welt*, c. 33, s. 211-215.

PIENIAZEK-SIKORA, M. (2001), "Neue Anregungen zur Diskussion über die Beziehungen zwischen Troia und dem nordwestpontischen Gebiet", *Mauerschau. Festschrift für Manfred Korfmann*, Remshalden-Grunbach, s. 705-714.

RAMAGE, A. (1994), "Early Iron Age Sardis and Its Neighbours", *Anatolian Iron Ages 3*, A. Çilingiroğlu ve D. H. French, der., Ankara: The British Institute of Archaeology at Ankara, monograph no. 16, s. 163-172.

RENFREW, C. ve BAHN P. (2005) *Archaeology: The Key Concepts*, New York: Routledge.

ROEBUCK, C. (1959), *Ionian Trade and Colonization*, Chicago: Ares Publishers.

ROSE, C. B. (1995), "The 1994 Post-Bronze Age Excavations at Troia", *Studia Troica 5*, s. 81-105.

(1999), "The 1998 Post Bronze Ages Excavations at Troia", *Studia Troica 9*, s. 35-71.

SAMS, G. K. (1971), *The Phrygian Painted Pottery of Early Iron Age Gordion and Its Anatolian Setting,* Doktora Tezi, University of Pennsylvania.

(1979), "Imports at Gordion", *Expedition 21/4*, s. 6-17.

(1989), "Sculpted Orthostates at Gordion", *in Anatolia and the Ancient Near East: Studies in Honor of Tahsin Özgüç*, K. Emre vd., der., s. 447-454, Lev. 129-131, Ankara.

SAMS, G. K. ve VOIGT M. M. (1990), "Work at Gordion in 1988", *XI. Kazı Sonuçları Toplantısı*, c. 2, s. 77-105.

(1991), "Work at Gordion in 1989", *XII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, c. 1, s. 455-470.

SCHAUS, G. P., (1992), "Imported West Anatolian Pottery at Gordion", *Anatolian Studies*, c. 42, s. 151-177.

SCHREIBER, N. (2002), *The Cypro-Phoenician Pottery of the Iron Age*, Culture and history of the Ancient Near East, c. 13, Leiden: Brill.

SEEHER, J. (1995), "Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattuşa 1994", *Archäologischer Anzeiger,* 1995(4), S. 597-625.

(2000), "Hattuşa/Boğazköy'ün Yerleşim Tarihine Yeni Katkılar: Büyükkaya Kazılarına Toplu Bir Bakış", *TÜBA-AR III,* s. 15-24.

SINGER, I. (1983), "Western Anatolia in the thirteenth century B.C. according to the Hittite Sources", *Anatolian Studies*, c. 33, s. 205-217.

SNODGRASS, A. M. (1974), "Metal-work as evidence for immigration in the Late Bronze Age", *Bronze Age Migrations in the Aegean: Archaeological and Linguistic Problems in Greek Prehistory,* R. A. Crossland ve A. Birchall, der., New Jersey: Noyes, s. 209-213.

SOMMER, F. (1932), *Die Ahhijawa-Urkunden*, München.

STARKE, F. (2001), "Milattan Önce İkinci Bin Yılın Güç Dengesi İçinde Troia", *Troia-Düş ve Gerçek,* çev. Selma Bulgurlu Gün, İstanbul: Homer Kitabevi, s. 34-45.

STERN, E. (1978), "New Types of Phoenician Style Decorated Pottery Vases from Palestine", *Palestine Exploration Quarterly 110*, s.11-21.

STYRENIUS, C. G. (1967), *Submycenaean Studies*, Lund: Gleerup.

SUMMERS, G. D. (1994), "Grey Ware and the Eastern Limits of Phrygia", *Anatolian Iron Ages 3*, A. Çilingiroğlu ve D. H. French, der., Ankara: The British Institute of Archaeology at Ankara, monograph no. 16, s. 241-252.

SWEENEY, N. M. (2009), "Beyond Ethnicity: The Overlooked Diversity of Group Identities", *Journal of Mediterranean Archaeology 22.1*, s. 101-126.

TEKİN, O. (1995), *Eski Yunan Tarihi*, İstanbul: İletişim.

TEN CATE, H. J. H, (1970), *The Records of the Early Hittite Empire (c. 1450-1380 B.C.)*, PIHANS 26, İstanbul: Nederlands Historisch-archaeologisch Instituut in het Nabije Oosten.

UMAR, B. (1999), *İlkçağda Türkiye Halkı*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

(2008), *Phrygia: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

ÜNAL, A. (2002), *Hititler Devrinde Anadolu 1*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

(2003), *Hititler Devrinde Anadolu 2*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

VOIGT, M. M. (1994), "Excavations at Gordion 1988-89: The Yassıhöyük Stratigraphic Sequence", *Anatolian Iron Ages 3*, A. Çilingiroğlu ve D. H. French, der., Ankara: The British Institute of Archaeology at Ankara, monograph no. 16, s. 265-293.

VOIGT, M. M ve HENRICKSON, R. C. (2000a), "The Early Iron Age at Gordion: The evidence from the Yassıhöyük Stratigraphic Sequence", *The Sea Peoples and Their World: A Reassessment,* E. D. Oren, der., Philedelphia: University of Pennsylvania, s. 327-360.

(2000b), "Formation of the Phrygian State: the Early Iron Age at Gordion", *Anatolian Studies,* c. 50, s. 37-54.

YILDIRIM, R. (1996), *Eskiçağ'da Anadolu,* İzmir.

YOUNG, R. S. (1953a), "Making History at Gordion", *Archaeology 6*, s. 156-166.

(1953b), "Progress at Gordion, 1951-1952", *UPMB 17(4),* S. 2-39.

(1955), "Gordion: Preliminary Report 1953", *American Journal of Archaeology 59,* s. 1-18.

(1964), "The 1963 Campaign at Gordion", *American Journal of Archaeology 68,* s. 279-292, Lev. 83-90.

WARREN, P. ve HANKEY, V. (1989), *Aegean Bronze Age Chronology*, Bristol: Bristol Classical Press.

WEICKERT, C. (1959/1960), "Die Ausgrabung Beim Athena-Tempel in Milet 1957", *Istanbuler Mitteilungen 9/10*, s. 1-06.

WEIPPERT, H. (1988), "Palästina in vorhellenistischer Zeit. Handbuch der Archäologie", *Vorderasien II, 1*.

WILLIAMS, F. (1993), *Ege Medeniyetleri Tarihi*, çev. M. Kalaycıoğlu, İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.

WOUDHUIZEN, F. C. (2006), *The Ethnicity of the Sea Peoples*, Basılmamış Doktora Tezi, Rotterdam.

RESİM VE LEVHA LİSTESİ

Resim 1-7 : Black on Red I Keramik Örnekleri

Resim 8-15 : Black on Red II Keramik Örnekleri

Resim 16-17 : Damarlı-Sırlı Keramik Örnekleri

Resim 18 : Tekli Örnekler

Resim 19 : Bikrom ve Tekli Örnekler

Resim 20-23 : Gri Mal Grubu

Resim 24-27 : Kahve Mal Grubu

Levha 1-4 : Black on Red I Keramik Çizimleri

Levha 5-7 : Black on Red II Keramik Çizimleri

Levha 8 : Damarlı-Sırlı Keramik Çizimleri

Levha 9 : Tekli Örnek ve Bikrom Keramik Çizimleri

Levha 10-12 : Gri Mal Grubu Keramik Çizimleri

Levha 13-15 : Kahve Mal Grubu Keramik Çizimleri

Levha 16 : Beycesultan Mezarlık Alanında Bulunan Gri Keramiğin Resim ve Çizimi

KATALOG

Formu: Basit Ağız Kenarlı Tabak
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 5/6
Dış Astar: 2,5 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: -
Katkı: -
İç Astar: 2,5 YR 6/6
Ağız Çapı: 10cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: 3cm
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 1a

Bulunduğu Yerleşim: Yassıgeçit Yerleşimi
Yerleşim No: 95
SA: Genel
Çizim No: 03

Formu: Basit Ağız Kenarlı Tabak
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: Kendinden
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: -
Katkı: -
İç Astar: Kendinden
Ağız Çapı: 20cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 1b

Bulunduğu Yerleşim: Kalfa Bükü 1
Yerleşim No: 97
SA: Genel
Çizim No: 06

Formu: Dışa Çekik Ağız Kenarlı Kâse
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 2,5 YR 6/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/8
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: 2,5 YR 5/8
Ağız Çapı: 13cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 2a

Bulunduğu Yerleşim: Sürmeli Höyük
Yerleşim No: 79
SA: 347
Çizim No: 53

Formu: İçe Dönük Ağız Kenarlı Çanak
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: İnce kum
İç Astar: 2,5 YR 5/6
Ağız Çapı: 18cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 2b

Bulunduğu Yerleşim: Toptepe Höyük
Yerleşim No: 64
SA: Genel
Çizim No: 65

Formu: Basit Ağız Kenarlı Kâse
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 5/8
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: İnce kum
İç Astar: 2,5 YR 5/6
Ağız Çapı: 18cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 2c

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 350
Çizim No: 61

Formu: Düzleştirilmiş Ağız Kenarlı ve Keskin Omuzlu Çömlek
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 5/8
Dış Astar: 5 YR 5/8
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum, mika
İç Astar: 5 YR 5/8
Ağız Çapı: 18cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 2d

Bulunduğu Yerleşim: İnceköy Höyük
Yerleşim No: 21
SA: 153
Çizim No: 25

Formu: Halka Dip
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 7,5 YR 6/4
Dış Astar: 5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: İnce kum
İç Astar: 5 YR 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: 14cm
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 2e

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 350
Çizim No: 59

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 2,5 YR 6/8
Dış Astar: 5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: 5 YR 6/4
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 3a

Bulunduğu Yerleşim: Kalfa Bükü 2
Yerleşim No: 98
SA: Genel
Çizim No: 03

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 6/8
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 3b

Bulunduğu Yerleşim: Dedemköyü Höyük
Yerleşim No: 02
SA: Genel
Çizim No: 06

Formu: Şerit Kulp
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 7,5 YR 5/6
Dış Astar: 5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Küçük taşçık, kireç
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 3c

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 26

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 7,5 YR 6/4
Dış Astar: 5 YR 5/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: İnce kum
İç Astar: 5 YR 5/4
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 3d

Bulunduğu Yerleşim: Toptepe Höyük
Yerleşim No: 64
SA: Genel
Çizim No: 10

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 7,5 YR 5/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum
İç Astar: 5 YR 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 3e

Bulunduğu Yerleşim: Pınar Höyük
Yerleşim No: 27
SA: 173
Çizim No: 53

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 2,5 YR 6/6
Dış Astar: 10 R 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: 10 R 7/3
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 3f

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 41

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 3g

Bulunduğu Yerleşim: Taşlı Sıfat Yerleşimi
Yerleşim No: 104
SA: 384
Çizim No: 06

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 5/6
Dış Astar: 2,5 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: İnce kum
İç Astar: 2,5 YR 6/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 3h

Bulunduğu Yerleşim: Toptepe Höyük
Yerleşim No: 64
SA: Genel
Çizim No: 39

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 7,5 YR 5/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: 2,5 YR 5/6
Ağız Çapı: 26cm
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 3i

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 32

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 5/6
Dış Astar: 5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum
İç Astar: 5 YR 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 3j

Bulunduğu Yerleşim: Özdemirciler Höyük
Yerleşim No: 28
SA: 187
Çizim No: 38

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 5/8
Dış Astar: 10 R 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kireç
İç Astar: 10 R 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 4a

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 350
Çizim No: 55

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 7,5 YR 7/4
Dış Astar: 5 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 4b

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 36

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 7,5 YR 5/6
Dış Astar: 10 R 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 4c

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 350
Çizim No: 54

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 5/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum
İç Astar: 2,5 YR 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 4d

Bulunduğu Yerleşim: Özdemirciler Höyük
Yerleşim No: 28
SA: 187
Çizim No: 37

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 5/8
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık
İç Astar: 2,5 YR 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 4e

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 359
Çizim No: 56

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: -
Katkı: -
İç Astar: 5 YR 6/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 4f

Bulunduğu Yerleşim: Yassıgeçit Yerleşimi
Yerleşim No: 95
SA: Genel
Çizim No: 4

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kum, kireç
İç Astar: 7,5 YR 6/4
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 4g

Bulunduğu Yerleşim: Toptepe Höyük
Yerleşim No: 64
SA: Genel
Çizim No: 07

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR I
Hamur: 2,5 YR 6/8
Dış Astar: 2,5 YR 5/8
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: 2,5 YR 6/8
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 4h

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 33

Formu: İçe Dönük Ağız Kenarlı Çanak
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: 5 YR 5/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: 2,5 YR 6/4
Ağız Çapı: 22cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 5a

Bulunduğu Yerleşim: Kepir Höyük
Yerleşim No: 70
SA: Genel
Çizim No: 287

Formu: Dışa Dönük Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 5/6
Dış Astar: Kendinden
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, mika
İç Astar: Kendinden
Ağız Çapı: 16cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 5b

Bulunduğu Yerleşim: Işıklı Höyük
Yerleşim No: 26
SA: 169
Çizim No: 08

Formu: Basit Ağız Kenarlı Kâse
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: Kendinden
Ağız Çapı: 14cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 5c

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 353
Çizim No: 66

Formu: İçe Dönük Ağız Kenarlı Çanak
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 7,5 YR 6/6
Dış Astar: 5 YR 4/2
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: K. taşçık, kireç
İç Astar: 5 YR 4/2
Ağız Çapı: 20cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 5d

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 27

Formu: Yonca Ağızlı Testi
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 6/8
Dış Astar: 2,5 YR 5/8
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kum, kireç
İç Astar: 2,5 YR 5/8
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 5e

Bulunduğu Yerleşim: Özdemirciler Höyük
Yerleşim No: 28
SA: 182
Çizim No: 39

Formu: Basit Ağız Kenarlı Kâse
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 2,5 YR 4/8
Dış Astar: 2,5 YR 6/8
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum, mika
İç Astar: 2,5 YR 6/8
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 5f

Bulunduğu Yerleşim: Kesilmiş Höyük
Yerleşim No: 19
SA: 144
Çizim No: 30

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 2,5 YR 7/8
Dış Astar: -
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 6a

Bulunduğu Yerleşim: İnceköy Höyük
Yerleşim No: 21
SA: 153
Çizim No: 20

Formu: Şerit Kulp
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 7,5 YR 6/6
Dış Astar: 5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: İnce kum
İç Astar: 7,5 YR 6/4
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6b

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 351
Çizim No: 63

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 7,5 YR 6/4
Dış Astar: Kendinden
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: İnce kum
İç Astar: Kendinden
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6c

Bulunduğu Yerleşim: Toptepe Höyük
Yerleşim No: 64
SA: Genel
Çizim No: 42

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 7,5 YR 5/6
Dış Astar: 5 YR 5/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: K. taşçık, kireç
İç Astar: 5 YR 5/4
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6d

Bulunduğu Yerleşim: Kalfa Bükü 1
Yerleşim No: 97
SA: Genel
Çizim No: 08

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 2,5 YR 4/6
Dış Astar: 2,5 YR 4/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum, taşçık
İç Astar: 5 YR 6/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6e

Bulunduğu Yerleşim: Işıklı Höyük
Yerleşim No: 26
SA: 169
Çizim No: 07

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 2,5 YR 7/4
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık
İç Astar: 2,5 YR 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: ?
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6f

Bulunduğu Yerleşim: Domuz Höyük
Yerleşim No: 43
SA: 303
Çizim No: 22

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 6/3
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: 2,5 YR 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6g

Bulunduğu Yerleşim: Domuz Höyük
Yerleşim No: 43
SA: Genel
Çizim No: 44

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 7,5 YR 6/4
Dış Astar: 7,5 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kum, mika
İç Astar: 7,5 YR 6/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6h

Bulunduğu Yerleşim: Kesilmiş Höyük
Yerleşim No: 19
SA: 143
Çizim No: 28

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 7,5 YR 4/4
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum
İç Astar: 2,5 YR 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6i

Bulunduğu Yerleşim: Özdemirciler Höyük
Yerleşim No: 28
SA: 182
Çizim No: 41

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: 2,5 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kireç
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6j

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 353
Çizim No: 65

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 5/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum, taşçık, mika
İç Astar: 2,5 YR 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6k

Bulunduğu Yerleşim: Toptepe Höyük
Yerleşim No: 64
SA: Genel
Çizim No: 40

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: Kendinden
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kireç
İç Astar: Kendinden
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 6l

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 356
Çizim No: 72

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: 5 YR 6/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum, taşçık
İç Astar: 5 YR 6/4
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 7a

Bulunduğu Yerleşim: Toptepe Höyük
Yerleşim No: 64
SA: Genel
Çizim No: 62

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 2,5 YR 6/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum, kireç, taşçık
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 7b

Bulunduğu Yerleşim: Özdemirciler Höyük
Yerleşim No: 28
SA: 182
Çizim No: 40

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 7/6
Dış Astar: 5 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: K. taşçık, mika, kireç
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 7c

Bulunduğu Yerleşim: Işıklı Höyük
Yerleşim No: 26
SA: 169
Çizim No: 05

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 2,5 YR 7/6
Dış Astar: 2,5 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık
İç Astar: 2,5 YR 6/6
Ağız Çapı: -
Yapım: ?
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 7d

Bulunduğu Yerleşim: Domuz Höyük
Yerleşim No: 43
SA: 303
Çizim No: 23

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 7,5 YR 7/6
Dış Astar: 7,5 YR 5/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 7e

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 355
Çizim No: 71

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 7,5 YR 7/4
Dış Astar: 5 YR 6/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum
İç Astar: 7,5 YR 6/4
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 7f

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 35

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 5/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: K. taşçık, kireç
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 7g

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 30

Formu: Şerit Kulp
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 2,5 YR 5/8
Dış Astar: Kendşnden
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: K. taşçık, kireç
İç Astar: Kendinden
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 7h

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 29

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 6/4
Dış Astar: 10 R 5/8
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum
İç Astar: Kendinden
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Çok iyi

Kat. ve Lev. No: 7i

Bulunduğu Yerleşim: Kepir Höyük
Yerleşim No: 70
SA: 326
Çizim No: 268

Formu: Şerit Kulp
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 7,5 YR 5/6
Dış Astar: 5 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: K. taşçık
İç Astar: Yok
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 7j

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 28

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 5 YR 7/4
Dış Astar: 2,5 YR 6/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: 10 R 5/6
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı:
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 7k

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 37

Formu: Basit Ağız Kenarlı Kâse
Mal Grubu: BoR II
Hamur: 10 YR 6/6
Dış Astar: 10 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum
İç Astar: 10 YR 6/6
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı:
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 7l

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: Genel
Çizim No: 08

Formu: Bait Ağız Kenarlı Kâse
Mal Grubu: Damarlı-Sırlı
Hamur: 5 YR 6/8
Dış Astar: 2,5 YR 4/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum, mika
İç Astar: 2,5 YR 4/6
Ağız Çapı: 12
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 8a

Bulunduğu Yerleşim: Emirhisar-Yassı Höyük
Yerleşim No: 18
SA: 122
Çizim No: 30

Formu: Dışa Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: Damarlı-Sırlı
Hamur: 5 YR 5/3
Dış Astar: 10 YR 6/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum, mika
İç Astar: 10 YR 6/4
Ağız Çapı: ?
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 8b

Bulunduğu Yerleşim: Emirhisar-Yassı Höyük
Yerleşim No: 18
SA: 122
Çizim No: 29

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: Damarlı-Sırlı
Hamur: 2,5 YR 5/8
Dış Astar: 7,5 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum, mika
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 8c

Bulunduğu Yerleşim: İnceköy Höyük
Yerleşim No: 21
SA: 150
Çizim No: 26

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: Damarlı-Sırlı
Hamur: 5 YR 6/8
Dış Astar: 7,5 YR 7/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum, mika
İç Astar: 7,5 YR 7/4
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 8d

Bulunduğu Yerleşim: İnceköy Höyük
Yerleşim No: 21
SA: 153
Çizim No: 22

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: Damarlı-Sırlı
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kum
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 8e

Bulunduğu Yerleşim: Ömer Höyük
Yerleşim No: 30
SA: 1999 Survey
Çizim No: 81

Kat. ve Lev. No: 9a

Formu: İçe Dönük Ağız Kenarlı Kâse
Mal Grubu: -
Hamur: 7,5 YR 7/4
Dış Astar: Kendinden
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Kum
İç Astar: Kendinden
Ağız Çapı: 16cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Bulunduğu Yerleşim: Çingenören Höyük
Yerleşim No: 50
SA: Genel
Çizim No: 08

Kat. ve Lev. No: 9b

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: -
Hamur: 7,5 YR 5/6
Dış Astar: 10 YR 7/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kireç
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 350
Çizim No: 60

Kat. ve Lev. No: 9c

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: -
Hamur: 5 YR 6/6
Dış Astar: 10 YR 7/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kireç
İç Astar: Yok
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: Çark
Pişme: Orta

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 355
Çizim No: 70

Kat. ve Lev. No: 9d

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: -
Hamur: 2,5 YR 7/4
Dış Astar: 7,5 YR 8/4
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kum
İç Astar: 2,5 YR 7/4
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: Genel
Çizim No: 07

Kat. ve Lev. No: 9e

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: -
Hamur: 7,5 YR 5/4
Dış Astar: 7,5 YR 6/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: İnce kum
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 350
Çizim No: 57

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: -
Hamur: 5 YR 6/8
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: Boya Bezeme

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kireç
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 9f

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 351
Çizim No: 64

Formu: Basit Ağız Kenarlı Çanak
Mal Grubu: Gri
Hamur: Gley1 5/10Y
Dış Astar: Gley1 4/10Y
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: Kum, mika
İç Astar: Gley1 4/10Y
Ağız Çapı: 20cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 10a

Bulunduğu Yerleşim: Toptepe
Yerleşim No: 64
SA: Genel
Çizim No: 68

Formu: İçe ve Dışa Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Canak
Mal Grubu: Gri
Hamur: Gley1 5/N
Dış Astar: 2,5Y 5/1
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: Kum, mika
İç Astar: 2,5Y 5/1
Ağız Çapı: 22cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 10b

Bulunduğu Yerleşim: Çingenören Höyük
Yerleşim No: 50
SA: Genel
Çizim No: 06

Formu: Basit Ağız Kenarlı Kâse
Mal Grubu: Gri
Hamur: 7,5 YR 4/3
Dış Astar: 10 YR 5/2
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kum, mika (kilde)
İç Astar: 7,5 YR 3/1
Ağız Çapı: 14
Yapım: El
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 10c

Bulunduğu Yerleşim: Toptepe Höyük
Yerleşim No: 64
SA: Genel
Çizim No: 09

Formu: İçe Dönük Ağız Kenarlı Kâse
Mal Grubu: Gri
Hamur: 2,5 Y 5/1
Dış Astar: 2,5 Y 4/2
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: Kum, mika
İç Astar: 2,5 Y 3/1
Ağız Çapı: 8cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Çok İyi

Kat. ve Lev. No: 10d

Bulunduğu Yerleşim: Deniz Höyük
Yerleşim No: 16
SA: 106
Çizim No: 36

Formu: Dışa Çekik Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: Gri
Hamur: 10 R 5/1
Dış Astar: 10 R 6/1
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: 10 R 6/1
Ağız Çapı: 12cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Çok İyi

Kat. ve Lev. No: 10e

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 39

Formu: Dışa Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Çanak
Mal Grubu: Gri
Hamur: 10 YR 6/1
Dış Astar: Kendinden
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: Taşçık
İç Astar: Kendinden
Ağız Çapı: 22cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 11a

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: 356
Çizim No: 74

Formu: İçe ve Dışa Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Cömlek
Mal Grubu: Gri
Hamur: 5 YR 3/3
Dış Astar: 10 YR 4/1
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: Taşçık, mika
İç Astar: 10 YR 4/1
Ağız Çapı: 26cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 11b

Bulunduğu Yerleşim: Toptepe Höyük
Yerleşim No: 64
SA: Genel
Çizim No: 72

Formu: Dışa Dönük Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: Gri
Hamur: Gley1 4/N
Dış Astar: -
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: Taşçık, kum, saman
İç Astar: 7,5 YR 6/3
Ağız Çapı: 22cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 11c

Bulunduğu Yerleşim: Gürpınar Höyük
Yerleşim No: 61
SA: 316
Çizim No: 28

Formu: Dışa Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: Gri
Hamur: 7,5 YR 3/3
Dış Astar: Gley1 3/N
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: Kum, kireç, taşçık
İç Astar: Kendinden
Ağız Çapı: 20cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 11d

Bulunduğu Yerleşim: Gürpınar Höyük
Yerleşim No: 61
SA: 316
Çizim No: 29

Formu: İçe Dönük Ağız Kenarlı Kâse
Mal Grubu: Gri
Hamur: 5 YR 5/6
Dış Astar: 7,5 YR 4/1
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: Kum
İç Astar: 7,5 YR 4/1
Ağız Çapı: 10cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 11e

Bulunduğu Yerleşim: Kocainüstü Tepe Yerleşimi
Yerleşim No: 60
SA: Genel
Çizim No: 04

Formu: İçe Dönük Ağız Kenarlı ve Yuvarlatılmış Omuzlu Kâse
Mal Grubu: Gri
Hamur: 7,5 YR 6/1
Dış Astar: 7,5 YR 5/1
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: 7,5 YR 5/1
Ağız Çapı: 13cm
Yapım: Çsrk
Dip Çapı: -
Pişme: Çok İyi

Kat. ve Lev. No: 11f

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 34

Formu: Halka Dip
Mal Grubu: Gri
Hamur: Gley1 5/N
Dış Astar: 10 YR 3/3
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: Kum,saman
İç Astar: 10 YR 3/3
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: 14cm
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 12a

Bulunduğu Yerleşim: Gürpınar Höyük
Yerleşim No: 61
SA: 316
Çizim No: 30

Formu: Kaide
Mal Grubu: Gri
Hamur: Gley1 5/N
Dış Astar: Gley1 5/N
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: Taşçıkk, kireç
İç Astar: Gley1 5/N
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: 7cm
Pişme: Çok İyi

Kat. ve Lev. No: 12b

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: Genel
Çizim No: 05

Formu: Kaide
Mal Grubu: Gri
Hamur: Gley1 5/N
Dış Astar: Gley1 5/N
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: -
İç Astar: Gley1 5/N
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: 14cm
Pişme: Kötü

Kat. ve Lev. No: 12c

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 25

Formu: Gövde Parçası
Mal Grubu: Gri
Hamur: Gley1 5/N
Dış Astar: Gley1 5/N
Bezeme: -

Açkı: Var
Katkı: Saman, kireç
İç Astar: Gley1 5/N
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: Çok İyi

Kat. ve Lev. No: 12d

Bulunduğu Yerleşim: Baklan Höyük
Yerleşim No: 78
SA: Genel
Çizim No: 74

Formu: Akıtacak
Mal Grubu: Gri
Hamur: 5 YR 3/3
Dış Astar: 10 YR 5/1
Bezeme: -

Açkı: Yok
Katkı: Kum, k. taşçık
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 12e

Bulunduğu Yerleşim: İnceköy Höyük
Yerleşim No: 21
SA: 153
Çizim No: 21

Formu: Basit Ağız Kenarlı Çanak
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 2,5 YR 6/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/4
Bezeme: Kabartma Bezeme

Açkı: -
Katkı: K. taşçık, mika
İç Astar: 2,5 YR 5/4
Ağız Çapı: 24cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 13a

Bulunduğu Yerleşim: Sürmeli Höyük
Yerleşim No: 79
SA: 349
Çizim No: 52

Formu: Dışa Çekik Ağız Kenarlı Çanak
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 2,5 YR 5/6
Dış Astar: 2,5 YR 5/6
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: K. taşçık, kireç
İç Astar: 2,5 YR 5/6
Ağız Çapı: 20cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 13b

Bulunduğu Yerleşim: Kalfa Bükü 1
Yerleşim No: 97
SA: Genel
Çizim No: 04

Formu: Basit Ağız Kenarlı Çanak
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 7,5 YR 5/14
Dış Astar: -
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: Kum,taşçık
İç Astar: -
Ağız Çapı: 22cm
Yapım: El Yapımı
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 13c

Bulunduğu Yerleşim: Tuğlu Höyük
Yerleşim No: 56
SA: Genel
Çizim No: 04

Formu: Dışa Dönük Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 5 YR 4/3
Dış Astar: 2,5 YR 5/4
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: K. taşçık, mika, kireç
İç Astar: 5 YR 5/3
Ağız Çapı: 31cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 13d

Bulunduğu Yerleşim: Hüyük Yerleşimi
Yerleşim No: 89
SA: 362
Çizim No: 92

Formu: Dışa Çekik Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 5 YR 4/6
Dış Astar: 5 YR 4/3
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: K. taşçık, mika
İç Astar: 5 YR 4/4
Ağız Çapı: 34cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 13e

Bulunduğu Yerleşim: Hüyük Yerleşimi
Yerleşim No: 89
SA: 362
Çizim No: 96

Formu: Dışa Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 10 YR 6/2
Dış Astar: 10 YR 7/2
Bezeme:

Açkı: -
Katkı: Kum, kireç, k. taşçık
İç Astar: 10 YR 5/2
Ağız Çapı: 35cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Kötü

Kat. ve Lev. No: 14a

Bulunduğu Yerleşim: Hüyük Yerleşimi
Yerleşim No: 89
SA: 362
Çizim No: 90

Formu: Dışa Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 7,5 YR 4/3
Dış Astar: 7,5 YR 4/2
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: Taşçık, kireç
İç Astar: 7,5 YR 5/1
Ağız Çapı: 30cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 14b

Bulunduğu Yerleşim: Hüyük Yerleşimi
Yerleşim No: 89
SA: 362
Çizim No: 91

Formu: Dışa Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Çanak
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 2,5 YR 4/4
Dış Astar: 2,5 YR 5/2
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: K. taşçık, kireç
İç Astar: 2,5 YR 5/3
Ağız Çapı: 21cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 14c

Bulunduğu Yerleşim: Hüyük Yerleşimi
Yerleşim No: 89
SA: 362
Çizim No: 94

Formu: Dışa Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 7,5 YR 4/4
Dış Astar: 7,5 YR 5/4
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: K. taşçık, saman
İç Astar: 7,5 YR 5/4
Ağız Çapı: 24cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: Orta

Kat. ve Lev. No: 14d

Bulunduğu Yerleşim: Kalfa Bükü 1
Yerleşim No: 97
SA: Genel
Çizim No: 03

Formu: Dışa Kalınlaştırılmış Ağız Kenarlı Çanak
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 2,5 YR 3/6
Dış Astar: 2,5 YR 4/3
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: K. taşçık, mika
İç Astar: 2,5 YR 5/4
Ağız Çapı: 15cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 15a

Bulunduğu Yerleşim: Hüyük Yerleşimi
Yerleşim No: 89
SA: 362
Çizim No: 95

Formu: Dışa Çekik Ağız Kenarlı Çömlek
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 25 YR 3/1
Dış Astar: 25 YR 5/3
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: Taşçık, kum
İç Astar: 25 YR 5/3
Ağız Çapı: 12cm
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 15b

Bulunduğu Yerleşim: Koca Tepe
Yerleşim No: 86
SA: Genel
Çizim No: 38

Formu: Düz Dip
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 7,5 YR 6/6
Dış Astar: 7,5 YR 5/3
Bezeme: Oluk -

Açkı: -
Katkı: -
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: 5cm
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 15c

Bulunduğu Yerleşim: Kalfa Bükü 1
Yerleşim No: 97
SA: Genel
Çizim No: 10

Formu: Düz Dip
Mal Grubu: Kahve
Hamur: 2,5 YR 4/6
Dış Astar: -
Bezeme: -

Açkı: -
Katkı: K. taşçık, kireç
İç Astar: -
Ağız Çapı: -
Yapım: Çark
Dip Çapı: -
Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 15d

Bulunduğu Yerleşim: Kalfa Bükü 1
Yerleşim No: 97
SA: Genel
Çizim No: 09

Formu: Dışa Dönük Ağız Kenarlı Kâse

Mal Grubu: Kahve

Hamur: 7,5 YR 7/8

Dış Astar: 7,5 YR 5/4

Bezeme: -

Açkı: Var

Katkı: Kum,k. taşçık

İç Astar: 5 YR 5/4

Ağız Çapı: -

Yapım: Çark

Dip Çapı: -

Pişme: İyi

Kat. ve Lev. No: 15e

Bulunduğu Yerleşim: Deniz Höyük

Yerleşim No: 16

SA: 101

Çizim No: 64

Formu: Tek Kulplu Çömlek

Mal Grubu: Gri

Hamur: Gley1 4/5

Dış Astar: Gley1 4/5

Bezeme: -

Açkı: -

Katkı: Kum, taşçık

İç Astar: Gley1 4/5

Ağız Çapı: -

Yapım: El Yapımı

Dip Çapı: 10cm

Pişme: İyi

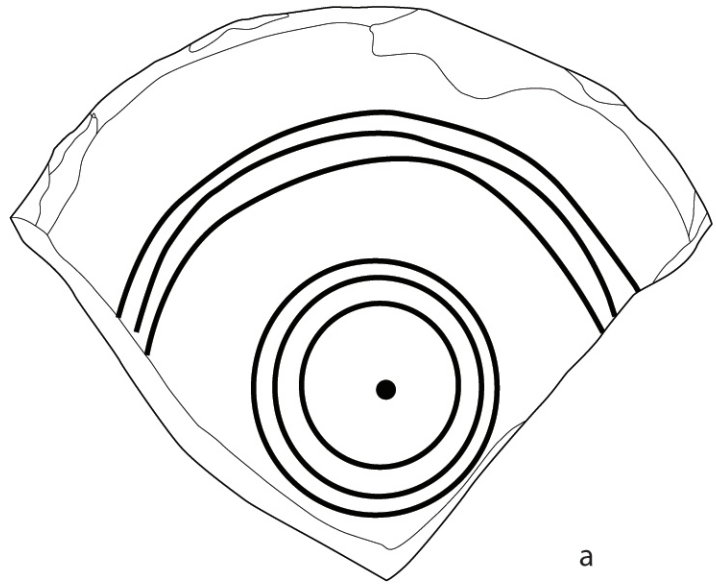
Kat. ve Lev. No: 16a

Bulunduğu Yerleşim: 3 No'lu Mezar

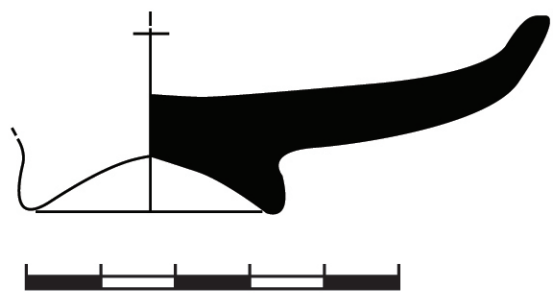
Yerleşim No: -

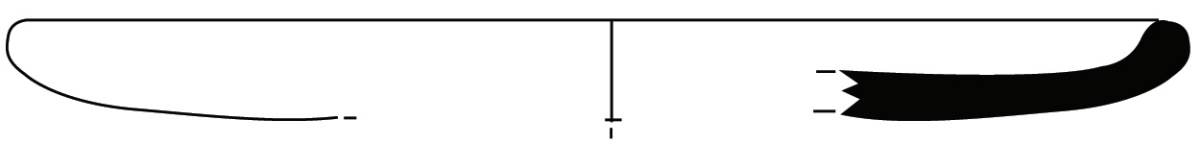
SA: -

Çizim No: BS-37

a

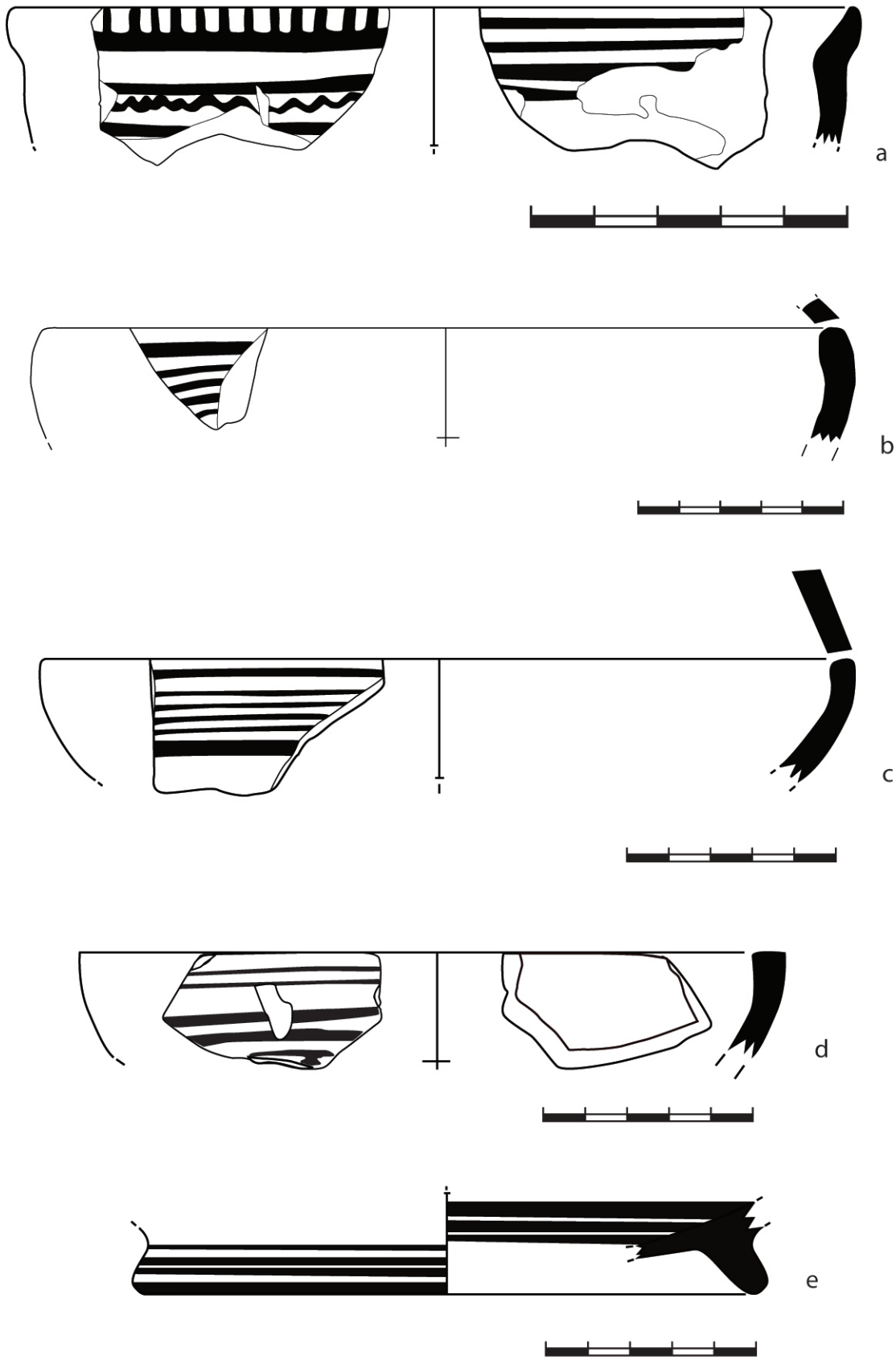

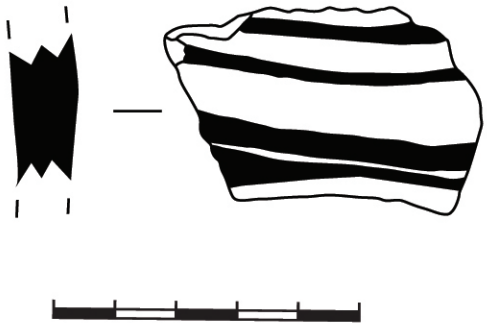

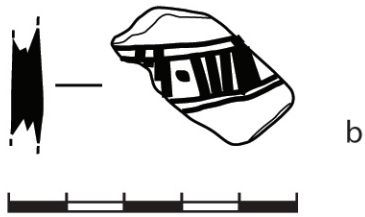
b

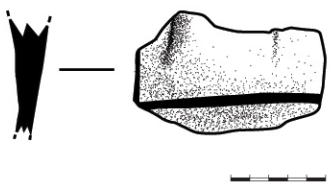

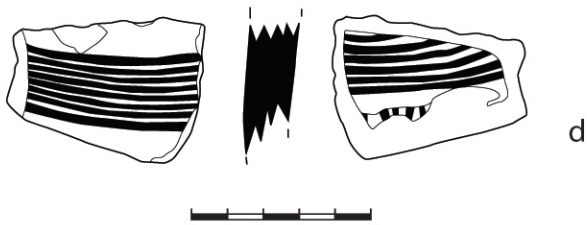

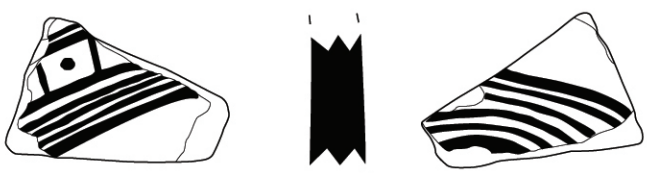

a
b
c
d
e

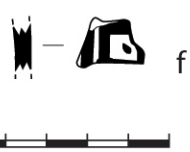

a

b

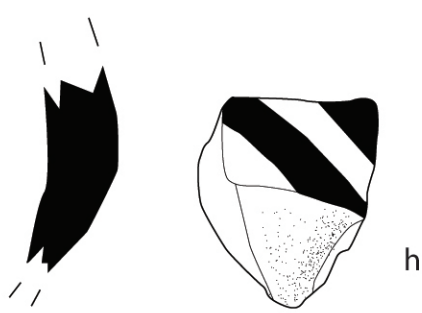

c

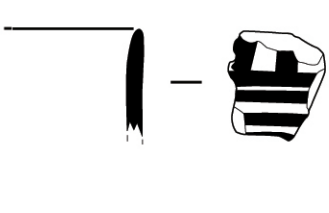

d

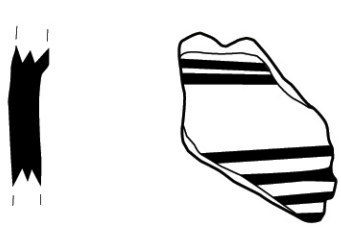

e

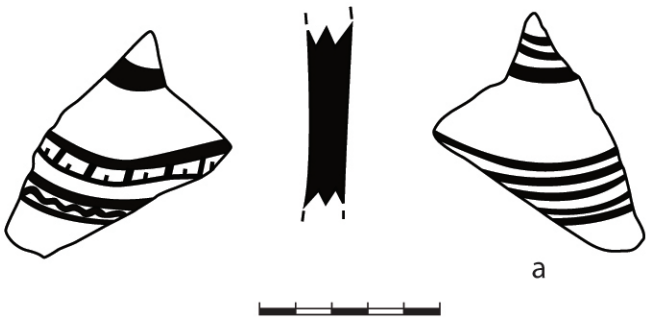

f

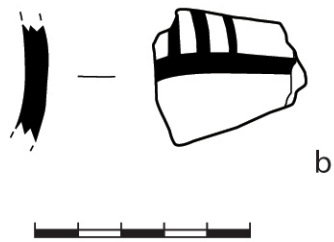

g

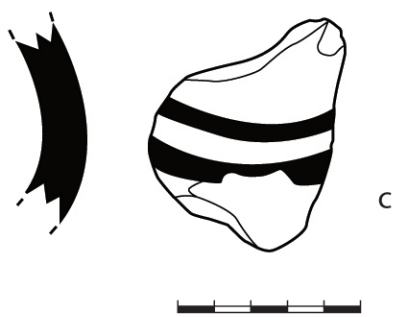

h

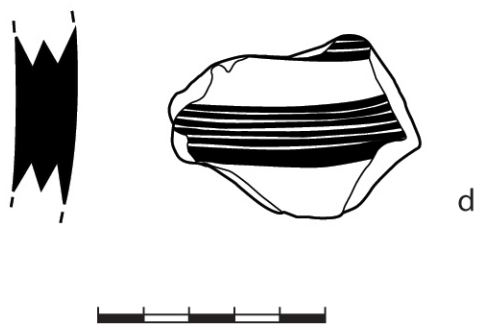

i

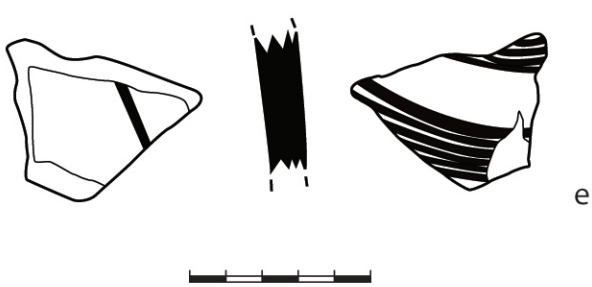

j

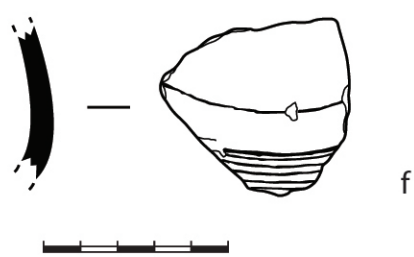

a

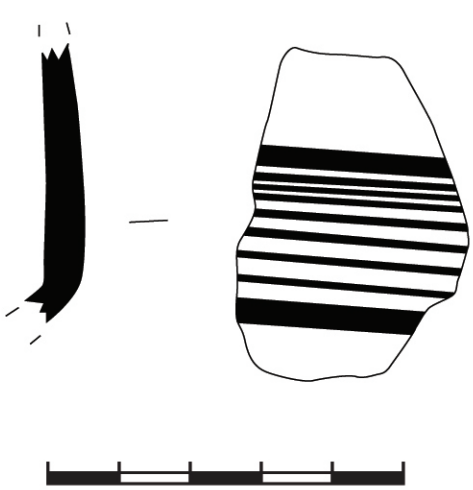

b

c

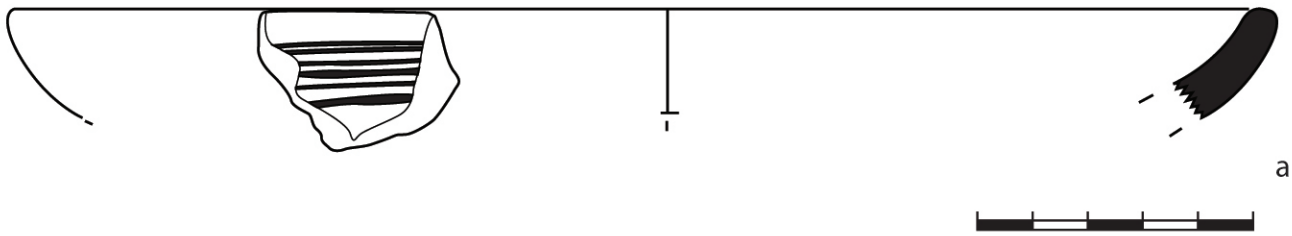

d

e

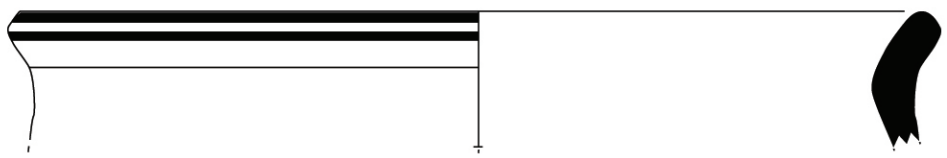

f

g

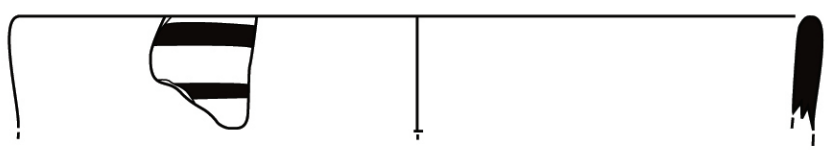

h

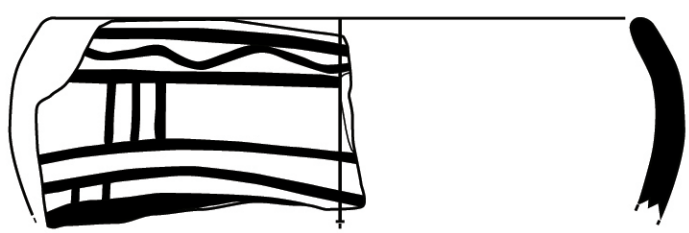
a

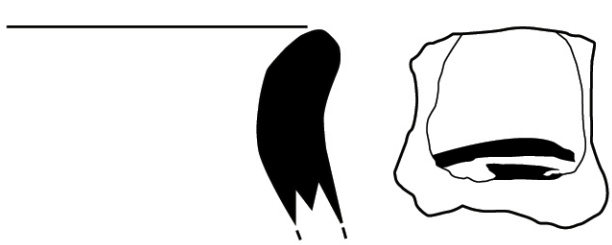
b

c

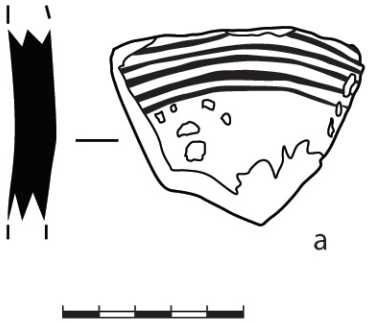
d

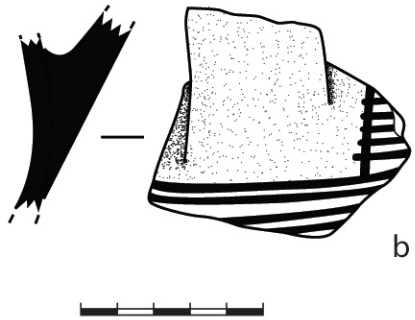

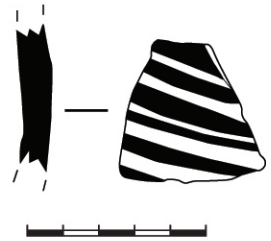
e

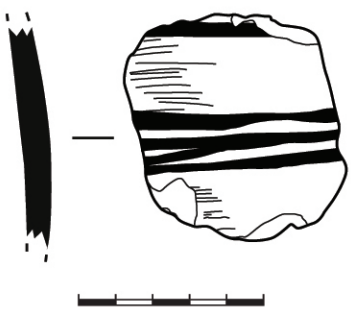

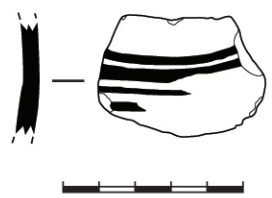
f

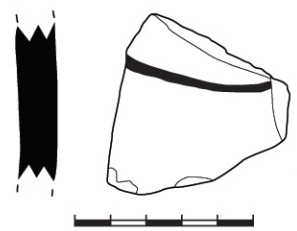

a

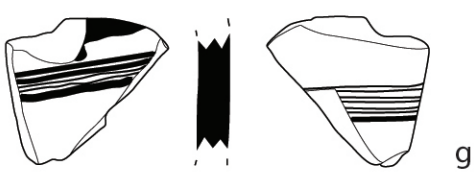

b

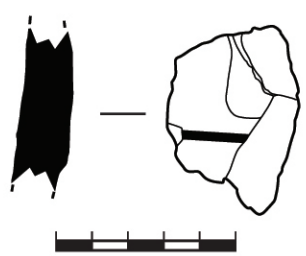

c

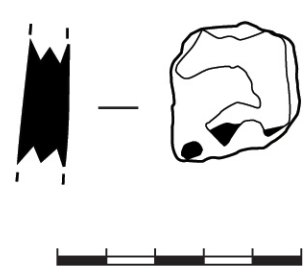

d

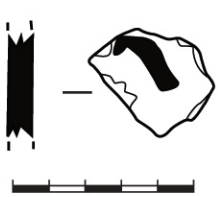

e

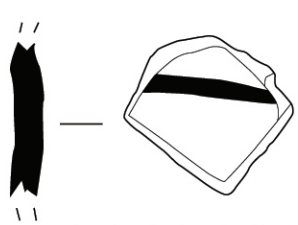

f

g

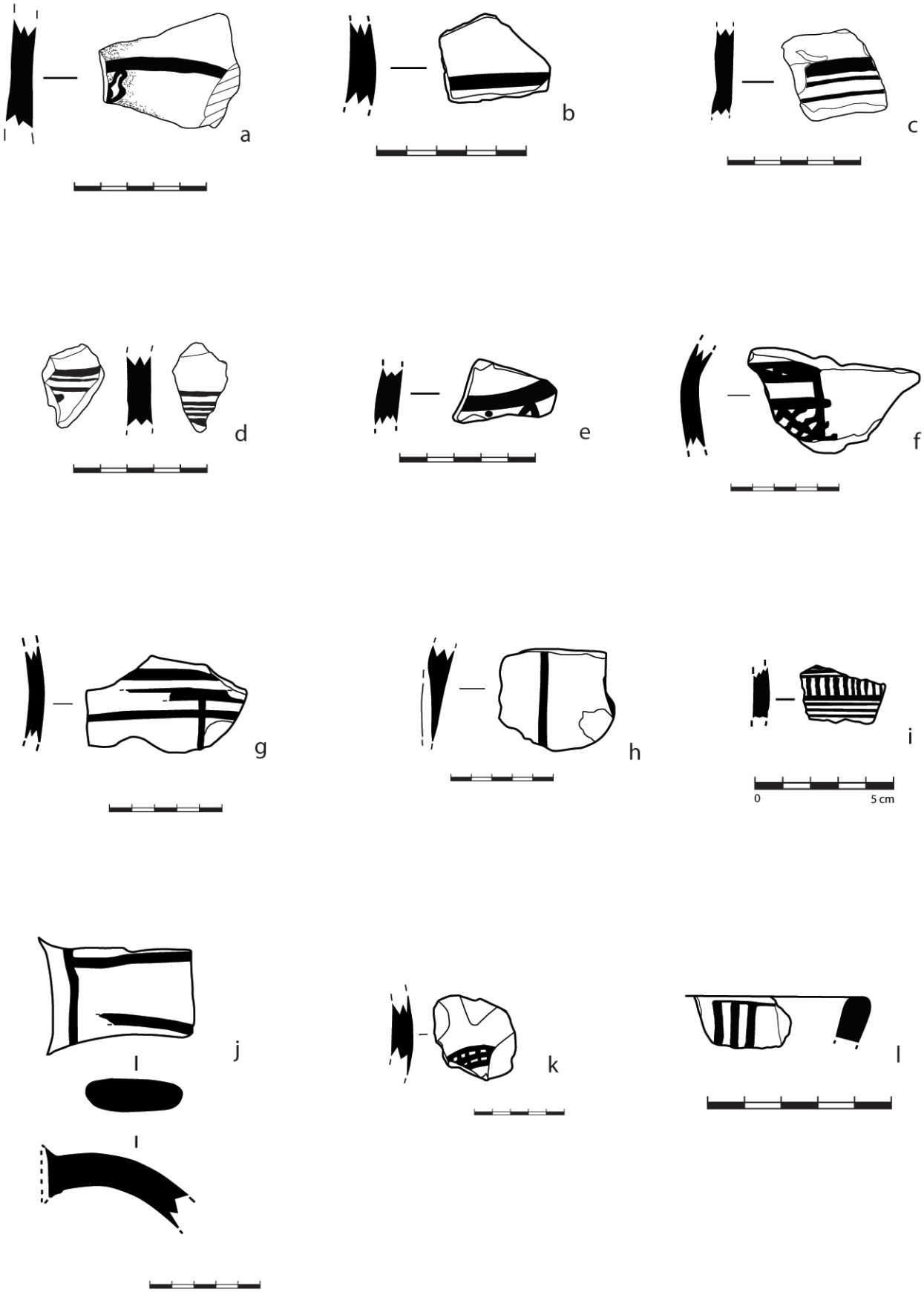

h

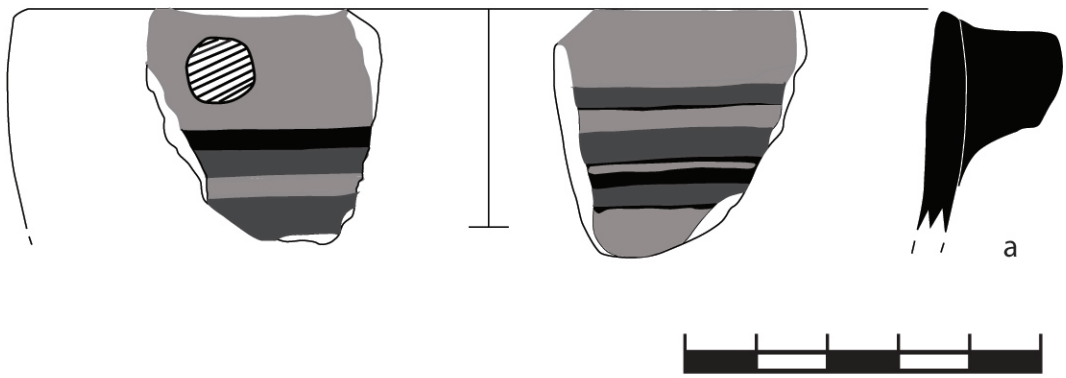

i

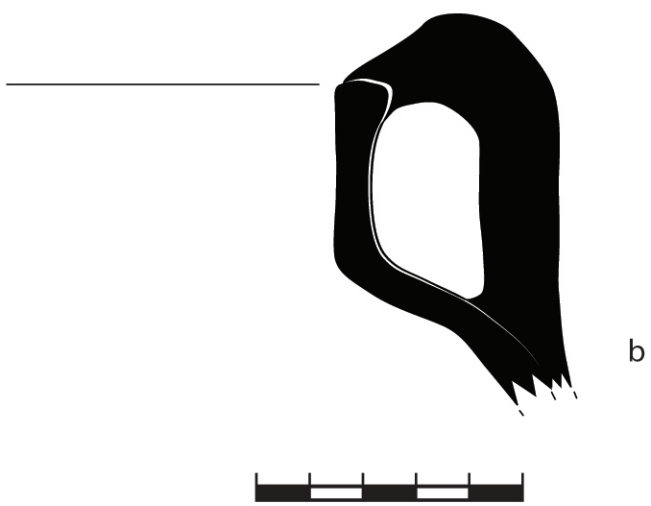

j

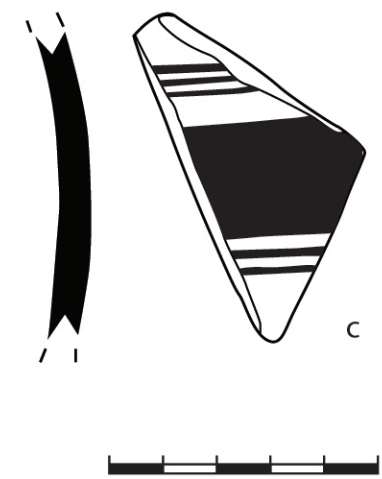

k

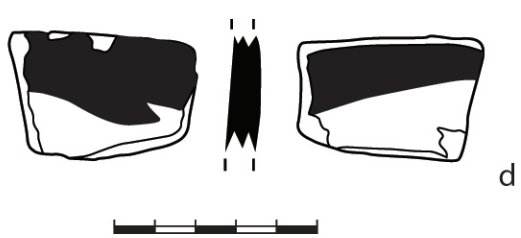

l

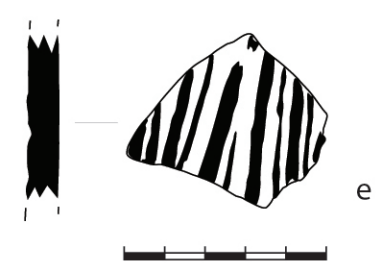

a
b
c
d
e
f
g
h
i
0
5 cm
j
k
l

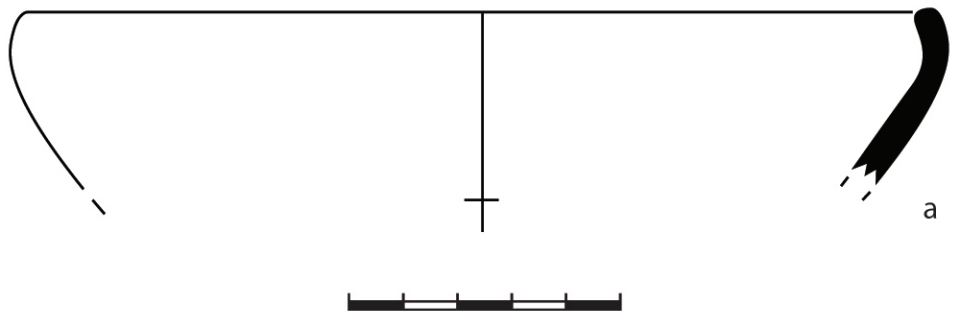

a

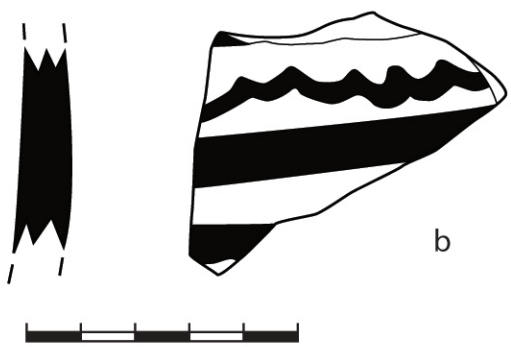

b

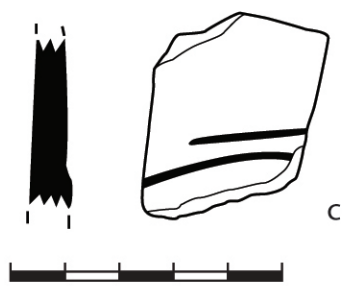

c

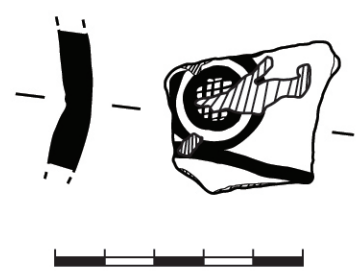

d

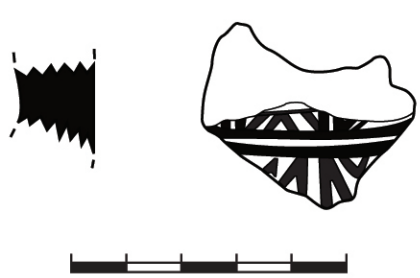

e

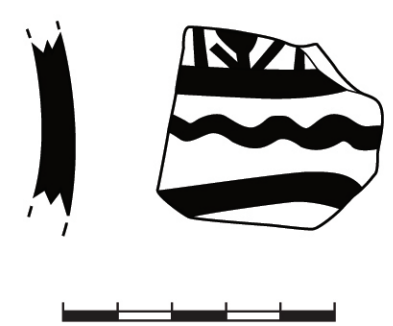

a

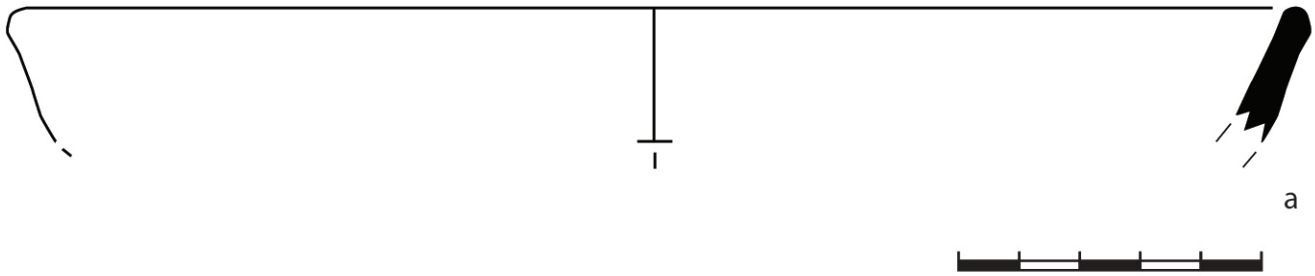

b

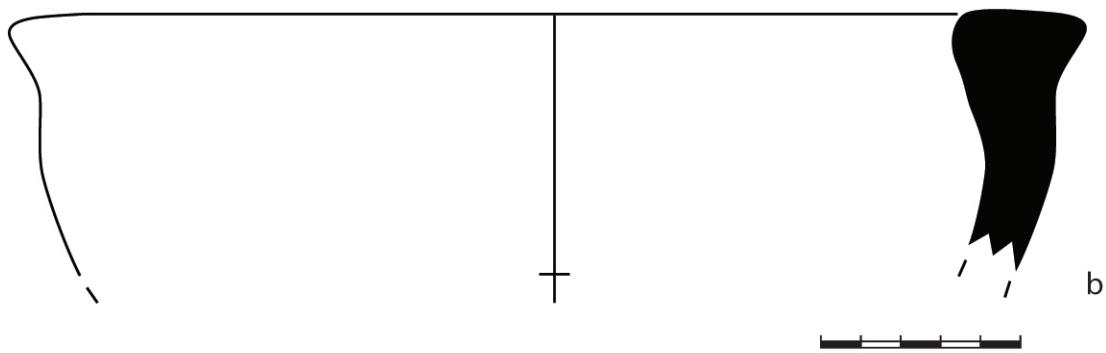

c

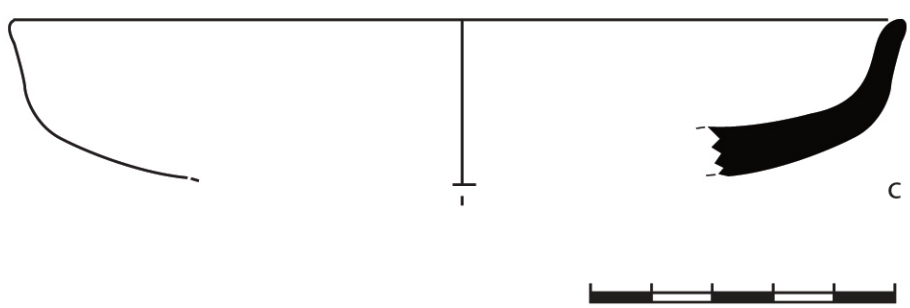

d

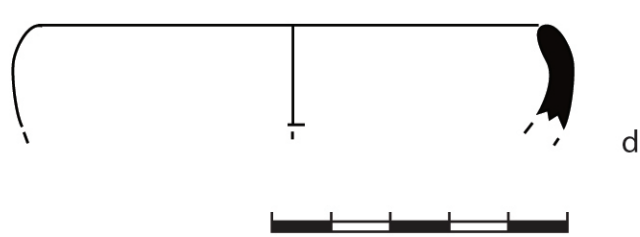

e

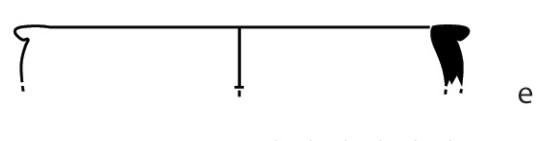

f

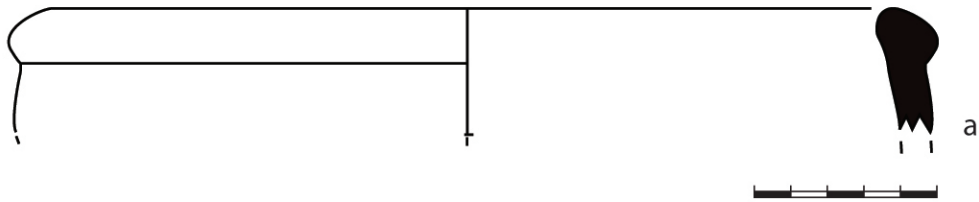

a

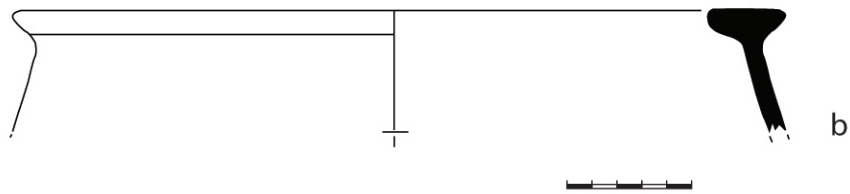

b

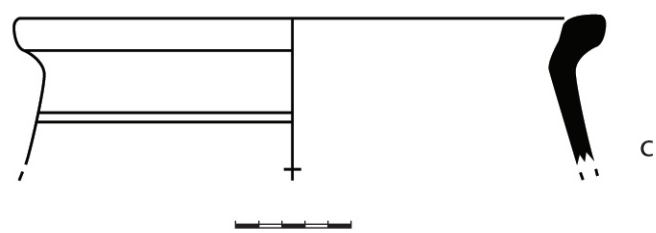

c

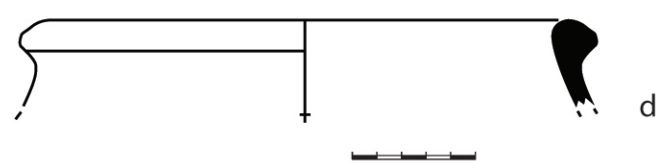

d

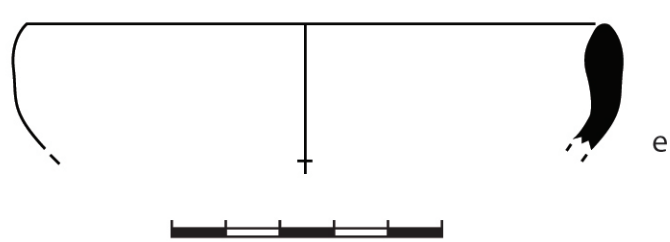

e

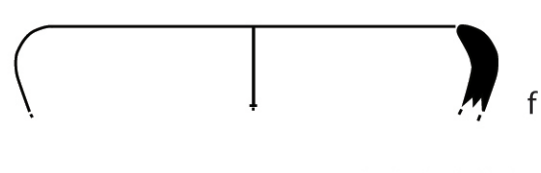

a

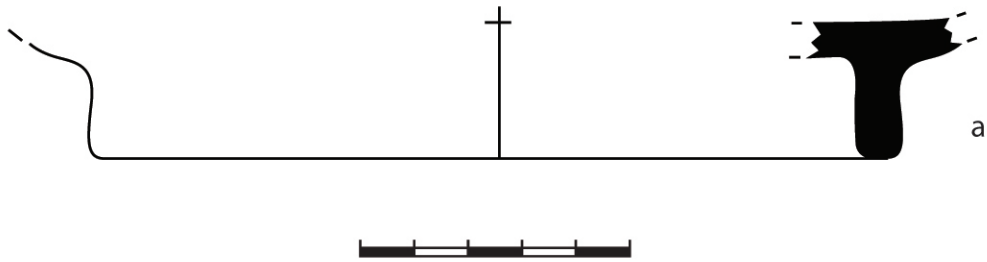

b

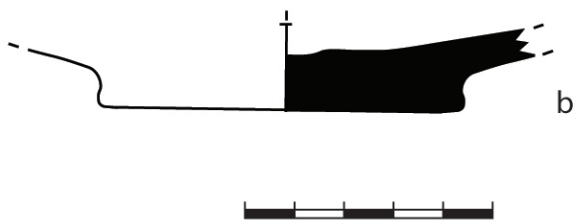

c

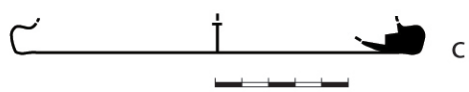

d

e

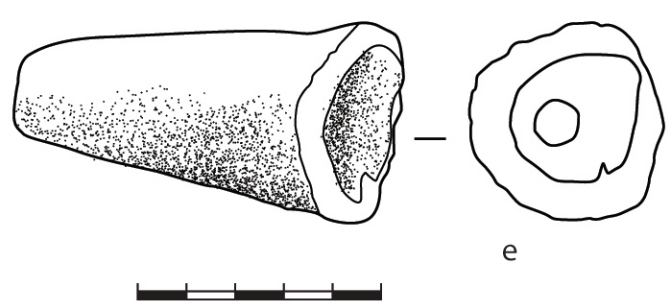

f

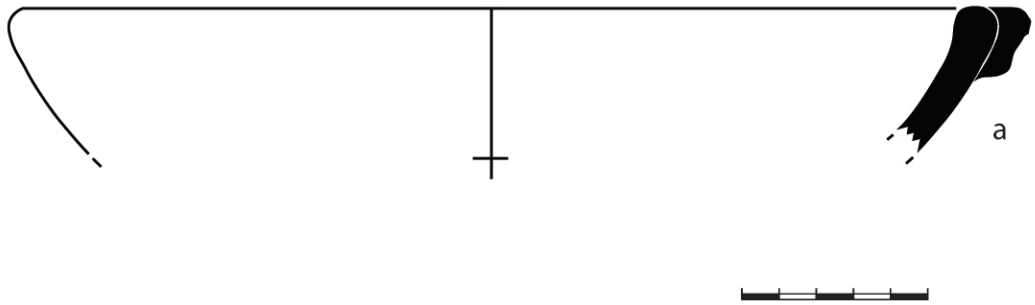

a

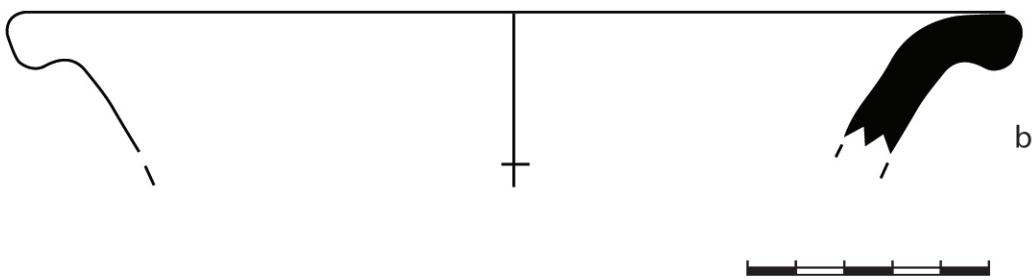

b

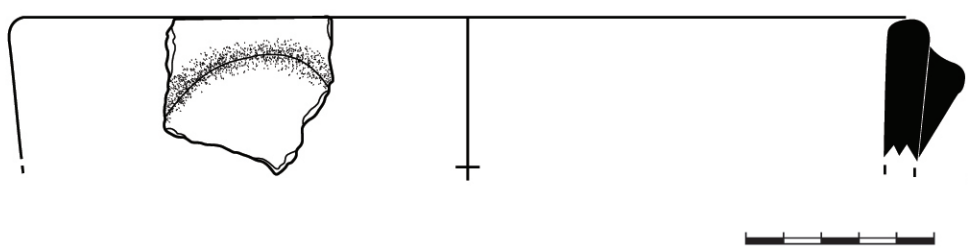

c

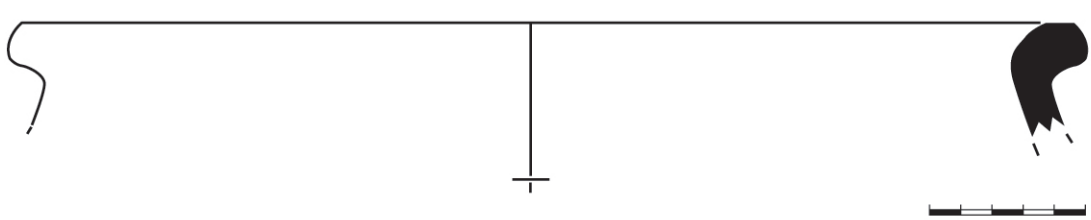

d

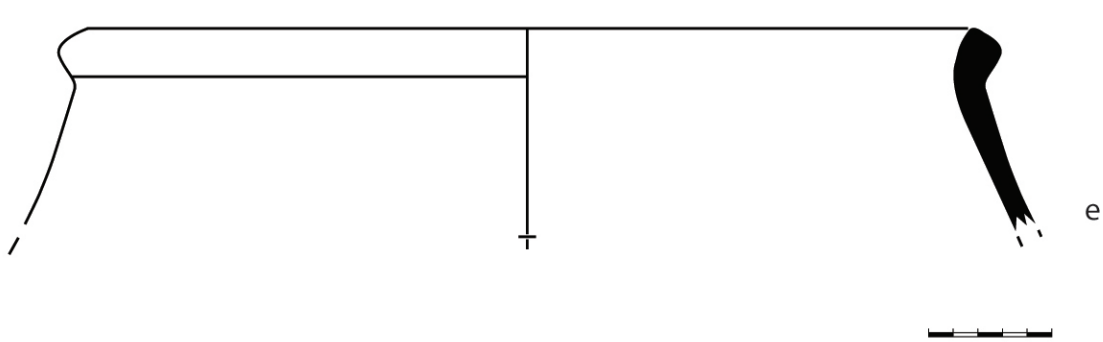

e

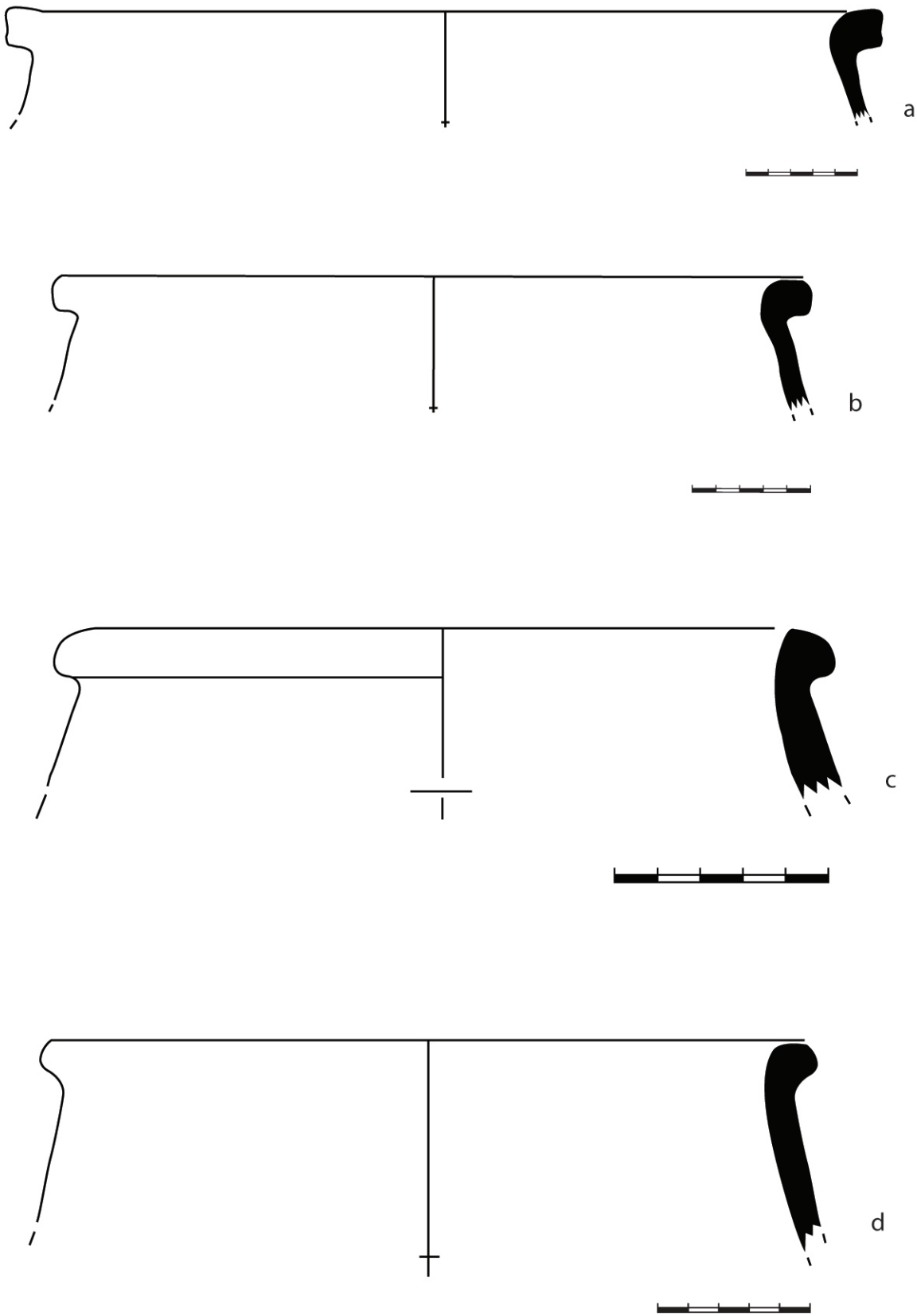

a

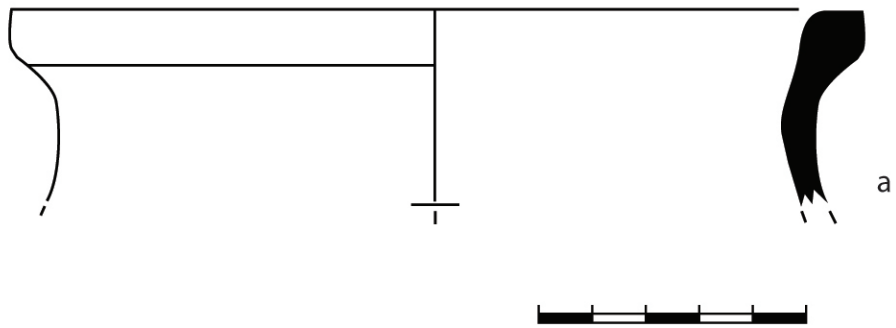

b

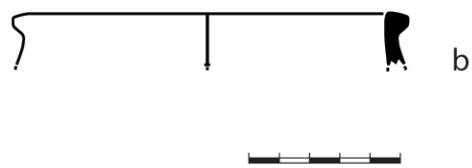

c

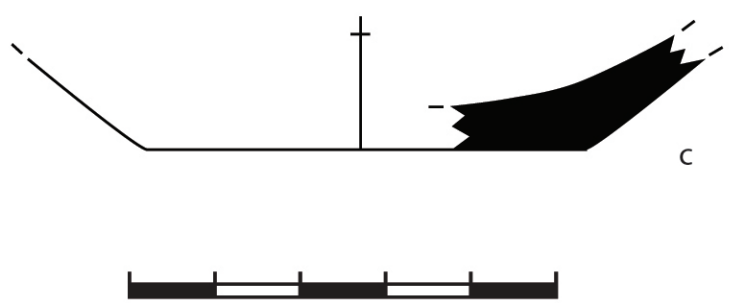

d

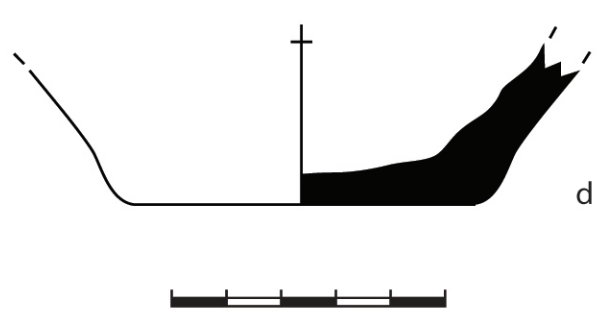

e

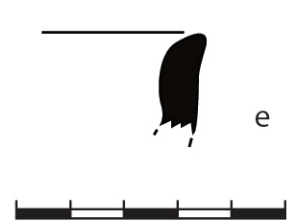

a
b
c
d

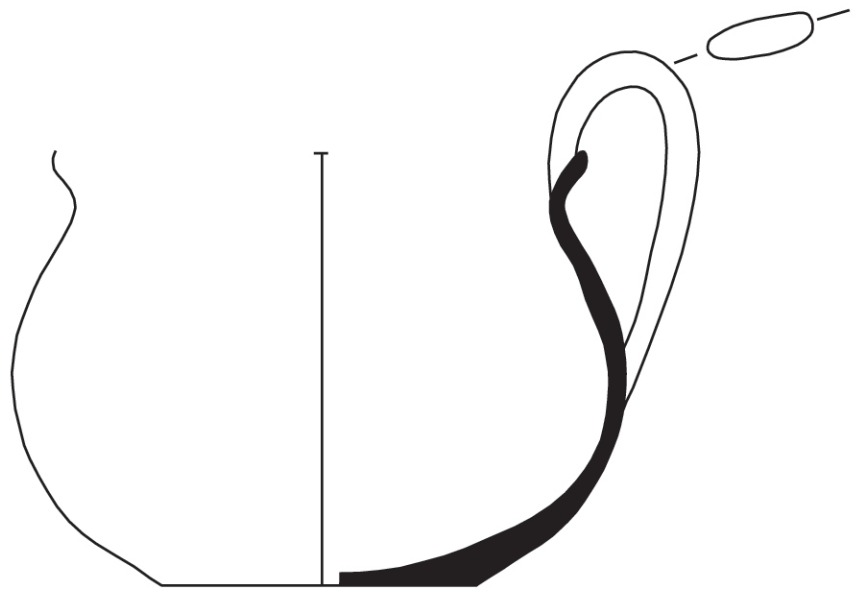

a

b

c

d

e

a

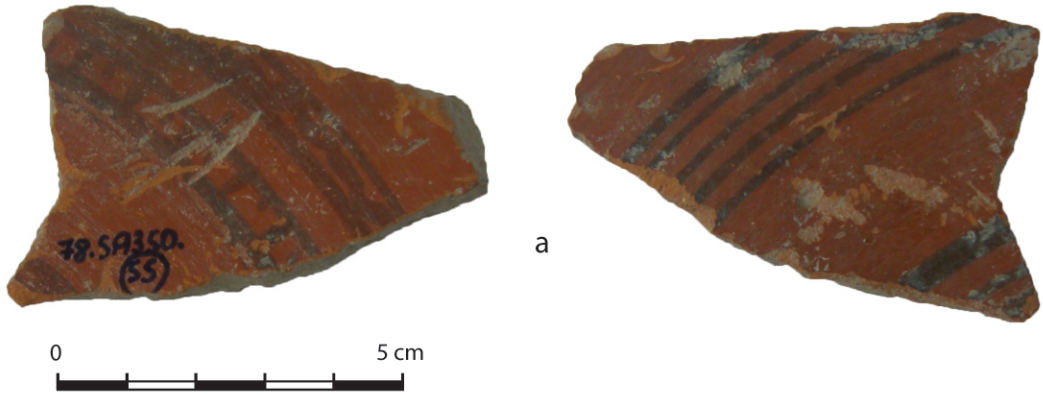

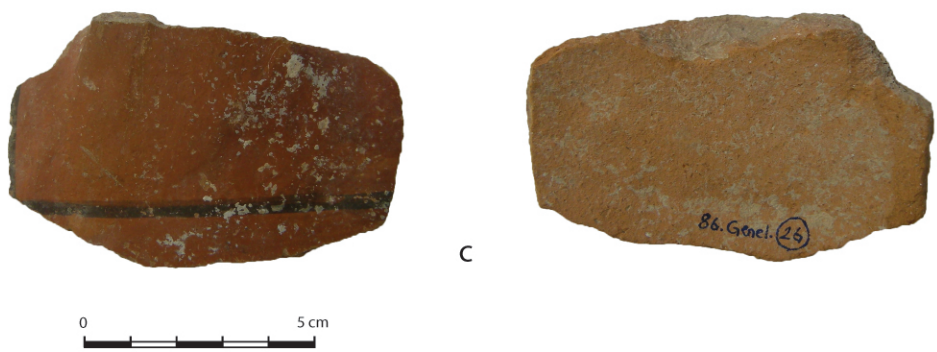
a

0 5 cm

78.SA350.
(55)
a
0
5 cm

97.GENEL.
b
0
5 cm

86. Genel. (23)
c
0
5 cm

78.SA350.
(56)
d
0
5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

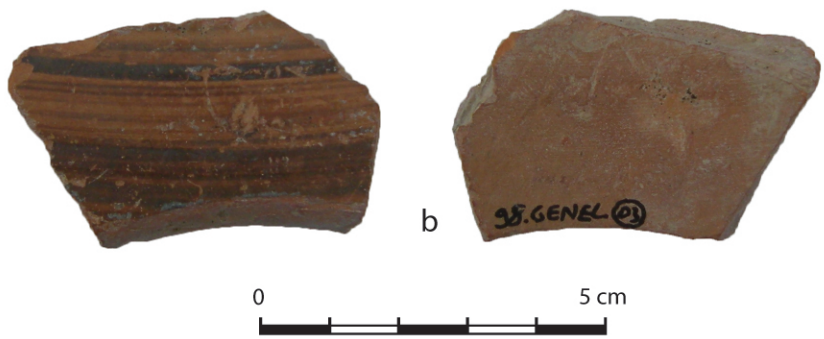

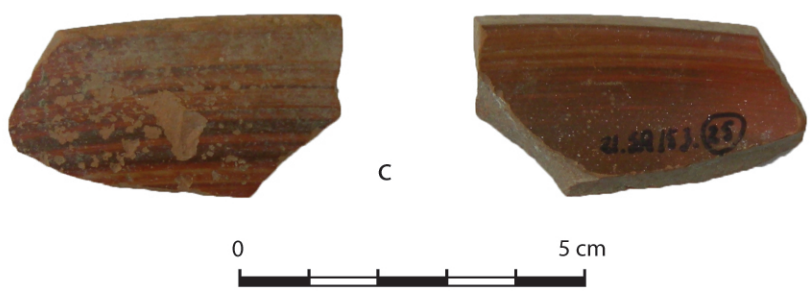
c

0 5 cm

64.Gen
a
0
5 cm

38.GENEL
b
0
5 cm

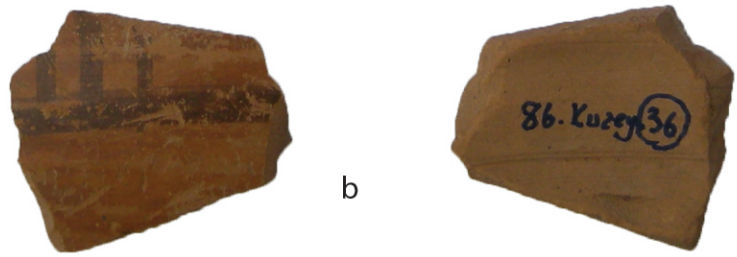

c
0
5 cm

78.SA350.
59
d
0
5 cm

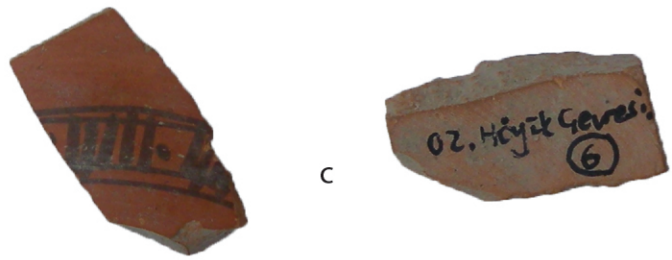
a

0 5 cm

b

0 5 cm

c

0 5 cm

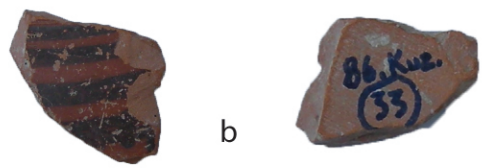
d

0 5 cm

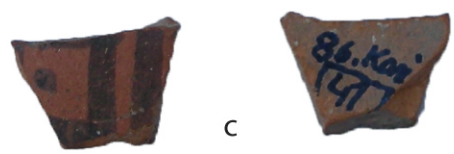
a

0 5 cm

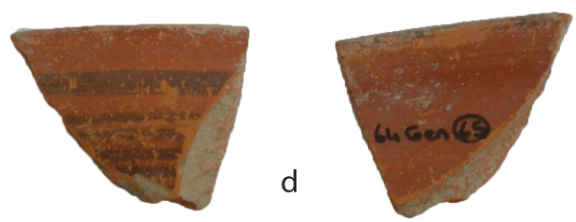
b

0 5 cm

c

0 5 cm

d

0 5 cm

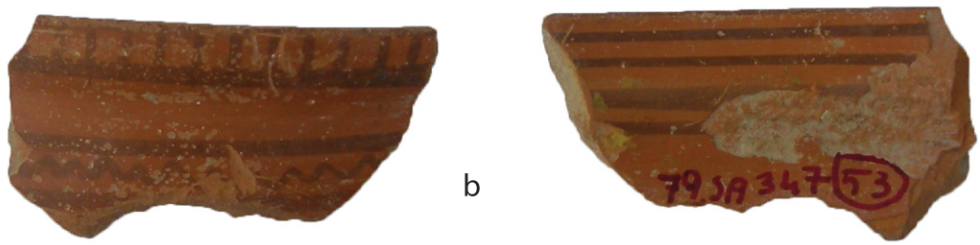
e

0 5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

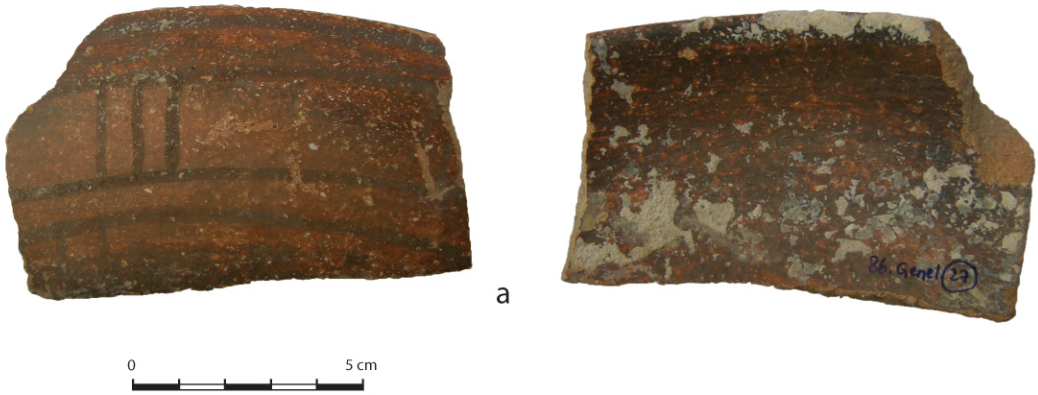
c

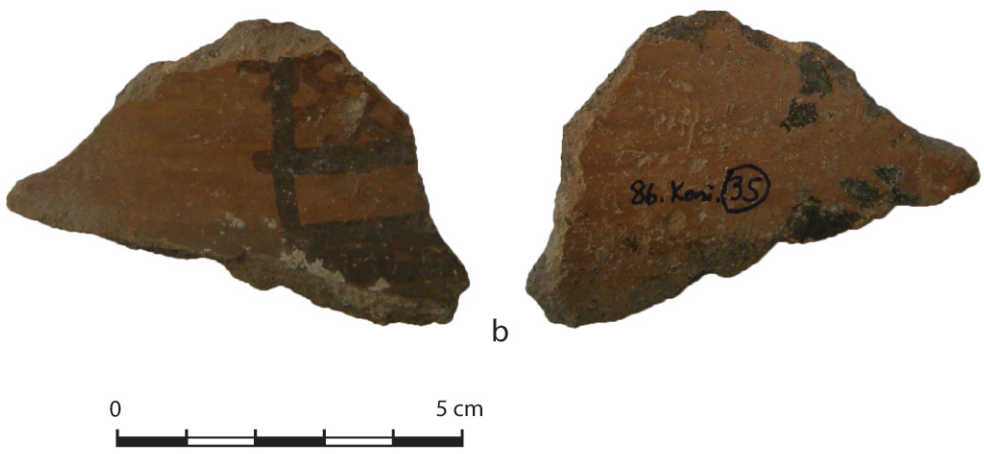
0 5 cm

d

0 5 cm

86. Genel 24
a
0
5 cm

86. Kent 35
b
0
5 cm

97. GENEL 08
c
0
5 cm

a

b

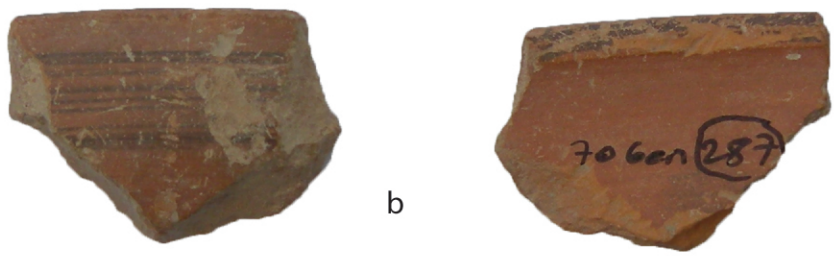
c

0 5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

c

0 5 cm

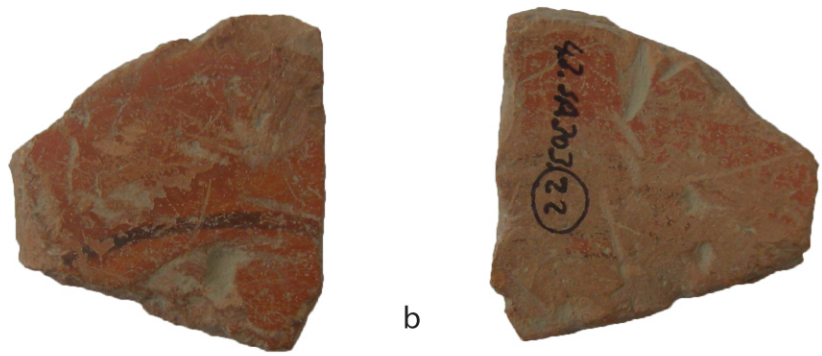
d

0 5 cm

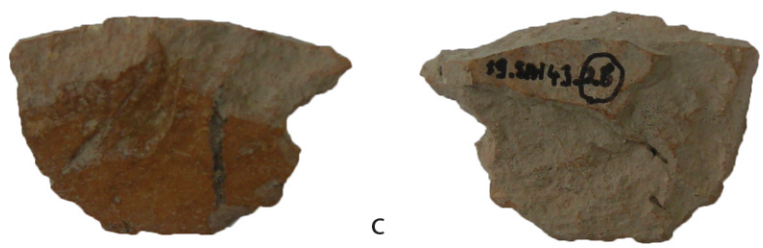
a

0 5 cm

b

0 5 cm

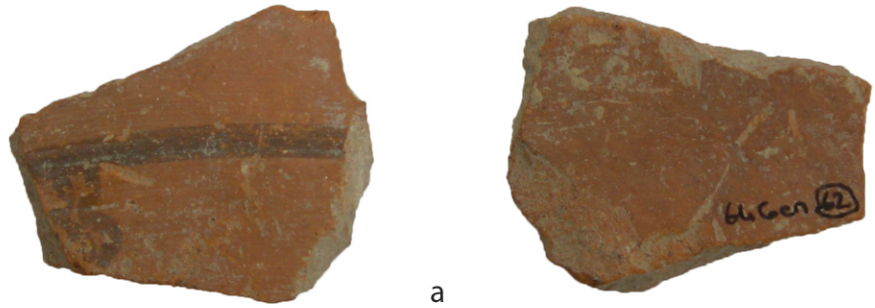
c

0 5 cm

d

0 5 cm

a

0 5 cm

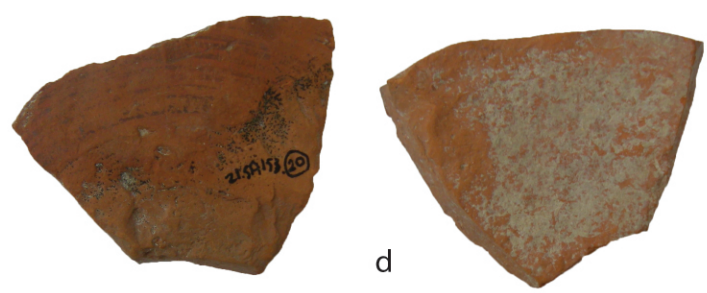
b

0 5 cm

c

0 5 cm

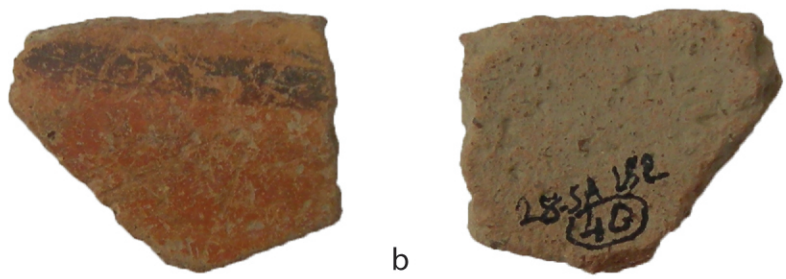
d

0 5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

c

0 5 cm

d

0 5 cm

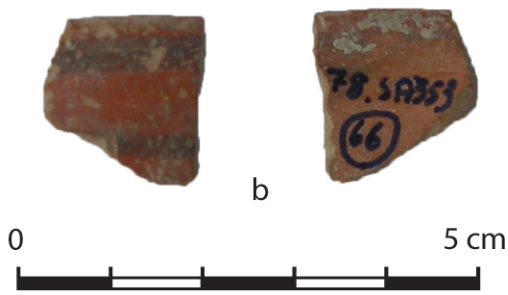

a
0
5 cm

b
0
5 cm

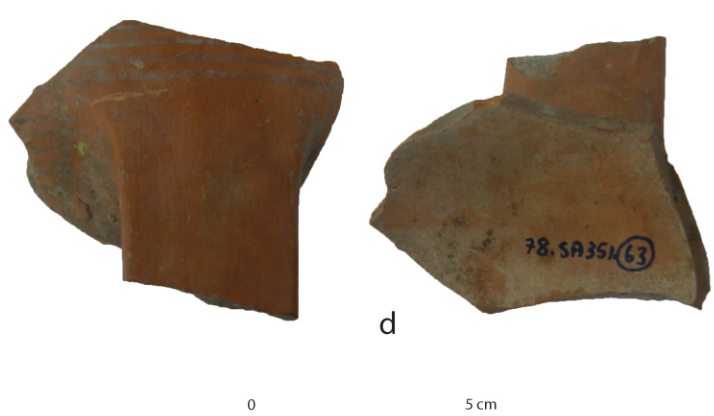

c
0
5 cm

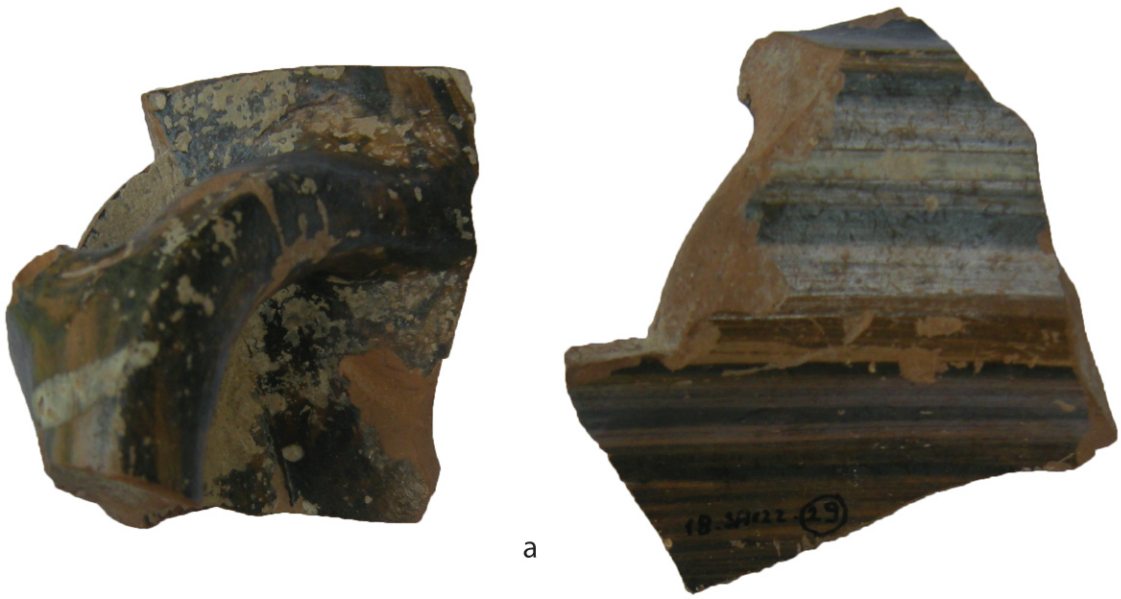

d
0
5 cm

a
0
5 cm

78.SA353
(66)
b
0
5 cm

78.SA353
(65)
c
0
5 cm

78.SA351(63)
d
0
5 cm

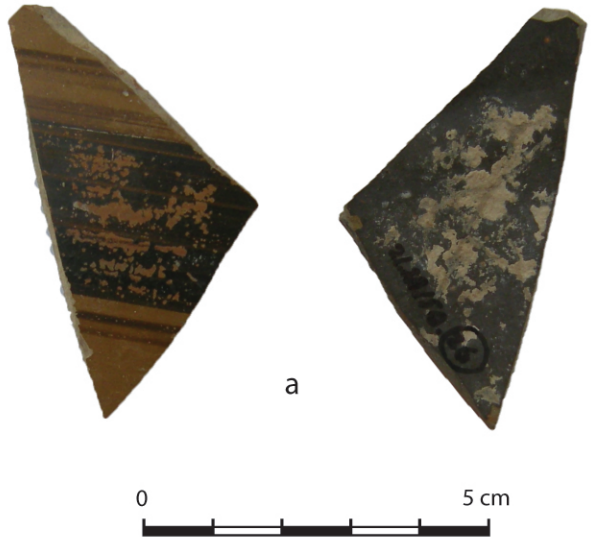
a

0 5 cm

b

0 5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

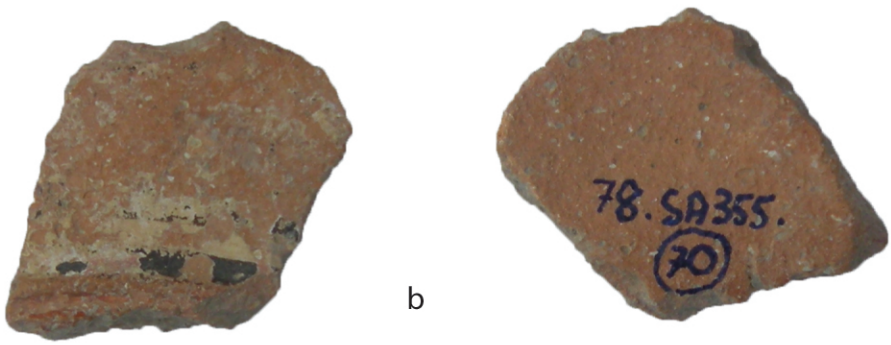
c

0 5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

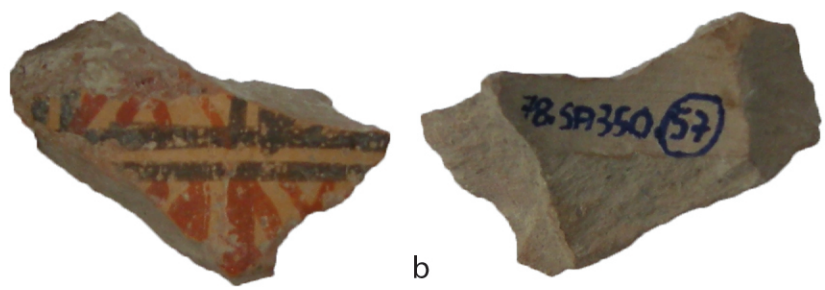
c

0 5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

c

0 5 cm

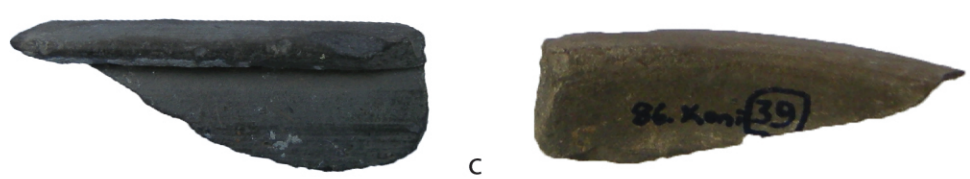
a

0 5 cm

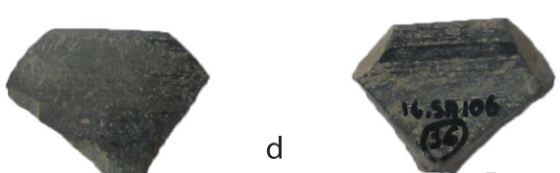
b

0 5 cm

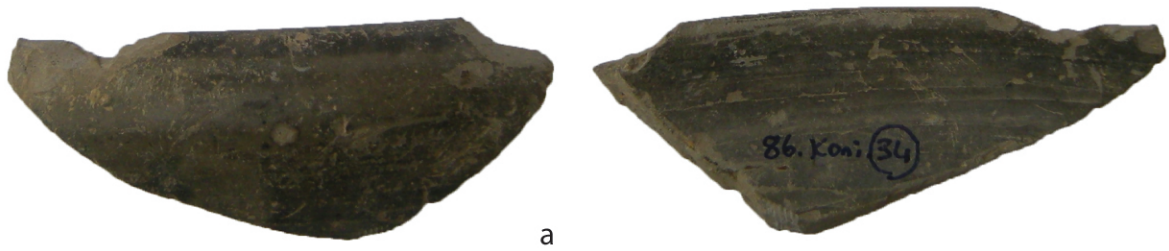
c

0 5 cm

d

0 5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

c

0 5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

c

0 5 cm

d

0 5 cm

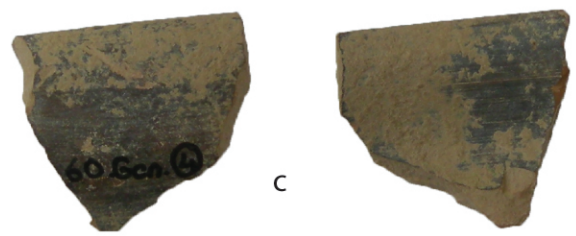
a

0 5 cm

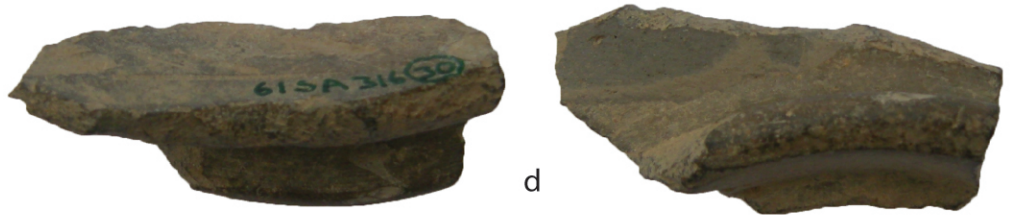
b

0 5 cm

c

0 5 cm

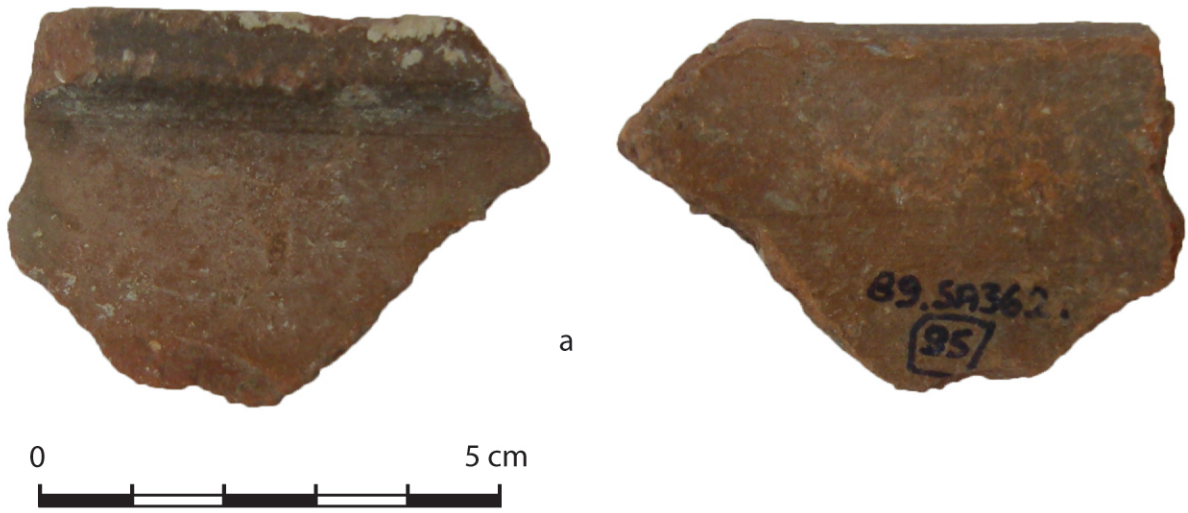
d

0 5 cm

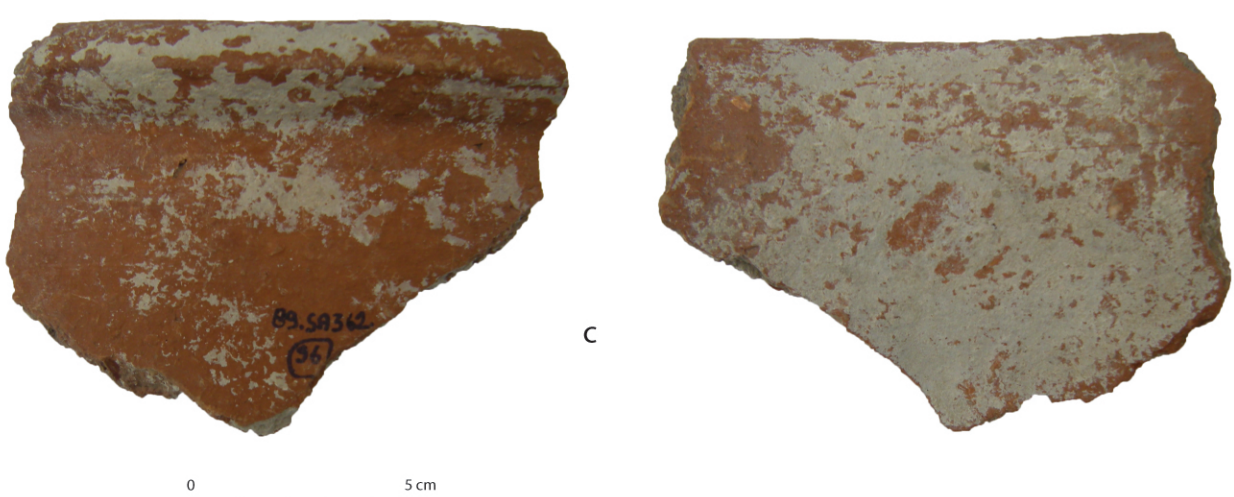

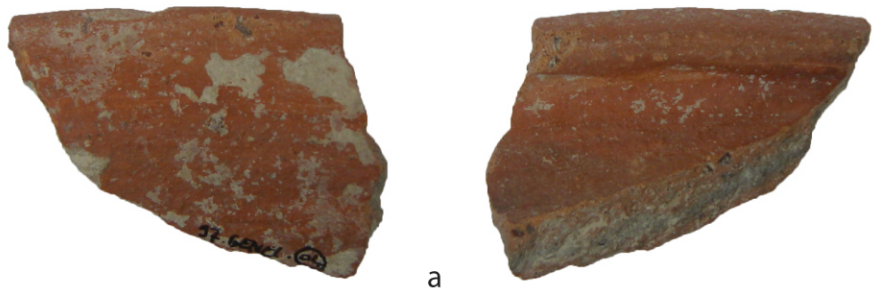
e

0 5 cm

89.SA362.
95
a
0
5 cm

79.SA348
52
b
0
5 cm

89.SA362.
96
c
0
5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

c

0 5 cm

a
0
5 cm
b
0
5 cm
c
0
5 cm
d
0
5 cm

a

0 5 cm

b

0 5 cm

c

0 5 cm

d

0 5 cm

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Serkan Yeni
Doğum Tarihi : 01/01/1981
Doğum Yeri : Uşak/Merkez

EĞİTİM DURUMU

Yabancı Dil Eğitimi : Ege Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü İngilizce Hazırlık (2000-2001)

Lisans : Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı (2001-2005)

Lisans Tezi : Alişar IV Siluet Tekniğinde Yapılmış Hayvan Motifli Keramiklerin Stilistik İncelemesi

Değişim Öğrencisi : Ludwig-Maximilians Universität, Münih, Almanya (Nisan 2008-Temmuz 2008)
Stony Brook University, New York, ABD (Ağustos 2008-Mayıs 2009)

MESLEKİ DENEYİM

Temmuz 2009 : Kültepe Kazısı / Faunal Asistan
(Prof. Dr. Fikri Kulakoğlu)
(Faunal Lab.: Asst. Prof. Levent Atıcı)

Temmuz-Ağustos 2008 : Çatalhöyük Kazısı / Faunal Asistan
(Prof. Dr. Ian Hodder)
(Faunal Lab.: Assoc. Prof. Nerissa Russell ve Katheryn Twiss)

Ağustos-Eylül 2007 : Beycesultan Kazısı
(Doç. Dr. Eşref Abay)

Temmuz-Ağustos 2007 : Van-Ayanis Kalesi Kazısı
(Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu)

Eylül-Kasım 2006 **:** Ulucak Höyük Kazısı
(Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu)

Ağustos-Eylül 2006 **:** Denizli-Çivril Bölgesi Yüzey Araştırması
(Doç. Dr. Eşref Abay)

2003-2005 **:** Kaman-Kalehöyük Kazısı
(Dr. Sachihiro Omura)

2004 **:** Konya-Kulu Bölgesi Yüzey Araştırması
(Dr. Sachihiro Omura)

2003 **:** Hirfanlı Bölgesi Yüzey Araştırması
(Dr. Sachihiro Omura)

Eylül-Ekim 2002 **:** Ulucak Höyük Kazısı (Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu)

ÖZET

Anadolu'da Demir Çağlar problemi henüz tam anlamıyla anlaşılmış değildir. Bunun nedenlerinden bir tanesi bazı önemli geçiş coğrafyalarında yapılan çalışmaların yetersizliğidir. Orta ve Batı Anadolu arasında bir yerde yer alan Yukarı Menderes Havzası, arkeolojik çalışmalar açısından uzun yıllar ihmal edilmiş bölgelerin başında gelmektedir. Havzada yapılan son çalışmalarda sadece yüzey araştırması yöntemiyle Demir Çağ dönemine ait veri veren 24 yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bu yerleşimlerden elde edilen keramiklerin Orta ve Geç Demir Çağ'a tarihlenenleri arasında dikkat çeken en önemli nokta, bu keramiklerin Orta Anadolu'dan çok Batı Anadolu'da bulunan örnekleriyle benzerlik göstermeleridir. Orta Demir Çağ'da Batı Anadolu'dan Orta Anadolu'ya ve Kilikya bölgesine kadar çok geniş bir coğrafyada görülen Black on Red tekniğinde yapılmış keramikler, Yukarı Menderes Havzasın'da tespit ettiğimiz yerleşimlerde çok sayıda bulunmuştur. Lidya'nın tipik üretimi olan mermer taklidi ve damarlı-sırlı keramikler ise, bu dönemde Yukarı Menderes Havzası'nın Lidya ile olan ilişkilerini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Orta Anadolu'da Orta Demir Çağ'da görülmeye başlanan Alişar IV tekniğinde yapılmış keramiklerin yaptığımız çalışmalarda hiç örneğinin bulunmayışı, Yukarı Menderes Havzası'nın Demir Çağlar'da Batı Anadolu ile ilişkilerinin daha fazla olduğuna dair yorum yapmamıza neden olan bir başka kanıtı oluşturmaktadır.

ABSTRACT

In Anatolia the problem of Iron Ages has not been realized, yet. One of the reasons of this situation is the insufficiency of field studies about the transition geographies. Upper Meander Basin which is located on a place between Central and West Anatolia is the most neglected area in terms of the archeological studies for years. With the help of the latest studies on this basin, 24 settlements belong to Iron Age were found using survey method. The most important point between the ceramics in this basin dated back to Middle and Late Iron Ages is that these potteries show similarity with the samples in West Anatolia rather than Central Anatolia. A large number of pottery, made with Black on Red technique, which were found in a wide area from West Anatolia to Central Anatolia and Cilicia region, were found in the determined settlements in Upper Meander Basin. The Marble Ware and Streaked Ware of Lydia are also important for showing the relationship between Upper Meander Basin and Lydia in that period. The potteries, made with Alişar IV technique, were seen Middle Iron Age in Central Anatolia; but during the researches there was no sample of this potteries and from this point of view it proves that the relationship of Upper Meander Basin with West Anatolia during the Iron Ages was much more than the others.